

พลังความคิด

จากห้าปีของการทำงานโครงการก้าวอย่างเข้าใจ
เพื่อผลักดันให้เกิดเพศศึกษาไทย
ในหลักสูตรสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

พลึกความคิด

จากห้าปีของการทำงานโครงการก้าวอย่างอย่างเข้าใจ

เพื่อผลักดันให้เกิดเพศศึกษาไทยในหลักสูตรสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

โครงการก้าวอย่างอย่างเข้าใจ

เป็นโครงการหนึ่งภายใต้โครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ (รอบที่ ๑)

ของสำนักงานบริหารโครงการกองทุนโลกเรื่อง เอดส์ วัณโรค และมาลาเรีย

กรมควบคุมโรคกระทรวงสาธารณสุข

PR-DDC
Principal Recipient
Administrative Office

สนับสนุนโดย โครงการกองทุนโลก

teenpath
www.teenpath.net
เพศศึกษาเพื่อเยาวชน

 PATH
A catalyst for global health

ISSN 978-974-362-281-6
พิมพ์ครั้งที่ ๑ (ตุลาคม ๒๕๕๑)
จำนวนพิมพ์ ๒,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ที่ บริษัท ก.พล (1996) จำกัด

จัดพิมพ์โดย องค์การแพธ (PATH)
๓๗/๑ ซอยเพชรบุรี ๑๕ ถนนเพชรบุรี กรุงเทพฯ ๑๐๕๐๐
โทรศัพท์ ๐๒-๖๕๓-๗๕๖๓ ถึง ๖๕
โทรสาร ๐๒-๖๕๓-๗๕๖๘

องค์การแพธ (PATH) ร่วมกับกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข พัฒนาโครงการเพื่อขยายผลการดำเนินงานเรื่องเพศศึกษาและเอ็ดส์อย่างเป็นระบบให้ครอบคลุมเยาวชนได้ทั่วถึงมากขึ้น โดยได้นำเสนอโครงการป้องกันเอ็ดส์ในกลุ่มเยาวชนในระบบการศึกษา หรือ “โครงการก้าวอย่างเข้าใจ” ซึ่งเป็นโครงการภายใต้ความร่วมมือระหว่างกระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข เพื่อส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษา และการป้องกันเอ็ดส์ในกลุ่มเยาวชนในสถานศึกษา และได้รับการสนับสนุนจากโครงการกองทุนโลกเพื่อแก้ไขปัญหาเอ็ดส์ วัณโรคและมาเลเรีย (Global Fund to Fight AIDs, Tuberculosis and Malaria - GFATM)

โครงการ “ก้าวอย่างเข้าใจ” ได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการเป็นเวลา ๕ ปี เริ่มตั้งแต่ ๑ ตุลาคม ๒๕๔๖ จนถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๕๑ โดยมี องค์การแพธ (PATH) เป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการดำเนินงานร่วมกับองค์กรภาคีเพศศึกษา

รายชื่อองค์กรภาคี

๑. มูลนิธิเข้าถึงเอดส์ (แอดเซส)
๒. คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
๓. สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
๔. โรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ อุบลราชธานี
๕. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง
๖. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี
๗. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ
๘. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
๙. สำนักงานควบคุมโรคที่ ๕ นครราชสีมา
๑๐. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
๑๑. สำนักงานอนามัยและสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร
๑๒. สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.)
๑๓. ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนบ้านกาญจนาภิเษก
๑๔. ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขต ๕ อุบลราชธานี
๑๕. องค์การ PLAN ประเทศไทย
๑๖. เครือข่ายเยาวชนด้านเอดส์ประเทศไทย (YouthNet)
๑๗. เครือข่ายเยาวชนไทยต้านภัยเอดส์ (TTAA)
๑๘. กลุ่มละครเพื่อการเรียนรู้บางพลาย
๑๙. บัณฑิตเซ็นเตอร์/ปลาวาฬบรราวเซอร์
๒๐. Health Counterparts Consulting
๒๑. JWT, Co.Ltd.
๒๒. 3 RD, Co. Ltd.

สาส์นจากเลขาธิการคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน

ขอแสดงความชื่นชมยินดีกับนักศึกษาทุกคนที่
ได้จัด “โครงการก้าวอย่างเข้าใจ”
เพื่อมุ่งพัฒนาเขตสุขภาพให้สามารถศึกษา
ซึ่งคนไข้สามารถดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่อง
จนเห็นผลที่ตัว และได้รับทราบข้อดีของ
อย่างกว้างขวาง ถือว่าประสบความสำเร็จ
กันเป็นอย่างดี เพื่อสร้างบรรทัดฐานและ
แก่เขตอื่น และสังคมไทย

ขอร่วมเป็นกำลังใจ

นาย อภิรักษ์ โกษะโยธิน

คุณหญิงเกษมา วรวรรณ ณ อรุณยา
เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ที่ปรึกษาโครงการก้าวอย่างเข้าใจ

ตุลาคม ๒๕๕๑

สาส์นจากผู้อำนวยการ สำนักงานบริหารโครงการกองทุนโลก

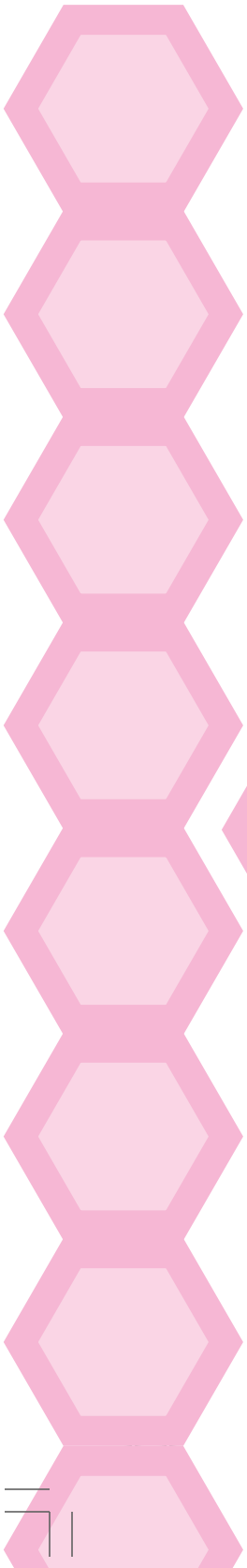
ผมขอแสดงความยินดี กับภาคีโครงการก้าวอย่างอย่างเข้าใจ ที่ร่วมงานกันอย่างแข็งขันจนสิ้นสุดปีที่ห้าของโครงการ และสามารถสร้างความสำเร็จแก่งานด้านการป้องกันเอดส์ ได้ตามเป้าหมายที่ได้สัญญาไว้กับกองทุนโลก ซึ่งความสำเร็จนี้นำไปสู่การที่ประเทศไทยได้รับการคัดเลือกเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งมีไม่กี่ประเทศนักที่ได้รับโอกาสเช่นนี้ ให้ได้ดำเนินการต่อเนื่องอีกหกปี ผมหวังว่า องค์การ PATH จะสามารถนำภาคีให้เดินทางต่อร่วมกัน นำพาการศึกษาไทยไปสู่เป้าหมายของการจัดการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาที่ยั่งยืน ลดปัญหาด้านโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์ สร้างสุขภาวะทางเพศแก่เยาวชนของเรา โดยในหกปีข้างหน้า ผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเราจะสามารถระดมความร่วมมือจากท้องถิ่นมาร่วมสนับสนุนงานของเราให้ได้มากขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือ และการให้ความสำคัญต่อเรื่องสุขภาวะและการศึกษาของเยาวชนโดยชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งเป็นหลักประกันของการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนต่อไป

ขอแสดงความชื่นชม และเป็นกำลังใจครับ

นพ.อนุพงศ์ ชิตวรากร

ผู้อำนวยการสำนักงานบริหารโครงการกองทุนโลก
กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข

สารบัญ

- เกริ่นนำ ๘
- ภาพรวมของการดำเนินงานในโครงการก้าวอย่างอย่างเข้าใจ ๑๑
- ลำดับผลการดำเนินงานในรอบ ๕ ปี ๑๕
- การก่อรูปของภาคีดำเนินงาน ๑๖
- พัฒนาการของผู้ปฏิบัติงานในระหว่างการทำงาน ๑๙
- เราสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อตัวระบบอย่างไร ๒๓
- อุปสรรคสำคัญ ๒๖
- ความเป็นภาคี/เครือข่ายเพื่อผลักดันเพศศึกษา ๓๐
- การหาที่ยืนให้เพศศึกษาในหลักสูตรอย่างมั่นคงยั่งยืน ๓๔
- ความสำเร็จของโครงการก้าวอย่างอย่างเข้าใจ ๓๗
- เราเชื่อว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ตัวเด็กอันเป็นผลจากโครงการอย่างไร ๔๐
- ทิศทางข้างหน้าของโครงการก้าวอย่างอย่างเข้าใจ ๔๓
- เสี่ยงสะท้อนจากคน “ถ้อยจริง” นำขบวน ๕๐
- บทสัมภาษณ์จากบอร์ดของโครงการก้าวอย่างอย่างเข้าใจ ๕๔

เกริ่นนำ

ोजनाของบทความนี้ เพื่อเป็นการรวบรวมข้อคิดเห็น และการสะท้อนการเรียนรู้ของผู้จัดการหรือหัวหน้าโครงการ ในองค์กรภาคีหลักที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยจัดการ (Node) ควบคุมกำกับให้เกิดการดำเนินงาน ผลักดันการปฏิบัติ กิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดผลตามความคาดหวังของโครงการก้าวอย่างอย่างเข้าใจ หลังจากร่วมดำเนินงานกับองค์การ PATH เป็นระยะเวลา ๒-๕ ปี (แต่ละหน่วยมีการเข้าร่วมโครงการในระยะเวลาต่างๆ กัน)

องค์การ PATH ในฐานะหน่วยงานที่เป็นผู้รับทุนจากโครงการกองทุนโลก ผ่านกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข จึงเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการออกแบบโครงการ และคัดเลือกหน่วยงานภาคีมาร่วมเป็นหน่วยจัดการตามภาคต่างๆ เพื่อดำเนินการให้เกิดการจัดการเรียนรู้เพศศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาของการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้ ยังมีหน่วยจัดการที่ร่วมกันผลักดันเพศศึกษาในระบบของอาชีวศึกษา การศึกษานอกโรงเรียน และกลุ่มสถาบันของราชภัฏมาร่วมดำเนินการ โดยองค์การ PATH ทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนวิชาการ ออกแบบหลักสูตรการอบรม และยุทธวิธีดำเนินงาน รวมทั้งดำเนินการเองในฐานะหน่วยจัดการสำหรับพื้นที่กรุงเทพมหานคร และเป็นผู้กำกับทิศทางการดำเนินงานของโครงการในภาพรวม

เป้าหมายและกลวิธีที่ออกแบบไว้ในโครงการ แม้จะมีความชัดเจนในระดับหนึ่ง แต่ต้องยอมรับว่า เป็นเพียง “ธง” ในการทำงาน องค์การ PATH เองก็ไม่ได้มีประสบการณ์ที่จะผลักดันงานในระดับนี้มาก่อน หากเปรียบโครงการก้าวอย่างอย่างเข้าใจ เป็นสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่ องค์การ PATH คือผู้เขียนแปลน มีหน่วยจัดการต่างๆ ร่วมเป็นผู้รับเหมา ร่วมสร้างส่วนต่างๆ ของสิ่งก่อสร้างขนาดมหึมา ซึ่งผู้ออกแบบเองก็มีภาพในจินตนาการของตน แต่ยังมีได้เคยลงมือจมองเห็นชัดถึงสิ่งก่อสร้างที่เสร็จสมบูรณ์ตามแปลน ในห้าปีที่ผ่านมา ถือได้ว่าการวางรากฐานและเค้าโครงของสิ่งก่อสร้างได้ก่อรูปขึ้นแล้ว แต่เชื่อว่าภารกิจของการก่อสร้างจะเสร็จสิ้นลง เพราะเค้าโครงเหล่านี้ยังรอการต่อเติมที่สมบูรณ์ และระหว่างการก่อสร้างวางรากฐาน ก็ได้มีการปรับเปลี่ยนเรียนรู้ว่าหลายส่วนที่ออกแบบไว้ ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงที่จะปฏิบัติได้ ต้องแก้ไขตัดแปลง “แปลน” ให้เป็นไปเพื่อเกิดประโยชน์สูงสุดตามที่ควรจะเป็น

“ผลึกความคิด” ที่สะท้อนบทเรียนการดำเนินงานในหนังสือนี้ มาจากประสบการณ์ตรงของผู้ที่มีบทบาทสำคัญ ในการร่วมพัฒนาหลักสูตร ฝึกอบรม จัดเวทีแลกเปลี่ยน พัฒนาแนวคิดต่อยอด ถกเถียงหารือ แล้วลงมือปฏิบัติ สื่อสาร ผลักดัน ติดตาม เพื่อเก็บเกี่ยวผลการดำเนินงานของแต่ละพื้นที่ซึ่งมีความหลากหลาย แน่นอนว่า หลายเรื่องเป็นบริบทเฉพาะพื้นที่และหน่วยงาน จึงต้องปรับเนื้อหากระบวนการทำงานไปตามลักษณะพื้นที่รวมถึงตัวหน่วยจัดการเอง เพราะมีทั้งที่เป็นหน่วยงานด้านสาธารณสุข หน่วยงานภาคการศึกษา หน่วยงานองค์กรพัฒนาเอกชน แต่ท้ายที่สุดแล้ว “ตัวหลัก” ของโครงการเหล่านี้ ต่างมีแง่มุมที่ตนเองเก็บเกี่ยว เป็นการเรียนรู้ส่วนบุคคล และได้กลั่นกรองเป็นข้อคิดเห็น ที่มีคุณค่าต่อการทำงานพัฒนาเพศศึกษาในระบบการศึกษาและการพัฒนาเยาวชนของสังคมไทย □

ภาพรวมการดำเนินงาน โครงการก้าวอย่างเข้าใจ

วัตถุประสงค์ของโครงการก้าวอย่างเข้าใจ

๑. เพื่อผลักดันให้เกิดการสนับสนุนด้านนโยบายต่อการจัดการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาและเอดส์สำหรับเยาวชนในสถานศึกษา รวมทั้งนโยบายและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาวะทางเพศที่ดีของเยาวชน
๒. เพื่อพัฒนาระบบการทำงานเพศศึกษาในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ พัฒนาชุดกิจกรรม/แผนการเรียนรู้เพศศึกษาที่สอดคล้องกับเยาวชน และพัฒนาเครือข่ายผู้จัดกระบวนการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาให้มีข้อมูล ความรู้ ทักษะคติ และทักษะที่จะช่วยให้จัดการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ
๓. เพื่อส่งเสริมให้เกิดพื้นที่สำหรับเยาวชนในการแสดงศักยภาพ และส่งเสริมให้เยาวชนใช้ชีวิตทางเพศอย่างรับผิดชอบ โดยสามารถเข้าถึงอุปกรณ์การป้องกันและบริการสุขภาพ
๔. เพื่อสนับสนุนให้เกิดบรรยากาศทางสังคมที่เอื้อต่อการทำงานเพศศึกษา และการใช้ชีวิตทางเพศที่รับผิดชอบของเยาวชน

ก้าวอย่างเข้าใจ มีสมบัตินาน กับ

- เยาวชนสามารถตัดสินใจเลือกสิ่งที่ดีให้ตนเองได้ หากได้รับข้อมูลที่รอบด้าน มีทัศนคติที่เปิดกว้าง และการฝึกฝนทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต
- เยาวชนที่มีความหวังกับอนาคตมีแนวโน้มที่จะทำให้ตัวเองปลอดภัยจากโอกาสเสี่ยงในทางสุขภาพ โดยเฉพาะการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์
- เยาวชนเรียนรู้ได้ดี หากมีส่วนร่วมและมีส่วนรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเองผ่านกิจกรรมและวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย
- ผู้ใหญ่ที่มีความเข้าใจ เชื่อมั่นในศักยภาพเยาวชน และมีทักษะในการทำงานกับเยาวชน สามารถเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเยาวชนได้
- การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการเรียนรู้

ผลการดำเนินงาน ๕ ปี

- เกิดตัวอย่างสถานศึกษาที่ผลักดันเพศศึกษาอย่างเป็นระบบ
ทุกระดับชั้นในแต่ละ Node
- เกิดทีมวิทยากรเพศศึกษาในพื้นที่
- Node พัฒนางาน / ขยายงานจากฐานงานเดิม
- แคนนำเยาวชนมีบทบาทในการจัดกิจกรรมในพื้นที่
- รูปแบบเพศศึกษารอบด้านดังที่ดำเนินการในโครงการฯ เป็นที่เข้าใจมากขึ้น
และสามารถแยกแยะความแตกต่างจากรูปแบบที่เคยดำเนินการมาก่อนได้
- มีบุคคลอ้างอิงสำหรับแหล่งข่าวในประเด็นเพศศึกษาเพื่อเยาวชนมากขึ้น
- มีการระดมทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน

การสนับสนุน
กลุ่ม/กิจกรรมเยาวชน

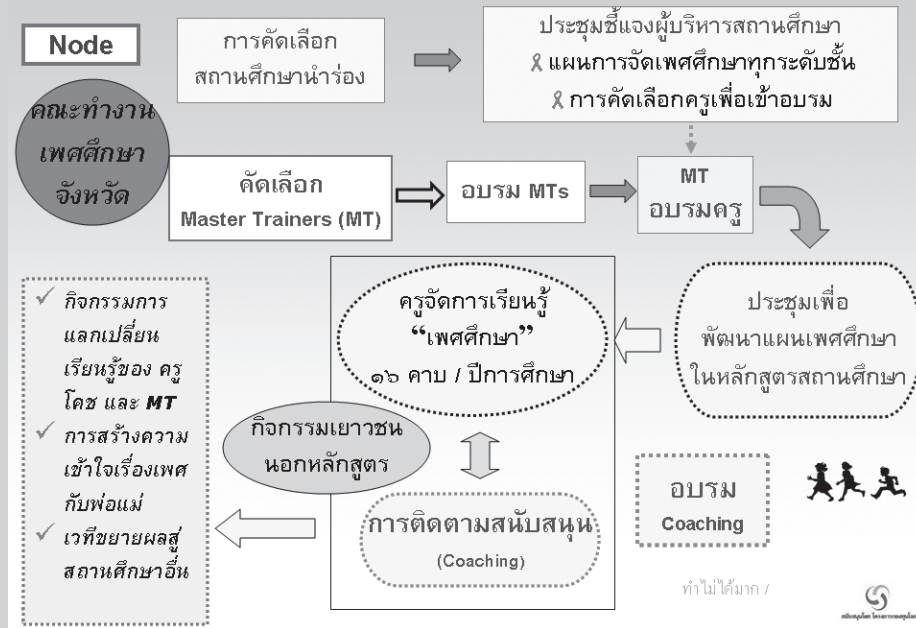
กลไก/กระบวนการ
จัดการโครงการโดย PATH

การสร้างเครือข่าย
คนทำงานเพศศึกษา

การสร้างกระแสวิจัย/บรรยากาศผ่านสื่อ รณรงค์ และกิจกรรมทางสังคม

กระบวนการทำงานเพศศึกษาในสถานศึกษา

โครงการก้าวอย่างเข้าใจ (ณ ๒๐ กรกฎาคม ๕๑)
 การศึกษาขั้นพื้นฐาน - ๔๕๕ แห่งใน ๓๓ จังหวัด ๗๑ สหท.
 สอศ. - ๒๔๒ สถานศึกษาใน ๖๔ จังหวัด
 กศน. ๔๘ สบอ. ใน ๒๓ จังหวัด
 อุดมศึกษา ๑๒ แห่ง และ ศูนย์ฝึกฯ ๒ แห่ง
 รวมสถานศึกษาที่เข้าร่วม ๗๕๙ แห่งใน ๗๓ จังหวัด

อาชีวศึกษา ๒๔๒ แห่ง

- ครอบคลุม ๖๔ จังหวัด
- ๒๓ จังหวัดเปิดสอนทุกวิทยาลัย
- ภาค ๑/๕๑ เปิดสอน ๑๘๖ แห่ง

การศึกษานอกโรงเรียน

- ๒๑ จังหวัด
- ๔๘ ศูนย์อำเภอ

มหาวิทยาลัยราชภัฏ ๑๐ แห่ง

พระนครศรีอยุธยา, จันทเกษม, เพชรบุรี,
 ราชบุรี, กาญจนบุรี, ยะลา, นครศรีธรรมราช,
 เชียงราย, ลำปาง, อุบลราชธานี

(+ ศูนย์ฯ ๙ แห่ง อุดรดิตต์ อุดรธานี บุรีรัมย์
 ร้อยเอ็ด นครราชสีมา สุรินทร์ สวนดุสิต บ้าน

www.teenpath.or.th

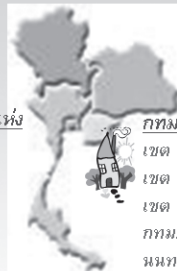
www.teenpath.or.th

www.teenpath.or.th

ภาคกลาง ๑๒๘ แห่ง

- ราชบุรี ๑๒
- เพชรบุรี ๑๙
- นครปฐม ๒๒
- กาญจนบุรี ๑๗
- ฉะเชิงเทรา ๑๔
- ชลบุรี ๕
- สมุทรสาคร ๑๑
- สมุทรสงคราม ๘

ภาคเหนือ ๖๙ แห่ง

- ลำปาง ๒๙
- ลำพูน ๑๙
- แพร่ ๑๐
- น่าน ๑๑

ภาคอีสาน ๒๕ แห่ง+ ๑ว.
 อุบลราชธานี ๘+ ๑ว.
 ศรีสะเกษ ๖
 อำนาจเจริญ ๕
 ยโสธร ๖

(อุดรธานี: ๕ สหท. ๒๑ แห่ง)

กทม. ๖๒ แห่ง

- เขต ๑ - ๑๗
- เขต ๒ - ๑๑
- เขต ๓ - ๑๙
- กทม. - ๑๒
- นนทบุรี - ๑

ภาคใต้ ๑๔๒ แห่ง + ๑ มวล.

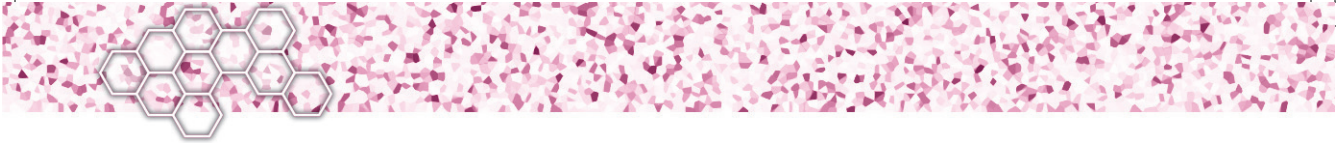
- สงขลา ๑๔
- พัทลุง ๒๓
- ยะลา ๑๕
- ตรัง ๑๓
- สตูล ๑๒
- กระบี่ ๒
- นครศรีฯ ๑๖+ มวล.
- ปัตตานี ๗
- พังงา ๗
- ภูเก็ต ๘
- นราธิวาส ๕

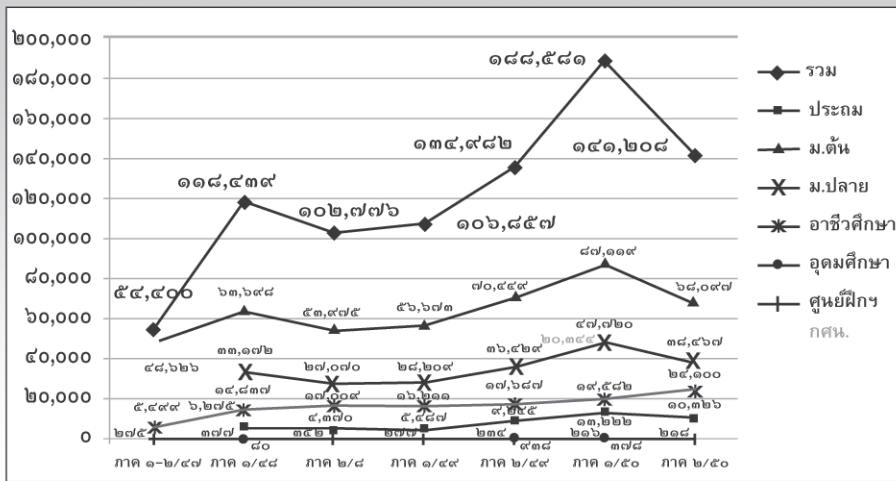
ศูนย์ฝึกฯ ๒ แห่ง

- บ้านกาญจนาภิเษก
- ศูนย์ฝึกฯ อุบลฯ

จำนวนผู้เรียน ปี ๒๕๔๗- ๒๕๕๐ จำแนกตามระดับ/ประเภทการศึกษา

ตุลาคม ๒๕๔๖

- PATH เริ่มขึ้นได้สัญญาโครงการต่างๆ อย่างเข้าใจกับกอบกุลโลก กระทรวงสาธารณสุข
- มูลนิธิแอกซอส เข้าร่วมเป็น node ดูแลภาค ตะวันตก ตะวันออก

พฤศจิกายน ๒๕๔๖

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาเข้าร่วมเป็น nod ตามศึกษาสัปดาห์อาสาสมัครที่ร่วมโครงการ

ธันวาคม ๒๕๔๖

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เข้าร่วมเป็น Node ดูแลภาคใต้ ๑๔ จังหวัด

มกราคม ๒๕๔๗

โครงการก้าวอย่างฯ สนับสนุนให้ เครือข่ายเยาวชน (YouthNet) จัดทำโครงการโครงการรณรงค์ คุ้มครองสังคม

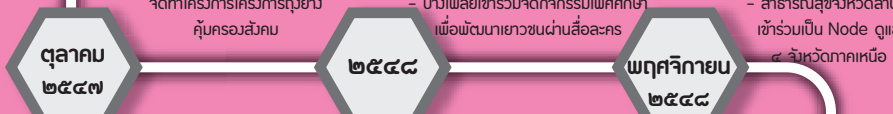
มีนาคม ๒๕๔๗

บริษัท M-Web ต่อมาคือ ปลายาเบบราเซอร์ร่วมจัดกิจกรรม พัฒนาเพศศึกษาเพื่อเยาวชนผ่านสื่อ IT - บางแพลตฟอร์มเข้าร่วมจัดกิจกรรมเพศศึกษา เพื่อพัฒนาเยาวชนผ่านสื่อละคร

มกราคม ๒๕๔๗

- Health Counterparts เข้าร่วมเป็นหน่วยประเมินผล

- สาธารณสุขจังหวัดลำปาง เข้าร่วมเป็น Node ดูแล ๔ จังหวัดภาคเหนือ

ตุลาคม ๒๕๔๗

- สว. พระศรีมหาโพธิ์ เข้าร่วมเป็น Node ดูแล ๔ จังหวัด ในภาคอีสาน
- การประชุมวิชาการเพศศึกษาเพื่อเยาวชน ครั้งที่ ๑

๒๕๔๘

โครงการก้าวอย่างฯ ร่วมรณรงค์ "คุยเปิดใจ รักปลอดภัย" เพื่อส่งเสริมการสื่อสารระหว่าง ผู้ปกครองกับเยาวชนเรื่องเพศ

พฤศจิกายน ๒๕๔๘

การประชุมวิชาการเพศศึกษา เพื่อเยาวชน ครั้งที่ ๒

สิงหาคม ๒๕๔๘

มหาวิทยาลัยราชภัฏอยุธยาเข้าร่วม เป็น Node ดูแล ๑๐ มหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่เข้าร่วมโครงการ

กรกฎาคม ๒๕๔๘

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) เข้าร่วมเป็น Node

มีนาคม ๒๕๔๘

เว็บไซต์ Teenpath.net มีผู้เข้าชมทะลุ ๑ ล้าน หลังก่อนเปิดสามปี และปัจจุบันเป็นเว็บเพศศึกษาอันดับหนึ่ง

ตุลาคม ๒๕๔๘

การประชุมวิชาการเพศศึกษา เพื่อเยาวชน ครั้งที่ ๓

สิงหาคม ๒๕๕๐

สมช. ว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เยี่ยมโรงเรียนสหราษฎร์ศึกษา อุนราชาธานี หนึ่งในโรงเรียนนำร่องของโครงการ

ตุลาคม ๒๕๕๐

สมช. ว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ร่วมงานเทศกาลข่าว โครงการฯ เปิดตัวคู่มือผู้บริหารในการสนับสนุน เพศศึกษา

๒๕๕๑

PATH ทดลองนำร่องบริการสุขภาพ เพศแก่วัยรุ่นในเขต กทม. ในชื่อ LoveCare Stations

มกราคม ๒๕๕๑

Node ที่ ๔ ภาค จัดเวทีวิชาการเพศศึกษาตามภาค ๔ ครั้ง

ตุลาคม ๒๕๕๐

ตุลาคม ๒๕๕๑

- การประชุมวิชาการเพศศึกษา เพื่อเยาวชน ครั้งที่ ๕
- กองทุนโลกอนุมัติโครงการ ให้ดำเนินงานต่ออีกหกปี

การก่อรูปของภาคีดำเนินงาน

องค์การ PATH ผู้ริเริ่มโครงการ เริ่มมองหา “ผู้ร่วมก่อการ” เพื่อดำเนินภารกิจร่วมกัน พันธมิตรที่ร่วมดำเนินงานแรกคือ มูลนิธิเข้าถึงเอดส์ (ACCESS) เนื่องจากผลักดันงานด้านเอดส์ร่วมกันมากกว่าทศวรรษ จึงมีความคุ้นเคย และเข้าใจเป้าหมายของภารกิจร่วมกันมาแต่ต้น มูลนิธิเข้าถึงเอดส์ มีส่วนสำคัญยิ่งในการร่วมออกแบบการเรียนรู้ และเป็นด่านแรกที่เอื้อให้เกิดการนำไปทดสอบ เพื่อปรับปรุงแก้ไขกลวิธีต่างๆ ก่อนจะขยายสู่พื้นที่อื่นๆ

ที่น่าสนใจคือ การเข้าร่วมของภาคีอื่น เกิดขึ้นขณะที่ “แปลน” ยังไม่ชัดเจนนัก แต่ทุกภาคีก็มีความเชื่อมั่นและ “ไว้วางใจ” กัน ยินดีจะร่วมมือ ลองทำ ลองผิด ลองถูกด้วยกัน แม้จะรู้สึกว่าการเดินทางยังกลางเลือน เช่นที่สะท้อนโดย รศ. ดร. เพชรน้อย สิงห์ช่างชัย คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ผู้รับผิดชอบพื้นที่โครงการฯ ภาคใต้

“เริ่มมาจากน้อง (ภาวนา เหวียนระวี ผู้อำนวยการองค์การแพช) เอากระดาษมาแค่แผ่นเดียว มาชวนให้ทำโครงการ ตอนนั้นเราก็ไม่รู้ละ นึกว่า มาถึงแล้วจะให้เราทำโน่นทำนี่เหมือนที่อื่น ซึ่งเขาก็น่ารักตรงที่มากบอกเราว่า ช่วยคิดหน่อยสิ มันทำให้เรารู้สึกเหมือนเป็นเจ้าของเลย ก็ลองวาดๆ โครงสร้างการทำงานในภาคใต้ว่า มันจะเป็นยังไงดี แต่ก็บอกไปว่าฉันก็ยังไม่เข้าใจเลยนะ เดี๋ยวทำงานไม่ถูก...”

หรือเสียงสะท้อนจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด (สสจ.) ลำปาง ซึ่งรับเป็นหน่วยจัดการของภาคเหนือต่อจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง หน่วยจัดการในสองปีแรก แต่ขอเปลี่ยนตัว เนื่องจากความไม่พร้อมในองค์กร แม้ สสจ. เป็นหน่วยงานระดับจังหวัด แต่ก็หาญกล้าแบกรับภาระเชื่อมประสานให้หลายจังหวัดของภาคเหนือ เพราะเห็นว่าเป็นภารกิจที่ “ควรต้องทำ”

“.....พอราชภัฏมีการกิจการมาก และแพชมาทาบทามให้เราเป็นโหนด ตอนนั้น ที่รับก็เพราะเข้าใจว่างานของเราคือการจัดอบรมครูและผลักดันให้อยู่ในการเรียนการสอน ก็ประเมินตนเองว่า ถ้างานแค่นั้น ก็น่าจะทำได้ เพราะเราก็เกาะติดการทำงานของก้าวอย่างมาบ้างแล้ว พอ نگاهออก เวลาไปเน็ตติดตาม เราก็พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือดี คิดว่าไม่มีปัญหาอะไรมากมาย แล้วเวลาทำงานกับแพช เราชู่วางใจได้อะไรมากมาย ทั้งเรื่องเครือข่าย เรื่องการคิดนอกกรอบในการทำงาน และความจริง งานที่แพชมาชวนเราทำ ก็เป็นงานในหน้าที่เราจริงๆ เพราะเราต้องทำงานล่วงหน้า ๕ ปี ไม่ใช่การทำแบบปีต่อปี เลยคุยกับทีมงานซึ่งเป็นน้องๆ ให้เข้าใจว่าเราคือ ‘ผู้ก่อการ’ ที่จะทำให้ภาคีเห็นบทบาทของตัวเองได้ยังไง เลยรับเป็นโหนดให้หลังจากที่ทางแพชได้พูดคุยกับผู้บริหารจนเข้าใจภาพตรงกันว่า ในการทำงาน เราต้องมี subnode ในแต่ละจังหวัดด้วย เพราะจะขยายไปยังหัวแพร่และน่าน เพิ่มจากลำปาง ลำพูน”

เพ็ญแข ดวงคำสวัสดิ์

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง

Node ภาคเหนือ

ขณะที่อีกหลาย Node PATH ไม่มีโอกาสรู้จักหรือทาบทาม กลับเป็นฝ่ายทำงานเชิงรุกเข้ามาทาบทามทางองค์การ PATH เพื่อขอเข้าร่วมภาคี เพราะมีแนวคิดที่ต้องการผลักดันเรื่องนี้อยู่แล้ว แต่ยังไม่ภาคี และแหล่งสนับสนุนวิชาการไม่ได้ เช่น โรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ และสำนักงานควบคุมโรคที่ ๕ ซึ่งได้กลายมาเป็นหน่วยจัดการของภาคอีสาน

“...แรกเริ่มที่ได้มารู้จักโครงการ เราคุยกันภายใต้ความต้องการของเราที่อยากพัฒนาเชิงวิชาการ เราจึงแสวงหาหน่วยงานที่จะมาช่วยเราได้ในเรื่องการให้คำ

ปรึกษาเรื่องเพศคือเรามองว่าอยากเรียนรู้เรื่องเพศตอนนั้น เพื่อแก้ปัญหาในมุมของโรงพยาบาล ซึ่งเกี่ยวกับสุขภาพ และในงานป้องกันส่งเสริมเราต้องการให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดี ซึ่งสุขภาพที่ดี ก็นำมาสู่สุขภาพจิตที่ดี

“พอเราทำงานเรื่องการให้คำปรึกษาเรื่องเอดส์ มันก็นำมาสู่เรื่องเพศ ก็แสวงหาองค์ความรู้ที่จะมาทำตรงนี้ เรารู้จักแพธจากการดูเว็บไซต์และได้ข้อมูลด้านต่างๆ มาเลยเชิญมาช่วยพัฒนาตัวหลักสูตร การรู้จักกันระหว่างเรากับแพธจึงเริ่มจากตรงนั้น ซึ่งเมื่อมองมาถึงจุดนี้ เทียบกับตอนเริ่มแรก มันต่างกันตรงที่เราชัดเจนมากขึ้นกับการทำงาน เพราะเราไม่ได้อยู่ที่จุดเดิมคือการให้คำปรึกษาเรื่องเพศเท่านั้น แต่มันเป็นการเข้าใจมิติที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศรอบด้าน และสามารถดึงไปทำงานด้านไหนก็ได้ ทั้งการให้คำปรึกษา การให้ความรู้ หรือการนำเสนอ ถ่ายทอด แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เข้าใจตรงนี้ เนื้อหาจึงกว้างขึ้น รอบด้านขึ้น และนำไปสู่วิธีการทำงานที่หลากหลายขึ้น มีเครือข่ายในการทำงานมากขึ้น และเห็นความสำคัญของการที่จะสร้างเครือข่ายในการทำงานร่วมกัน”

อรอินทร์ ชำคม

โรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ อุบลราชธานี

Node ภาคอีสาน

“...สคร.๕ ได้เป็นโหนด เริ่มจากการไปขอจาก Path โดยมีวัตถุประสงค์ อยากให้มีคนเข้าใจเรื่องเพศศึกษามากๆ ในพื้นที่ คือ ตอนนั้นอยากได้เฉพาะ MT แต่ยังไม่เข้าใจระบบการทำงานเชิงวิชาการและเชิงระบบ จึงคาดหวังน้อย แต่กลับได้มากกว่าที่คาดหวัง คือได้แนวคิดเชิงวิชาการ เช่น กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม แนวคิดเรื่องเพศวิถี แนวคิดเรื่องการพัฒนาเยาวชน PYD (Positive Youth Development) และได้ประสบการณ์ในการทำงาน”

ทิตติยาณี เทพหัสติน ณ อยุรยา

สำนักงานควบคุมโรคที่ ๕ นครราชสีมา

Node สคร. ๕

บางพื้นที่ แม้ไม่ใช่พื้นที่เป้าหมายที่โครงการกำหนดไว้ ก็ให้ความสนใจและใช้ความพยายามในการระดมทรัพยากรในพื้นที่ จนเกิดปฏิบัติการเต็มรูปแบบเสมือนเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ ซึ่งช่วยให้โครงการเกิดการเรียนรู้เป็นอย่างมากในวิธีขยายผลโดยการผลักดันของหน่วยงานระดับจังหวัด จนก่อเกิดเป็นแนวทางในการทำงานในระยะต่อไปที่จะมุ่งยึด “จังหวัด” เป็นจุดในการขับเคลื่อน

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี คือพื้นที่ “คู่ขนาน” ที่สร้างบทเรียนสำคัญนี้แก่องค์กร

“...หลังจากได้มีโอกาสเข้าร่วมรับการอบรมกับก้าวอย่างๆ ตอนปี ๔๗ ครั้งแรกที่เข้า เราก็ชอบกระบวนการที่ทำให้คนได้คิดก่อนที่จะเชื่อในอะไรสักอย่าง เขาควรจะได้ทบทวนความรู้เดิมของเขาก่อนว่าสิ่งที่เขาเชื่อ เขารู้มันมีที่มาอย่างไร และนำประสบการณ์มาบวกกับทฤษฎี จนกลายเป็นปัญญาที่เขาจะนำไปใช้ในชีวิตและงานของแต่ละคนได้อย่างไรบ้าง ในการอบรม พี่ประทับใจกับ

การเห็นทีม MT ของอาชีพ ที่กระบวนการของเขา เป็นการจัดการเรียนรู้แบบสร้างบรรยากาศ ได้ทั้งความสนุกและการเรียนรู้ เพราะเราเองก็ทำงานเรื่องเอ็ดส์มานานแล้ว แต่ไม่รู้สักว่าสิ่งที่ทำนั้น ไปสร้างการเปลี่ยนแปลงหรือทำให้คนที่มาร่วมงานกับเราได้เรียนรู้อะไร พอเห็นกระบวนการของเขา เรารู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ดี พิกี้เลยเชิญวิทยากรชุดนี้ไปช่วยทำค่ายเยาวชน สร้างแนวคิดให้กลุ่มเยาวชนในชุมชนเรื่องการทำสื่อ นั่นคือจุดเริ่มต้นของการทำความรู้จักโครงการ และเริ่มทำงานร่วมกัน ซึ่งในตอนนั้น พี่ยังไม่คิดถึงการทำงานกับโรงเรียนในพื้นที่

...จนถึงปี ๔๘ เราก็นำกระบวนการของก้าวย่างเข้าสู่การทำงานสาธารณสุขของเราในการทำงานเรื่องเอ็ดส์กับเยาวชน ตอนนั้น เราแค่ได้รับการแนะนำว่าโครงการฯ ทำงานโรงเรียน ว่าก้าวย่างคืออะไร มีกระบวนการอย่างไรบ้าง จนปี ๔๙ เราจึงคิดถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นครูมากขึ้น และได้รับรู้ข้อมูลว่าถ้าทำงานให้ยั่งยืน ต้องให้เกิดหลักสูตรการสอนเรื่องเพศในโรงเรียนตามที่โครงการฯ ได้ตั้งไว้ คือ ๑๖ คาบต่อปี ก็เลยหาโรงเรียนนำร่องมาทำ ๖ โรงเรียนในปี ๔๙ และหาโรงเรียนต้นแบบด้วย ๑ โรงเรียนปี ๕๐ ก็ทำเพิ่มอีก ๕ โรงเรียน

การทำงานของพี่จะไม่เหมือนกับกองทุนโลก ตรงที่พี่ได้รับงบประมาณแบบปีต่อปี พี่จึงไม่สามารถขยายได้มากนัก แล้วเราก็เน้นการทำงานแบบคุณภาพ เลือกจากความสมัครใจของโรงเรียนเป็นหลัก ไม่ได้เลือกวิธีทำงานแบบปูพรม ขั้นตอนการทำงานคัดเลือก อบรม ติดตาม เราก็เลยใช้กระบวนการเดียวกับที่ก้าวย่างทำ และเชื่อมงานกับเขต สพท."

เพ็ญศิริ ศรีจันทร์

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี
ผู้ประสานงานคู่มือโครงการฯ ในจังหวัดอุดรธานี

สำหรับพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร ในระยะแรกได้ขอให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ ๑ เป็นหน่วยจัดการ แต่พบอุปสรรคหลายอย่างในการประสานงานระหว่างเขตพื้นที่การศึกษา เนื่องจากไม่ได้มีสายการบังคับบัญชาระหว่างกัน ต่อมา พยายามปรับเป็นการบริหารแยกในแต่ละเขตพื้นที่ แต่ก็ยังไม่ราบรื่นด้านการประสานงาน ดังนั้น ในปีที่สามถึงปีที่ห้า องค์การ PATH ได้จัดทีมลงเป็นหน่วยจัดการโดยตรง และมีหน่วยการศึกษาของกรุงเทพมหานคร มาขอร่วมดำเนินการเป็นโครงการคู่ขนานสำหรับโรงเรียนที่อยู่ในสังกัดของกรุงเทพมหานคร □

พัฒนาการของผู้ประกอบการ ในระหว่างการทำงาน

ก วามชัดเจนประการหนึ่ง ซึ่งสะท้อนชัดในหลาย
เวทีของการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ประกอบการ หรือ
แม้ในเครือข่ายที่ภาคีของโครงการฯ เข้าร่วมจัดอบรม
ปฏิบัติการ คือ “การเติบโต” และความเข้าใจที่ลุ่มลึก
ขึ้นของผู้ปฏิบัติงานเรื่องเพศศึกษาที่ตระหนักถึงความซับซ้อน
แห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในเรื่องเพศวิถี

ความเข้าใจนี้นำมาซึ่งการเปิดใจ เปิดรับ และ
อดทนต่อความแตกต่าง ในความคิดและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง
กับสัมพันธ์ภาพทางเพศ หลายคนสะท้อนว่าตนเอง
ตัดสินคุณค่าคนอื่นน้อยลง ทั้งในสัมพันธ์ภาพของตน
กับคนใกล้ชิด รวมถึงสัมพันธ์ภาพในหน้าที่การงานในฐานะ
ผู้ให้-ผู้รับบริการ ครู-ลูกศิษย์ ผู้ใหญ่-เยาวชน ซึ่งนับ
เป็นพัฒนาการทางวุฒิภาวะที่สำคัญยิ่งของสังคมไทย

น่าสนใจว่าการเติบโตดังกล่าว อาจไม่ได้มาจากการ
อบรม (ซึ่งเน้นการได้ยินความแตกต่างหลากหลาย
ทางความคิด) แต่เพียงประการเดียว เพราะข้อมูลหลาย
ส่วนจากโครงการชี้ชัดตรงกันว่า พัฒนาการเหล่านี้ ต้อง
อาศัย “การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์” นั่นคือ การได้
เรียนรู้เข้าใจแนวคิดจากห้องอบรม ห้องเรียน แต่ต้อง
นำไปสู่การปฏิบัติ ผ่านสถานการณ์ที่ต้องเผชิญคำถาม
ความขัดแย้ง การต้องใคร่ครวญ ไตร่ตรอง เพื่อหา
ทางออกในเรื่องเพศ ทั้งโจทย์ที่เป็นของตัวเอง หรือ
การช่วยคลี่คลายให้ผู้ที่มีรายรับบริการ เพื่อนร่วมงาน ลูกศิษย์
เยาวชนในโครงการ หรือระหว่างเพื่อน

การได้ทดลองนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติ กลับ
มาเสริมพัฒนาให้ความเข้าใจลุ่มลึกขึ้น และที่เป็น
ความน่าพอใจของโครงการคือ การเรียนรู้เหล่านี้เกิดขึ้นจริง
นำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นจริง และผู้ปฏิบัติงาน
จำนวนมากในโครงการฯ ต่างสะท้อนการเรียนรู้ดังกล่าว

ในแง่มุมมองที่คล้ายคลึงกัน

*“...เรื่องที่สำคัญมากและที่ได้พบว่าตัวเอง
เปลี่ยนไป คือ ที่เลือกนุমানคนไปแล้ว เช่น กิจกรรม
ตุ๊กตาล้มลุก ที่เราเคยเล่น แต่นานมาแล้ว แต่พอได้กลับ
มาใช้ก็ทำให้เข้าใจมากขึ้นว่า การจะช่วยเหลือใครก็ตาม
เราต้องสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นก่อน หลายคนบอกว่า
ที่เปลี่ยนไปเยอะ คือ ที่ฟังมากขึ้น แต่ก่อนเราเป็น
เลคเชอร์เรอร์ ก็จะพูดๆๆๆ แต่เดี๋ยวนี้ เรามี wait-
ing time เยอะขึ้น และไม่เลือกนุমানคน ซึ่งทำให้การ
สื่อสารดีขึ้น เพราะเราไม่ต้องทุกซกซมมัน เราเอาใจขึ้น
มากกับการสร้างสัมพันธ์กับคนอื่น”*

รศ. ดร. เพชรน้อย สิงห์ช่างชัย

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Node ภาคใต้

*“...สิ่งที่เห็นชัดว่าลูกน้องเปลี่ยนไปจากการทำงาน
เปลี่ยนในเชิงวิชาการ ดูจากการทำหน้าที่จัดกิจกรรม การ
ตั้งคำถาม แต่เรื่องที่สำคัญกว่านั้นคือ ผมว่าพวกเขาได้
เอาไปใช้ในชีวิตจริงของพวกเขาด้วย ยกตัวอย่างง่าย ๆ คน
ของเราสองคนมีปัญหาครอบครัว เขาก็รู้สึกอยู่ตลอดเวลา
การทำงานนี้ ช่วยให้เขาเข้าใจชีวิตคนในครอบครัวเขา
มากขึ้น และบางครั้ง เขาก็สามารถวิจารณ์ตัวเองได้ด้วย
ว่าชอบตัดสินคนอื่น ซึ่งการที่เขาพูดออกมาได้แบบนี้ แสดง
ว่าเขาลดการตัดสินลงแล้ว ใช่ไหม..ส่วนตัวผมนั้น การ
ทำงานที่ผ่านมา ทำให้ผมได้มีโอกาสหันมาเห็นรูปแบบ
การทำงานพัฒนาเยาวชนเชิงบวกชัดขึ้น แต่ก่อน เราก็
พุ่งเป้าไปที่ครู ให้สามารถเป็นผู้จัดการเรียนรู้ที่ดีได้ และ
พยายามที่จะพัฒนากลุ่มผู้ติดเชื้อ แต่แอกเซสยังไม่เคย*

จับกลุ่มเยาวชนอย่างใกล้ชิด แม่นยำมาก่อน คือเราเห็นเรื่องการพัฒนาเชิงบวกกับผู้ติดเชื่อที่เป็นผู้ใหญ่ แต่เราไม่สามารถพูดให้น้องๆ เข้าใจได้ถึงการดำเนินงานพัฒนาเชิงบวกกับเยาวชน จนได้ทำมากขึ้นในระยะหลังๆ ตอนแรกก็นั่งนึกอยู่นานนะว่าเราจะพูดกับเขายังไง เพราะเราก็ฟังพีทixa (ทixa ณ นคร ผู้อำนวยการศูนย์ฝึกเยาวชนฯ บ้านกาญจนาภิเษก) มานาน แต่เรายังหาคำที่เป็นคำรวบยอดไม่ได้ ทำให้ยากที่จะไปพูด ไปอธิบายให้คนอื่นเข้าใจ แต่พอเราพูดคำว่า ‘พัฒนาเชิงบวก’ บ๊ีบ พวกเขา निकออกทันทีว่าเป็นไง ต่างจากการพัฒนาเชิงอำนาจยัง....”

สมวงศ์ อุไรวัฒนา

มูลนิธิเข้าถึงเอดส์

Node ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

“ถ้าไม่ได้เจอกับแพธ เราก็อาจจะยังไม่ได้เปลี่ยนความคิดในเรื่องเพศเหมือนอย่างที่เห็นในตอนนี มุมการทำงานเรื่องเพศคงอยู่ในกรอบเดิมๆ ที่ต้องการทำงานเชิงป้องกัน แต่ถ้ามองไม่รอบด้าน เราก็เลือกที่จะให้คุณค่าบางเรื่อง และไปจัดการตามที่เราเข้าใจ...สำหรับผลที่เราเห็นจากการทำงานกับก้าวอย่างมีหลายเรื่องมาก โดยส่วนตัวนะ แม้เราจะยอมรับว่างานก้าวอย่างเป็นงานหนักและทำให้เรามีเวลาทำอย่างอื่นน้อยลง เวลามีนานด่วนเข้ามา นอกเวลาก็ต้องทำ วันหยุดก็ต้องทำ แต่ถึงจะงานหนัก เรากลับไม่รู้สึกร่าเป็นภาระ เพียงแต่เครียดกับการทำงาน ตัวเองชื่นใจกับการทำงานนี้แม้เราทำงานอย่างเหนื่อย แต่มีความสุข เพราะเราเกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ มาเรื่อยๆ และเข้าใจว่านี่แหละคือตัวสำคัญที่ยังทำให้เกิดการทำงานใน ๔ จังหวัดที่เรารับผิดชอบ เพราะถ้าดูกันจริงๆ นะว่าแพธให้อะไรบ้างกับโรงเรียน ก็ไม่ได้มีอะไรให้ที่เป็นความดีความชอบ แต่ครูส่วนหนึ่งที่ยังทำงานร่วมกับเรา เกาะติดกับเรา เป็นเพราะเขาได้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่นำไปใช้ในการ

ทำงานของเขาเองได้”

อรอินทร์ ชำคม

โรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ อุบลราชธานี

Node ภาคอีสาน

“...ทำงานกับโครงการมา ๕ ปีแล้ว เริ่มจากเป็น MT ในปีแรก ซึ่งตอนนั้นก็ได้เรียนรู้กระบวนการสื่อสารเรื่องเพศว่า ต้องเป็นแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้คนได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม รวมทั้งตัวเราเองก็ได้ปรับทัศนคติในเรื่องเพศ เช่นเรื่อง gender เราเคยคิดว่า ผู้หญิงที่เราจะมีเพศสัมพันธ์ด้วยควรต้องบริสุทธิ์ และเรื่องถุงยางอนามัยกับผู้หญิง ที่เราให้ความสำคัญน้อยเกินไป พอมาทำงาน เราก็ได้เข้าใจเยาวชนมากขึ้น และเอาไปใช้กับลูกของเรา เพราะลูกเราก็กำลังเป็นวัยรุ่น ทำให้เราเปลี่ยนท่าทีในการคุยกับลูก และใช้ชีวิตด้วย แล้วทำให้ทุกคนในบ้านเข้าใจ เห็นความสำคัญของการพกถุงยางอนามัย แต่ก่อน คู่ภรรยาที่เห็นเราพกถุงยาง เราก็เลยพาเขาไปร่วมรับรู้เวลามีการอบรม เพื่อทำให้เขาเรียนรู้ด้วยตัวเอง เพราะถ้าเราอธิบาย อาจจะดูเหมือนเป็นการแก้ตัว เราจึงใช้ชีวิตให้เขาไปปรับฟัง เรียนรู้ด้วยตัวเองดีกว่า....”

ยงยุทธ วงศ์วิชัย

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง

Node ภาคเหนือ

“...๒ปีที่มีโอกาสได้ทำงานก้าวอย่างได้เปลี่ยนแปลงแนวคิดไปมาก ตัวพี่เองได้เทคนิค กระบวนการเยอะจากการทำงาน แล้วก็ได้เครือข่ายเพิ่มมากขึ้น... เดิมคิดว่าตัวเองมีความรู้มากแล้ว แต่เมื่อได้เรียนรู้เรื่องเพศ เยาวชนการจัดกระบวนการ ก็นำไปประยุกต์ใช้กับเรื่องอื่นๆ ได้

มาก เช่น พี่ไปอบรมให้ผู้นำชุมชน อสม. อบต. อปท. ทั้งหลาย โดยรวมหลักสูตรเพศ กับ PYD (Positive Youth Development) เข้าไปด้วยกัน ก็ทำให้พวกเขาเข้าใจเรื่องนี้มากขึ้นเมื่อต้องไปทำงานกับเยาวชน...”

ทิตยาณี เทพหัสดิน ณ อยุธยา
สำนักงานควบคุมโรคที่ ๕ นครราชสีมา
Node สคร. ๕

“...ที่เราทุ่มเทให้กับการทำงานในโครงการนี้เพราะก้าวอย่างทำให้พี่เห็นว่านั่นคือเรื่องของชีวิต และเป็นชีวิตที่เกี่ยวข้องกับทุกคนที่อยู่รอบข้างตัวเรา มีปฏิสัมพันธ์กับเรา ไม่ใช่แค่ชีวิตของผู้เรียนคนเดียวเท่านั้น แล้วก็ได้นำไปใช้กับชีวิตตนเองในครอบครัวตนเองด้วย....”

นพรัตน์ เวโรจน์เสวีวงศ์
กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัย

“...ส่วนเรื่องใหม่ที่เพิ่มขึ้นมาคือ มิติของความสัมพันธ์ ผลของความเชื่อ กรอบคิดในเรื่องเพศ เพราะแต่เดิม เราคิดว่าเรื่องแบบนี้ คนอื่นๆ กับเราก็คิดตรงกันอยู่แล้ว กรอบมันเป็นแบบนี้แหละ ทุกคนก็คิดแบบนี้ เราไม่เคยถูกตั้งคำถามว่าคนเราคิดต่างกันได้ในเรื่องนี้ อย่างไบบ้าง แม้ว่าจะมีการสอนเนื้อหาว่าด้วยความเชื่ออยู่ในวิชาสังคมบ้าง พุทธศาสนาบ้าง แต่เท่าที่เห็นโดยหลักสูตรหลาย ๆ คือ ไม่มีเนื้อหาที่ว่าด้วยผลของความเชื่อ ที่เป็นเรื่องใหม่สำหรับเราแน่ๆ คือ “คนอื่นคิดต่างจากเรา” เพราะเราคิดเสมอ

ว่าคนในสังคมคิดคล้ายๆ กัน หรือแม้แต่เรื่องการยอมรับ ความแตกต่างของคน เราก็เคยยอมรับนะ แต่เป็นการยอมรับในเรื่องภายนอก เช่น แต่งตัวแตกต่าง แต่ก่อนนี้ถึงจะยอมรับว่าคนต่างกันแต่เราก็ต้องเถียงกันเพื่อเอาชนะ แต่ไม่ใช่เรื่องการยอมรับความแตกต่างในความหมายที่แท้จริงว่าคืออะไร เราไม่ได้ทบทวนว่าที่มาของความคิดที่ทำให้แตกต่างกันเป็นอย่างไร นี่แหละเป็นมิติที่ไม่เคยมีในวิชาไหนทั้งนั้น...ส่วนคนอื่น ๆ ที่เข้าร่วมโครงการเรามาถึงตอนนี้คิดว่ามีอยู่ประมาณครึ่งหนึ่งที่คิดอย่างเดียวกับเรา ส่วนที่เหลือน่าจะสนใจในกระบวนการจัดการเรียนรู้มากกว่า การเห็นความสำคัญของมิติทางความคิด ความเชื่อที่แตกต่างของคนและยอมรับว่าคนเราแตกต่างกันจริงๆ...

สำหรับภาพของตัวเองกับการทำงานในโครงการเพศศึกษานั้น จากเวลาที่ผ่านมามีปีแรก จนถึงปีนี้ในสายตาของเพื่อนร่วมงาน ยังตอบไม่ได้ว่าเราได้รับการยอมรับตัวตนมากขึ้นหรือเปล่าแต่ถ้าถามว่างานที่เราทำนั้นได้รับการยอมรับมากขึ้นไหม อันนี้เห็นชัด เพราะเราได้รับเชิญให้ไปพูดถึงงานที่เราทำอยู่บ่อยๆ ทั้งในเวทีของหน่วยงานเราเอง และเวทีหน่วยงานภายนอก แต่ก็ไม่ได้มีผลแตกต่างอะไรมากมายในเรื่องการยอมรับ อาจจะมีเสียงล้อเลียนอยู่บ้าง แต่ในเชิงหยอกล้อมากกว่าที่เราามุ่งทำงานด้านนี้...แต่ในเชิงวิชาการของการติดตามสนับสนุน พอเราตั้งศึกษา นิเทศก์ (ศน.) มาร่วมในการโคช ซึ่งเขาต้องทำงานแบบนี้อยู่แล้ว ก็เลยทำให้ระบบโคชซึ่งของเรากลายเป็นความสนใจของเขารับเข้ามาบ้างในกลุ่มศึกษานิเทศก์ที่เห็นความสำคัญของเรื่องนี้ด้วยกัน...

...ถ้าไม่เจอกัน เราคงต้องคลำหาทางอยู่อีกนาน และยังช่วยให้เราเปลี่ยนแปลงเรื่องบางเรื่องที่เราเคยเก็บกดเอาไว้ ทำให้เราเห็นตัวตนของเราชัดเจนขึ้นในฐานะของศึกษานิเทศก์ เพราะทำให้เจอสิ่งที่ค้นหาและมั่นใจว่าเราพบแล้ว อย่างเรื่องทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวกับการโคช การนิเทศ ที่เรารู้จัก เห็นจริง ก็จากการทำงานกับแพช เพราะ

ได้ต่อยอดความรู้เดิม และสิ่งที่เราไม่เคยชัดเจนมาก่อน
เช่นเรื่องกระบวนการเรียนรู้...”

สุจิตรา โปร่งแสง

สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ
สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สมอ. / สอศ.)
- Node อาชีวศึกษา

“สิ่งที่เห็นชัดเจนในที่ทำงาน คือการไม่รีบตัดสิน
คนอื่นจากการทำงานร่วมกัน บางครั้งการไม่ตัดสินทำให้
เราได้มีโอกาสหาข้อมูลและรู้สึกสนุกในการทำงานกับคน
มากขึ้นเรื่อยๆ ต้องอาศัยความใจเย็นและเข้าใจว่าการ
เปลี่ยนแปลงของคนๆ หนึ่งไม่ใช่เรื่องง่าย ต้องอาศัย
เวลาและสัมพันธภาพที่ดีอย่างสม่ำเสมอ การตั้งคำถาม
แทนการบอกไปตรงๆ กับคนรอบข้าง เพื่อร่วมงาน ครู
และเด็ก กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนทำงานไปแล้ว แม้
จะเป็นเรื่องใหม่และสวนทางกับสิ่งที่ถูกบอกถูกสอนมาว่า
ให้ฟังมากกว่าถาม เพราะเกิดการเรียนรู้ที่จะ “รอ” มาก
กว่า “บอก” เพื่อให้เกิดการคิดไปพร้อมๆ กับเรา และไม่
คาดหวังกับคำตอบ แต่เปิดใจรับทุกคำตอบแทน พร้อม
จะเข้าใจที่มาที่ไปของความคิดที่แตกต่างกัน”

พรณช สถาผลสวัสดิ์

ผู้ประสานงาน โหนดกรุงเทพฯ
องค์การแพธ

เราสร้างการเปลี่ยนแปลง ต่อตัวระบบอย่างไร

ค หน่วยงานที่หลายสะท้อนการเปลี่ยนแปลงและความกระตือรือร้นของบุคลากรในพื้นที่หลังจากผ่านการเรียนรู้และนำไปปฏิบัติการว่า ที่สำคัญคือ ต้องมีการสร้างความต่อเนื่องและการติดตามการเรียนรู้นั้นเพื่อกระตุ้น และต่อยอดทางความคิด เพื่อคงแรงจูงใจและไฟในการทำงาน

“.....การที่คนบางคนซื้อ บางคนไม่ซื้อความคิดเรานั้น ผมว่าคนมันก็เหมือนคอมพิวเตอร์นะ บางคนคลิกโดน ก็โดนเดี๋ยวนั้นเลย ไม่ใช่โดนเพราะกิจกรรมที่เราทำกับเขาในห้องอบรม แต่มาจากฐานเดิมของประสบการณ์ ความคิด ความเชื่อของเขามากกว่า เช่น ครูคนหนึ่ง เขา ‘บ๊ิง’ ทันที เพราะเขาเคยมีประสบการณ์ลูกสาวตั้งท้องในวัยเรียน เขาโกรธลูกสาวมากไม่พูดด้วยเลย จนกระทั่งมาเข้าอบรม เขาก็ ‘คลิก’ ทันที...ส่วนใหญ่ คนที่เปลี่ยนความคิดได้เร็วแสดงว่าเขาเชื่อมกับประสบการณ์เดิมเขาได้ ครูที่เกลียดกะเทย เกย์ พอเจอกิจกรรมเรื่องของการไม่ตัดสิน ก็ทำให้เขาเห็นตัวเองว่าเคยเป็นคนตัดสินคนอื่นมาตลอด....โดยส่วนใหญ่ คนที่เข้าอบรมกับเรา จะแอบปี๊บกับกระบวนการ ก็เหมือนพาเด็กไปเข้าค่ายแหละ คึกคักอยู่ประมาณหนึ่งเทอม ถ้าไม่มีกระบวนการติดตามอย่างจริงจัง ก็ลำบาก

....โครงการต่างๆ ที่ผมทำนั้น การจัดเวทีวิชาการในภาค เป็นเวทีที่คนชอบมากเพราะเขาได้มีส่วนร่วมได้เป็นวิทยากร และเขาก็ทำได้ดีมาก เพราะเรามีการเตรียมคนกันอย่างหนัก เราเชิญคนที่จะเป็นวิทยากรทุกคนมานั่งคุยกันก่อนว่า แต่ละคนคิดอะไรอยู่ แล้วประเด็นที่ตั้งใจไว้ เราน่าจะให้ไปถึงไหน คือมาทำความเข้าใจกันก่อนว่าเขาอยากบอกอะไรกับคนที่มาร่วม ซึ่งการเตรียม

แบบนี้ได้ผลดีมาก โครงการต่างๆ ที่ทำ เพราะเราต้องการทำให้คนที่จะเป็นคณะทำงานได้เห็นรูปธรรมจริงๆ ก่อน จะเกิดชมรมเพศศึกษาขึ้นมา คือ ทำให้คนทำงานได้เห็นความเคลื่อนไหว พัฒนาการที่มีอยู่เรื่อยๆ และกิจกรรมไม่ควรหยุดนิ่ง

...ผลสะท้อนที่เราได้เสมอจากคณะทำงานคือ เวลาที่แอคเซสชวนทำอะไรก็ตาม เขามักจะได้อะไรใหม่ๆ เสมอ และเขาก็ตื่นเต้นรอคอยว่าจะเจออะไรอีกบ้าง นี่นอกเหนือจากที่แพทก็เต็มใจอยู่แล้วนะ อย่างโครงการหนึ่ง มานรุต ครูไม่เคยเชื่อมาก่อนว่าเด็กจะทำหนึ่งเป็น สำหรับผมตอนนั้น เป้ามีอยู่อย่างเดียว ต้องเอาเด็กมาฉายหนังในกรุงเทพฯ ให้ได้ เพราะการฉายในต่างจังหวัด มัน ‘จึ้งๆ’ มากเลย อารมณ์ไม่ได้หรอก....”

สมวงศ์ อุไรวัฒนา

มูลนิธิเข้าถึงเอดส์

Node ภาคตะวันออกเฉียง-ตะวันตก

“....สิ่งที่ดีจากการทำงานนี้ คือรูปแบบการทำงานใหม่ที่ทำให้เห็นว่า นี่แหละคือการสอนที่บอกว่า ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และเขาได้ต่อยอดการทำงานอยู่เรื่อยๆ เป็นไปได้ว่า เพราะเขาหาจากแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ได้หน่อยในเรื่องเหล่านี้ และพอทำแล้ว มันก็เกิดการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียน เขาได้เห็นปัญหาเด็กมากขึ้นจากการที่เขาเปลี่ยนมุมมองต่อเด็ก มีนักเรียนมาปรึกษามากขึ้น พอทัศนเขาเปลี่ยน วิธีการก็เปลี่ยน เด็กก็เข้าหาเขามากขึ้น เขาก็ได้รับรู้ปัญหาเด็กและช่วยเหลือเด็กได้ นี่ก็อีกจุดที่ทำให้ครูยังเห็นความสำคัญของงานที่เราทำอยู่

...การโค้ชยังทำให้คนที่ลงไปติดตาม ไปโค้ชก็มีความสุขในการทำงานด้วย เพราะไม่ได้ถูกมองว่าไป

จับผิดอีกแล้ว วิธีการทำงานแบบนี้ มันก็แทรกซึมเข้ามาสู่ทีมงานเรื่อยๆ เนื่องจากเราเห็นว่านี่เป็นวิธีที่ empower คนทำงานด้วยกันมากกว่า การทำงานติดตามแบบเดิม เราไม่ค่อยได้สัมผัสพันธภาพและความร่วมมือมากเท่าไร อันนี้เราได้รับเสียงสะท้อนจากคนในพื้นที่จังหวัดอุบลฯและอำนาจเจริญที่แสดงความรู้สึกเหล่านี้ออกมา...นั่นคือ สิ่งที่เราได้ปรับเปลี่ยนไปในวิธีการทำงานประจำของเรา”

อรอินทร์ ชำคม

โรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ อุบลราชธานี

Node ภาคอีสาน

“เราก็ต้องทำความเข้าใจกับคนในทีมของเราเองด้วยนะ ในเรื่องความสำคัญของการมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด คนในกระบวนการเรา ส่วนหนึ่งจะอยู่ในโรงพยาบาล ซึ่งเท่ากับเราสร้างภาคี สร้างทักษะให้คนทำงานของเราซึ่งมีอยู่ตามอำเภอต่างๆ ด้วย คือเราขายแนวคิดเรื่องเอดส์ให้สาธารณสุขเข้าใจว่า เราทำงานด้านนี้โดยตรง เราต้องเข้าใจเรื่องนี้ให้มากพอๆ กับครูด้วยไม่ถนัดอายุเขา...พี่ไปสานต่อแนวคิดการมีส่วนร่วมแบบนี้กับการพัฒนาคุณภาพบริการกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขด้วยโดยทำให้เขาเห็นว่าเงินไปซื้อวัสดุ พัฒนาสถานที่ แต่ทัศนคติของคุณยังเป็นแบบเดิม จะแน่ใจอย่างไรว่ามีคนมารับบริการกับเรา เพราะฉะนั้น เขาก็ต้องเข้ากระบวนการเพื่อเปลี่ยนทัศนคติก่อน

...ยอมรับนะว่าถ้าไม่ได้มาร่วมงานกับก้าวอย่างในช่วงที่มีการทำงานพัฒนาหลักสูตรครูอย่างจริงจัง พี่ก็อาจจะยังไม่เปลี่ยนแนวคิดการทำงานของตัวเอง แต่เพราะคนนำกระบวนการเขาทำให้เราเห็น และเปลี่ยนวิธีคิดได้จริงๆ สิ่งที่สำคัญที่พี่ได้จากการทำงานกับก้าวอย่าง คือเราจะทำงานให้ ‘เสร็จ’ หรือจะทำงานให้ ‘สำเร็จ”

เพ็ญศิริ ศรีจันทร์

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี

ผู้ประสานงานคู่มือฯโครงการฯ ในจังหวัดอุดรธานี

“ภารกิจงานป้องกันเอดส์ เป็นเรื่องที่สำคัญ ที่ผ่านการทำงานไม่สามารถวาง Roadmap และวางเชิงกลยุทธ์ได้ เพราะไม่รู้งบประมาณในแต่ละปี เมื่อได้มีโอกาสร่วมกับโครงการก้าวอย่าง จึงเสริมให้งานที่ทำอยู่เป็นการวางแผนพัฒนา และเป็นระบบมากขึ้น งานแก้ไขปัญหาเอดส์ เราต้องการแก้ที่รากของปัญหา แต่ภายใต้ระบบเดิมไม่สามารถทำให้ถึงรากของปัญหาได้ กระบวนการพัฒนางานเพศศึกษา จึงเป็นคำตอบให้คนทำงานได้เดินตามที่ชัดเจน เพราะเป็นการคิดงานอย่างรอบด้าน ทั้งวิชาการ ระบบ ความยั่งยืน เป็นต้น และสิ่งที่ได้มากๆ คือความเข้าใจ การจัดการกระบวนการ และวิชาการเรื่องการสอนเพศศึกษา และการพัฒนาเยาวชนได้เครือข่ายกับกระทรวงศึกษาฯ โรงเรียน และสื่อ...”

ทิตติยาณี เทพหัสติน ณ อยุธยา

สำนักงานควบคุมโรคที่ ๕ นครราชสีมา

Node สคร. ๕

“....สิ่งที่ได้เรียนรู้กับตัวเองคือเราได้มีความรู้เรื่องบทบาทหญิงชาย และการเขียนหลักสูตรว่าเขียนยังไง รวมทั้งเรื่องการประสานงาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ เราไปปรับใช้ในโครงการพัฒนาศักยภาพมนุษยของ UNDP ซึ่งเป็นการทำงานกับครู จากเดิมที่เราเคยคิดว่า เขาเก่งอยู่แล้ว เขาสอนได้ แต่เราได้ปรับทัศนคติว่า ทุกคนมีศักยภาพหมด แต่เราต้องมาปรับเรื่องทัศนคติให้อยู่ร่วมกัน ทำงานได้

ตามบริบทของตัวเองโดยเราไม่ต้องไปชี้ซ้าย ชี้ขวา เพราะหน่วยงานท้องถิ่นก็คล้ายกับครู บางที มีแผน แต่ไม่มีคนทำงาน เรามีหน้าที่ทำให้เขาเห็นว่า เขาคือเจ้าของปัญหา โดยเราให้ข้อมูลต่างๆ ที่เชื่อมกับงาน ซึ่งนี่คือสิ่งที่เรายังทำงานกับโรงเรียนไม่เต็มที่ คือการทำให้เขาคิดได้เอง วิเคราะห์ได้เองว่าปัญหาของโรงเรียนอยู่ตรงไหน และคิดว่า จะทำอะไรในการขยายผล และก็เรื่องการอบรม MT รวมทั้งมีเวทีให้เขาฝึกทำ พยายามเห็นครูเข้าใจเรื่องพวกนี้ ในระดับเดียวกับพวก MT เพื่อเขาจะได้ไปขยายผลต่อ อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น มีทักษะในการฟัง จับประเด็น ในห้องเรียนขึ้นมาสรุปเป็นบทเรียนร่วมกันยังได้บ้าง เราก็ต้องไปเรียนรู้จากโรงเรียนที่เขาก้าวหน้าไปไกล เช่น ที่เมืองปาน ซึ่งสามารถทำงานเรื่องอบรมเพศเชื่อมกับอบต. ได้แล้ว ว่าเขามีองค์ประกอบในการทำงานอย่างไรบ้าง เพื่อนำมาใช้กับการทำงาน ถ้าได้ร่วมงานกับก้าวหน้าอีกในระยะต่อไป...”

เพ็ญแข ดวงคำสวัสดิ์

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง

Node ภาคเหนือ

“...พอมาทำโครงการก้าวอย่างๆ ก็สงสัยตัวเองเสมอว่าทำไปได้ยังไง โดยเฉพาะเมื่อต้องเข้าสู่กระบวนการไปพูดคุย ชี้แจงกับผู้บริหาร อันนี้ยากมาก เพราะอาชีพหลักก็คือ พัฒนาคคน ซึ่งมันง่าย เพราะพี่ถูกเชิญเป็นวิทยากรไปอบรมในภาคได้เยอะ แต่มันเป็นที่ละครั้ง และอาศัยเราคนเดียว แต่ทำงานแบบก้าวอย่าง ต้องอาศัยคนเยอะ และเป็นกระแสใหม่ที่เรากำลังปรับจากเชิงลบให้เป็นเชิงบวกให้ได้ มันไม่ง่ายสำหรับคนทำงานทั้งหมด นี่คือนี่สิ่งที่คาดไม่ถึงอย่างแรก อย่างที่สองที่คาดไม่ถึงเลย คือเราสามารถทำให้ทีมทำงานของเราที่ทำกันมา ๕ ปีไม่หลุดไป คือ คนทำงานเป็นกรรมการโหนดยังทำด้วยกัน

มาตลอด มีเกษียณไปแค่คนเดียว ซึ่งเรื่องนี้ไม่ง่ายเลยนะ เพราะแต่ละคนต้องเดินทางกันตลอด ต้องยอมรับว่านี่เป็นงาน NGO เพราะฉะนั้น สิ่งที่เรากังวลคือ ผู้บังคับบัญชาจะอนุมัติให้ทีมงานแต่ละคนมาทำงานร่วมกับเราไหมนะ เพราะนี่เป็นเรื่องธรรมชาติของระบบราชการ คนที่อยู่ในระบบมักจะมองว่าทำงานตัวเองให้ดีก่อนเถอะ ค่อยไปช่วย NGO นี่คือนแนวคิดส่วนใหญ่ของคน GO ใจ ที่ถูกว่า ‘เข้าขาม เย็นขาม’ ยังทำได้ไม่เต็มใจ จะไปช่วยคนอื่นอีก แต่จุดยืนของเราคือ เราไม่ได้ช่วยงาน NGO นะ แต่พี่กลับมองว่า NGO นั้นแหละมาช่วยเราทำงาน ช่วยพัฒนาคคนในวงการศึกษาให้เราต่างหาก ซึ่งปกติ เรื่องนี้เป็นหน้าที่เราอยู่แล้วนะ ที่จะพัฒนาคคน เตรียมคนให้ไปอยู่ในกระทรวงศึกษา...”

รศ. ดร. เพชรน้อย สิงห์ช่างชัย

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Node ภาคใต้

อุปสรรคสำคัญ

หลายเสียงสะท้อนว่า “สัญญาณ” จากผู้บริหารนโยบายระดับสูงสุดที่ส่งออกมาว่า ต้องมีการทำงานเพศศึกษาอย่างจริงจัง มีที่ทางอย่างยั่งยืนในหลักสูตรนั้นยังไม่ปรากฏชัดเจนโดยเฉพาะจากภาคการเมือง เพราะยังไม่เคยมีรัฐมนตรีท่านใดของกระทรวงศึกษาธิการพูดถึงเรื่องนี้ในที่สาธารณะ และมอบหมายเป็นนโยบายแก่ผู้บริหารระดับสูงของกระทรวง หรือมีการทวงถามในเรื่องนี้

ผู้บริหารระดับสูงที่เป็นข้าราชการประจำ เคยปรารภกับทางองค์การ PATH ว่าถูกดึงเวลาพูดถึงเรื่องนี้ว่าไม่ควรให้ความสำคัญกับเรื่องนี้จนเกินไป เพราะเป็นเรื่องอ่อนไหวต่อการวิจารณ์จากสาธารณะ

“สัญญาณไม่ชัด” เป็นเรื่องอันดับต้นที่พื้นที่ได้รับเช่นเดียวกัน ดังเสียงสะท้อนของหลายหน่วยจัดการ เมื่อถูกถามถึงปัญหาอุปสรรคสำคัญ

“...สิ่งที่ยังคงเป็นอุปสรรคเดิมๆ ไม่เคยเปลี่ยนแปลงตั้งแต่เริ่มเป็นโหนดจนเดี๋ยวนี้ คือเรื่องนโยบาย แม้ว่าเราจะเริ่มทำงานจากความเชื่อว่างานเพศศึกษาทำได้ในโรงเรียน ไม่ต้องรอให้มันนโยบายก็ตาม เอาคนที่ตั้งใจทำ แต่เราไม่ใช่คนในกระทรวงศึกษาธิการอย่างแท้จริง เราไม่เข้าใจธรรมชาติของการทำงานในระบบของโรงเรียนอย่างลึกซึ้งว่า เนื้องานของเขาเป็นอย่างไรกันแน่ เราเข้าใจตามแบบที่เราได้สัมผัส ได้ประสานงาน แต่พอลงไปติดตามประเมินผลในโรงเรียนครั้งล่าสุด เราก็คือข้อมูลมาส่วนหนึ่งที่สะท้อนภาพว่า พอนโยบายไม่ชัด คนทำงานก็ไม่ชัดเจนตาม ถึงแม้จะมีใจมากแค่ไหน ถึงเขาจะทำอย่างเต็มที่ แต่ทำไปแล้ว มันไม่ได้ถูกเข้าไปบรรจุในงานของหน่วยที่เป็นส่วนสำคัญ ทำไปก็แค่นั้น งานนี้ไม่มีทั้งความดีความชอบ และก็ไม่ได้ถูกจัดลำดับความสำคัญของงานที่เขาต้องทำ ซึ่งงานเพศศึกษามันอยู่ท้ายๆ ความใส่ใจที่จะลงสนับสนุน ซึ่งไม่มาตั้งแต่ระดับ สพท. เลย ทุก

ระดับก็เป็นแบบนี้ ศึกษาในเทศก์เองก็สะท้อนแบบนี้ว่าขอให้เห็นนโยบายชัดเจน เหมือนที่มีการทำโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นต้น”

อรอินทร์ ชำคม

โรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ อุบลราชธานี

Node ภาคอีสาน

“...เรายังไม่สามารถทำให้ผู้บริหารเห็นว่าทำไมต้องมาลงแรงในโครงการฯ นี้มากขนาดนี้ ทั้งที่วิชานี้ก็เป็นแค่ส่วนเล็กๆ เท่านั้นเอง เราตอบผู้บริหารไม่ได้ว่าทำไมถึงรอรายงานจากพื้นที่ขึ้นมาไม่ได้ ทำไมเราต้องลงไปดูด้วยตาของเราเอง ก็ส่งผลให้เราเป็น “แกะดำ” ของหน่วยงานเหมือนกันนะ อันนี้พูดเฉพาะบรรยากาศในส่วนกลาง แต่ถ้าเป็นในจังหวัด แทบทุกที่ล้วนชื่นชมงานเราทั้งนั้น...เพราะฉะนั้น เรื่องการสอนเพศศึกษาของ กศน. ตอนนี้ยังตอบไม่ได้จนถึงเรื่องความยั่งยืนในระบบ เพราะยังขึ้นกับตัวบุคคลเป็นหลัก ซึ่งต้องเป็นคนที่มีความรักในงานนี้...”

นพรัตน์ เวโรจน์เสวีรังษี

กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ

และการศึกษาตามอัธยาศัย

“เรื่องโรงเรียนต้นแบบ มันเป็นเรื่องคาดหวังสูงมากนะ เพราะต้องการทีมที่มีพลังที่จะทำให้เกิดขึ้นจริงๆ เพราะปัญหาอยู่ที่นโยบายเราทำงานกับครูที่รวมตัวได้สักปี สองปี พอผู้บริหารเปลี่ยน เขาก็เจอปัญหาแล้ว แถมยังมีเรื่องการเปลี่ยนสังกัดไปอยู่ อบจ. อีก ทีมเดิมที่เคยร่วมหัวจมท้ายกันมา ก็ระส่ำระสาย เช่น ตัวชีวิต ๘ ข้อที่เรา

ตั้งไว้นั้น มันจะทำได้จริง ต้องไปทำงานกับผู้บริหาร
โรงเรียนอย่างหนักถึงจะได้ชัดเจน....”

อรอินทร์ ขำคม

โรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ อุบลราชธานี
Node ภาคอีสาน

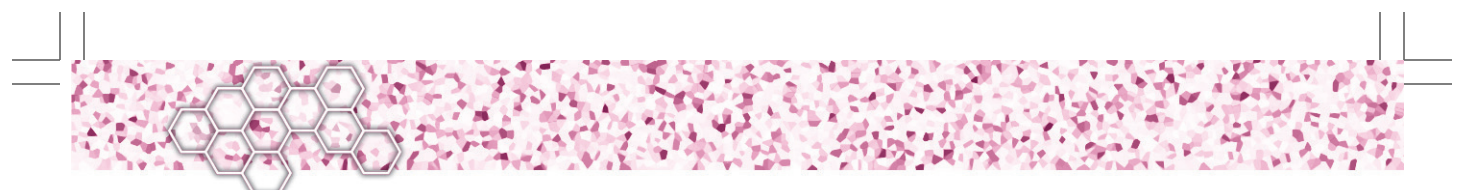
“ด้วยปริมาณโรงเรียนที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปีของ
การทำงาน ทำให้การติดตามหนุนเสริมทุกโรงเรียนเป็น
ไปได้ยาก ถ้าเทียบกับปริมาณคนทำงานที่มีอยู่ และการ
โยกย้ายของผู้บริหารบ่อยครั้ง ก็มีผลทำให้ความยั่งยืน
ของเทศศึกษาในโรงเรียนเป็นเรื่องยากเหมือนกัน เราจึง
เห็นความต่อเนื่องหรือแนวโน้มความสำเร็จของโรงเรียน
ที่ผลักดันเรื่องการสอนเทศศึกษาจำนวนน้อย ถ้าเทียบกับ
จำนวนโรงเรียนทั้งหมดที่อยู่ในโครงการ ที่ผ่านมาการ
ทำงานร่วมกับ สพท. ค่อนข้างน้อย เนื่องจากภารกิจของ
สพท.ค่อนข้างมาก ทำให้ไม่มีเวลาในการลงติดตามและ
คิดงานร่วมกันเท่าที่ควร บางทีในทีมงานก็ไม่ได้มีการทำ
ความเข้าใจหรือหาข้อมูลการทำงานของ สพท. เพื่อที่จะ
เชื่อมงานหรือร้อยเรียงงานของเรากับงานของ สพท.ให้
ไปด้วยกัน...สิ่งที่มองเห็นคือ ความต่อเนื่องในอีก ๖ ปี
ข้างหน้า การหาเจ้าภาพที่จะเป็นผู้เชื่อมเครือข่ายและการ
บริหารจัดการดูแลติดตามโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ ซึ่ง
มีข้อจำกัดเรื่องของการบริหารในแต่ละพื้นที่ที่ค่อนข้างแยก
ส่วนอย่างชัดเจน ตามนโยบายของผู้บริหารแต่ละพื้นที่”

พรนุช สถาผลสวัสดิ์

ผู้ประสานงาน โหนดกรุงเทพฯ
องค์การแพธ

อุปสรรคสำคัญอีกประการคือ การมอบหมาย
ภารกิจอย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วย
สนับสนุนวิชาการกับหน่วยปฏิบัติ โดยเฉพาะเมื่อเป็น
หน่วยงานภายนอกกระทรวงศึกษาฯ เช่น หน่วยจัดการ
ที่เป็นหน่วยงานของกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งอุปสรรคตั้ง
กล่าวไม่ใช่เรื่องกรอบภารกิจเท่านั้น แต่ยังมีความยาก
ด้านการได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงานว่า เพศ
ศึกษาเป็นภารกิจหนึ่งของบริการด้านสุขภาพ

“...ในฐานะเราเป็นโรงพยาบาล เราก็มีหน้าที่ให้
บริการแก่ชุมชน งานป้องกันส่งเสริมสุขภาพนั้นเป็น
งานในเชิงให้ความรู้ ถ่ายทอดเทคโนโลยีนวัตกรรมไปสู่
หน่วยงานเพื่อให้หน่วยงานมีความรู้ ซึ่งดูไปแล้วก็คล้าย
กับโหนดอื่นๆ ที่มีงานบริการอยู่ในภารกิจ ซึ่งเดิม งาน
เทศศึกษาไม่ได้อยู่ในกรอบของโรงพยาบาลมาก่อน แต่
ทุกวันนี้ มันเป็นงานๆ หนึ่งที่อยู่ในกรอบของโรงพยาบาล
แล้ว แต่บรรยากาศในที่ทำงานของเราตอนนี้ยังไม่เปลี่ยน
ไปจากเดิมมากนัก ทัศนคติของคนรอบๆ ในที่ทำงานยังฝัง
อยู่กับคำเดิมว่า ‘งานนี้เป็นงานนอก’ แม้จะถูกผลักดันให้
งานนี้เข้ามาอยู่ในงานประจำแล้วก็ตาม และถึงเราจะ
พยายามใช้กลวิธีในการทำงานว่าไม่ใช่งานนอกนะ แต่
ก็ยังแก้ทัศนคติตรงนี้ยาก เพียงแต่ลดจำนวนลง หัวหน้า
เราเองก็เข้าใจเรามากขึ้น สนับสนุนให้เรามีเวทีที่จะเชื่อม
งานของเราให้คนอื่นฯ ในหน่วยงานต่างๆ ในโรงพยาบาล
ได้เห็น และดึงการมีส่วนร่วมจากกลุ่มงานอื่นเข้ามา เรา
ก็เห็นทิศทางที่ดีขึ้น แต่คงหมดไปยาก.....ตอนนี้ คน ที่มา
ทำงานกับเรา ก็ถูกเจ้านายเขาตั้งคำถามว่า มาทำงานให้
พระศรีหรือเปล่า ทั้งที่งานนี้เป็นงานของเขาแท้ๆ แต่เขา
พูดไม่ได้เต็มปากเต็มคำ เพราะไม่มีตัวเนื้องานไปอยู่ใน
กิจกรรมของเขา เมื่อไหร่ที่เขาจัดให้เทศศึกษาอยู่ในระบบ
ดูแลช่วยเหลือนักเรียน คน. ที่รับผิดชอบเรื่องนี้ ก็ต้องมา
ดูแลทันที ตัวงบประมาณ การบริหารจัดการ ก็จะไปอยู่

ในนั้น ถ้าเป็นแบบนี้ ก็จะทำให้เขารู้สึกว่าเป็นงานของเขาจริงๆ เขาก็ผลักดันงานได้เต็มที่ เราก็มีหน้าที่เชื่อมต่อในเชิงวิชาการเท่านั้น ปล่อยงานธุรการ งานติดตาม เป็นของพื้นที่

..ที่ผ่านมา การลงไปโคชโดยเรานั้นเป็นเรื่องทำได้ยาก และไม่สอดคล้องกับงานของเรา เพราะเรามีหน้าที่โคชทางด้านสุขภาพจิตให้บุคลากรของเรา แต่การไปโคชครุ นั้น มันไม่ใช่งานเรา การยอมรับของคนในพื้นที่ก็มีปัญหา เช่น ผู้บริหาร แม้จะรู้ว่าเราทำงานโครงการนี้ แต่เราไม่ใช่คนที่ต้องไปดูเขาในเรื่องนี้ เพื่อนร่วมงานของครุที่ไม่เข้าใจเรา ก็มักตั้งคำถามด้วยความสงสัยเสมอ”

อรอินทร์ ชำคม

โรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ อุบลราชธานี

Node ภาคอีสาน

“...การสร้างทีมงานในองค์กรเป็นไปได้ค่อนข้างจำกัด เพราะแต่ละคนก็มีบทบาทที่ต้องรับผิดชอบของตัวเอง และในองค์กรยังมองว่า งานของแพธ เป็นงานนอกเราเลยไม่ได้รับการสนับสนุนเต็มที่ นอกจากนั้น ในบางจังหวัดมีหลักสูตรเพศศึกษาในแบบของเขา สสจ.ที่จังหวัดจึงไม่ซื้อหลักสูตรแพธ ทำให้คณะทำงานที่ตั้งมาทำก็ลำบากใจ...และเรื่องที่เป็นข้ออ่อนของเราคือ การโคชติดตามงานสอน เพราะปัญหาของการไม่ได้รับการสนับสนุนในเรื่องจุกจิกต่างๆ แล้วโรงเรียนของเราอยู่ห่างไกลมาก มันจึงยาก อีกเรื่องคือ ครูเองก็ไม่ชอบรูปแบบการโคชที่เราไปนั่งดูหลังห้อง เขาพอใจกับการพูดคุยในแบบกันเองมากกว่า”

ทิตยาณี เทพหัสดิน ณ อยุธยา

สำนักงานควบคุมโรคที่ ๕ นครราชสีมา

- Node สคร. ๕

“...ตอนนี้ โรงเรียนที่ยังเข้าไม่ถึง คือ โรงเรียนที่มีขนาดใหญ่ เช่น โรงเรียนประจำจังหวัด เพราะโรงเรียนกลุ่มนี้เน้นจำนวนนักเรียนที่สอบเอ็นทรานซ์เป็นหลัก ซึ่งเรื่องนี้ เราคงต้องเข้าหาผู้อำนวยการให้มากกว่านี้ เพราะการมีรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการมาเป็นคณะทำงาน เสียงก็ดังไม่พอ ปัญหาที่เจอเสมอ คือ เวลาออกจดหมายเพื่อให้โรงเรียนส่งคนมาร่วมอบรม หรือประชุมกับเรา หลายครั้ง โรงเรียนมักส่งคนมาไม่ตรงกับที่เราต้องการ เวลาส่งจดหมายเชิญ ก็ต้องมีใครโทรไปชี้แจง บอกรายละเอียดให้มากขึ้นว่าเราอยากให้คุณสมบัติแบบไหนมาเข้าร่วม การส่งจดหมายอย่างเดียว จึงไม่พอ

...อีกเรื่องที่กำลังเป็นปัญหา คือ เราไม่มีเวลาทำงานในหน่วยงานเราอย่างเต็มที่ เพราะงานของก้าวอย่างนั้นมึนมาก และมีการวางแผนไว้ล่วงหน้า หลายครั้งทำให้เราถูกเพื่อนร่วมงานเข้าใจผิด คิดว่าเราทำงานของก้าวอย่าง เพราะเรามีผลได้ผลเสียกับโครงการนี้หรือเปล่า...”

ยงยุทธ วงศ์วิชัย

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง

Node ภาคเหนือ

สำหรับงานด้านการเสริมหลักสูตร ซึ่งเป็นกาเปิดพื้นที่กิจกรรมสำหรับเยาวชนนอกเหนือจากการเรียนรู้อินห้องเรียน เป็นโครงการที่ถูกผลักดันมากขึ้นในปีที่สามของโครงการฯ เป็นต้นมา โดยนำองค์ความรู้ และหน่วยงานที่สามารถทำหน้าที่ถ่ายทอดเครื่องมือให้เยาวชนมีทักษะสามารถทำกิจกรรมด้านเพศศึกษาไปสู่เพื่อน ผ่านละคร การใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์อย่างง่าย (IT) การเป็นวิทยากรน้อย และกระตุ้นให้หน่วยจัดการต่างๆ สร้างงานเยาวชนให้ทำกิจกรรมทั้งในโรงเรียน ผ่านชุมนุม ชมรม หรือการทำงานกิจกรรมกับชุมชน

อย่างไรก็ตาม ความคืบหน้าในด้านนี้ยังมีไม่สูงนัก

ทั้งที่หลายพื้นที่เริ่มเห็นความจำเป็น และความสำเร็จมากขึ้น แต่อุปสรรคสำหรับงานด้านนี้ก็ยังมีอยู่มาก

“...สำหรับเรื่องกิจกรรมเยาวชน ยอมรับว่าสับสนพอสมควร เรามองว่าเป้าหมายในการทำงานดี แต่ข้อเท็จจริงคือ โอกาสที่จะเอื้อให้เกิดเยาวชนในพื้นที่ของเรานั้นเป็นได้น้อย ด้วยวิถีชีวิตของเด็ก ด้วยระยะทางที่ห่างไกล ทำให้เด็กไม่สามารถมารวมกลุ่มทำกิจกรรมได้ ต้องยอมรับว่าเด็กของเราส่วนใหญ่อยู่ในโรงเรียนขยายโอกาส แล้วเป้าหมายของพ่อแม่ที่ส่งลูกเข้าโรงเรียนเหล่านี้ ก็เพื่อให้เป็นไปตามที่กฎหมายบังคับเท่านั้น จบเพื่อเอาวุฒิ ขอให้เอาตัวรอดได้ ดังนั้น เสาร์อาทิตย์ เขาก็คาดหวังให้ลูกไปช่วยทำงาน แล้วเราจะเอาเวลาที่ไหนไปทำงานกับเด็ก พอเราทำเสาร์อาทิตย์ เราก็คงได้แค่เด็กกลุ่มเดียว ซึ่งก็เจอข้อจำกัดเรื่องระยะทางอีก ครั้นเราจะลงไปทำงานในพื้นที่ เองก็ไม่ได้แปลว่าจะช่วยร่นระยะทางได้เพราะแต่ละโรงเรียนอยู่

ห่างกันมาก ไม่เหมือนใน กทม. ที่ห่างกันไม่กี่ป้ายรถเมล์ ดังนั้น แม้เป้าหมายจะดี แต่เราไม่สามารถทำให้เกิดเยาวชนเหมือนที่เกิดกลุ่มเยาวชนหมากเล็บแมว (เครือข่ายเยาวชนในจังหวัดอุดรธานีที่เริ่มต้นจากการรวมตัวกันของเยาวชนในหลายวิทยาลัยที่สังกัดอาชีวศึกษา) เพราะเราไม่สามารถนำรูปแบบของหมากเล็บแมว ซึ่งเป็นเด็กที่อยู่ในเมือง มาสวมทับให้กับกลุ่มตมโฮมอีสานของเรา ที่เราพยายามสร้างพยายามผลัก แต่มันไม่สำเร็จในที่สุด ทั้งที่เด็กก็อยากทำนะ อีกเรื่องหนึ่งคือ เด็กไม่สามารถออกมาทำกิจกรรมกับเราตามลำพังได้ ต้องมีครูมาด้วย แล้วเพศของครูก็มีส่วน ถ้าเด็กผู้หญิงเป็นนักกิจกรรม ต้องออกมาทำงานกับครูผู้ชายบ่อยๆ ก็ไม่ดีแล้ว นี่คือเสียงสะท้อนจากครูที่กังวลใจลำบากใจ ทำให้เราทำงานด้านกิจกรรมเยาวชนยาก...”

อรอินทร์ ชำคม

โรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ อุบลราชธานี

Node ภาคอีสาน

ความเป็นภาคี เครือข่ายเพื่อผลักดันเพศศึกษา

ห หน่วยจัดการแต่ละแห่งต่างได้พยายามค้นหาโลก
วิธีการที่เหมาะสมในการผลักดันการดำเนินงาน
เรื่องเพศศึกษาให้ต่อเนื่องและยั่งยืน ซึ่งเป็นโจทย์
ท้าทายที่สำคัญของโครงการ

อาจสรุปได้ว่า ในห้าปีที่ผ่านมานี้ เรายังไม่สามารถ
สร้างความคืบหน้าในเรื่องนี้ได้มากนักในการหาและสร้าง
“เจ้าภาพ” พัฒนางานเพศศึกษาเยาวชนโดยเฉพาะใน
โรงเรียนที่สังกัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน แม้โดยธรรมชาติ ทุก
ส่วนต่างเห็นว่าสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาคือ “เจ้าภาพ”
แต่ในความเป็นจริง หน่วยรับผิดชอบในระดับเขตพื้นที่
การศึกษาต่างขาดศักยภาพและยังไม่ได้ให้ความสำคัญ
กับเรื่องเพศศึกษา เพราะมักสะท้อนว่ายังไม่ปรากฏ “การ
ส่งสัญญาณอย่างชัดเจน” จากส่วนกลางว่าเรื่องนี้สำคัญ เมื่อ
เทียบกับหลายเรื่องที่ถูกสั่งการมา รวมทั้งระบบสนับสนุน ให้
เห็นว่าเพศศึกษาเป็นภารกิจที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
ยั่งยืนอยู่ในหลักสูตรการศึกษาที่ไม่ได้มีแนวทางที่ชัดเจน

หน่วยงานที่เข้ามามีส่วนผลักดัน ล้วนเป็นหน่วย
ภายนอกที่ดำเนินการ เนื่องมาจากการริเริ่มของกองทุน
โลกภายใต้กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งในห้าปีที่ผ่านมานี้ ถือว่า
ประสบความสำเร็จในการให้วิธีดำเนินการว่า หลักสูตร
การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพควรเป็นอย่างไร การอบรม
บุคลากรให้ดำเนินการได้ทำอย่างไร แต่ยังไม่สามารถ
จัดตั้งกลไกการดำเนินงานในเรื่องนี้ได้อย่างยั่งยืน จนเป็น
ภารกิจปกติได้

อย่างไรก็ตาม ความคืบหน้าของเรื่องนี้ในห้าปีที่
ผ่านมานี้ คือ การเกิดเครือข่ายของผู้สนใจในเรื่องนี้ ที่
ผลักดันอยู่ในบริบทของตนเอง เช่น ภายในหน่วยโรงเรียน
หรือสถาบัน หรือองค์กรย่อย หรือหน่วยบริการสุขภาพ
ซึ่งในช่วงปีที่สี่ของโครงการฯ เกิดความพยายามให้

หน่วยงานเหล่านี้ที่สนใจผลักดันงานเพศศึกษากับเยาวชน
ได้พบปะแลกเปลี่ยน ประสานความร่วมมือ จนมีความ
คืบหน้าเป็นเครือข่ายของคนทำงานเพศศึกษา ที่มีการ
ก่อรูปแตกต่างกันออกไป

เครือข่ายเหล่านี้ จึงเป็นต้นทุนที่สำคัญยิ่งของ
การผลักดันงานเพศศึกษาให้ต่อเนื่องยั่งยืน อันเป็น “ธง”
หลักของงานเพศศึกษาในระยะต่อไป

*“...จุดแข็งของการทำงานกับแพธ คือ แพธให้
โอกาส และไม่ยึดติดรูปแบบของการทำงานว่าทุกที่ที่ต้อง
เหมือนกันหมด ภาคเหนือมี สสจ. เป็นหน่วยประสานงาน
เราก็รู้ว่า เราทำงานหน่วยเดียวไม่ได้ เราจึงตั้งคณะทำงาน
ขึ้นมา โดยมีตัวแทนทั้งจากส่วนของฝ่ายการศึกษาและ
สาธารณสุขด้วย รวมทั้งการทำงานในระดับจังหวัด ก็จะมี
มีคณะทำงานขึ้นมาอีกทีม ในส่วนของสาธารณสุขจังหวัด
จะมีคนทำงานไม่กี่คน ที่เหลือจะมาจากสถานศึกษา และ
มาจาก สพท. แล้วเราก็จะมีการทำงานแบบอัปเดตความ
รู้กันตลอดเวลาในช่วงแรกๆ หลังจากนั้น แพธก็จะปล่อยให้
เรากระจายการทำงานกัน สร้างความเชื่อมั่นให้คณะ
ทำงานจังหวัดว่าสามารถทำงานได้ด้วยตัวเอง และยังคง
ภาระของไหนต่อไปด้วย*

*นอกจากนั้น ทำงานกับแพธ ไม่ได้ทำแค่ครั้งสอง
ครั้ง เพราะเราจะมีการติดตามกันต่อเนื่องตลอดเวลา ไม่
เหมือนโครงการอื่น ที่เจอกับคนให้งานแค่ครั้ง สองครั้ง
เท่านั้นก็จบ ซึ่งเรื่องนี้ส่งผลต่อการปฏิบัติงานประจำของ
เราเอง เพราะเราไม่ได้มีคนทำงานในโครงการฯ นี้มากพอ...
ซึ่งนี่เป็นครั้งแรก เพราะเราไม่เคยต้องบริหารงบประมาณ
ขนาดนี้มาก่อน แต่ทำให้เราเป็นผู้ใหญ่ขึ้นนะ และก็มี
เครือข่ายในการทำงานมากขึ้น สามารถทำงานใหญ่ๆ ได้*

สบายแล้ว จากเดิม ที่เราไม่รู้จักใครเลย....”

ยงยุทธ วงศ์วิชัย

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง

Node ภาคเหนือ

“...สำหรับคณะทำงานนั้น ถ้าแอกเซสหยุด ยอมรับว่าไม่มีคนดำเนินการต่อ เพราะทุกคนเป็นข้าราชการหมด การจะตั้งคณะทำงานจังหวัดตามที่เราเคยฝันไว้ เราต้องหาเจ้าภาพมาทำหน้าที่จัดการ ซึ่งเราเคยถามที่ว่ามี ถ้าแอกเซสไป ใครจะเป็นเจ้าภาพต่อ คำตอบคือ ไม่มี ถ้าจะเป็นก็จะออกมาในรูปแบบ “ผู้ประกอบการ” ที่มีคำสั่งแต่งตั้งจากผู้ว่าฯ มีประธาน ทำนองนั้น ซึ่งไม่ใช่คณะทำงานแบบที่เราทำกัน เพราะต้องมีการทำรายงาน กลายเป็นงานส่วนเกินไป ทุกวันนี้ ลักษณะของคณะทำงานเราจะเป็นแบบธรรมชาติ โทรหากันว่า เอาใจดี เจอกันหน่อยไหม เวลาที่มีโครงการต่างๆ ก็ดึงๆ กันไปทำงาน แต่คณะทำงานแบบนี้ งานมาเป็นจ๊อบ เรายังไม่มีคณะทำงานที่ทำหน้าที่ริเริ่ม บุกไปข้างหน้า ยกตัวอย่าง สพท. เขต ๒ มึงบลงมาให้จัด เขาก็ดึงคนนั้น คนนี้มาช่วย แบบนี้เกิด แต่ถ้าถามว่าใครจะมาชวนคิดต่อว่า เราจะไปยังไงกันดี จะทำอะไรต่อ แบบนี้ไม่เกิด นึกหาเจ้าภาพไม่ออก...”

สมวงศ์ อุไรวัฒนา

มูลนิธิเข้าถึงเอดส์

Node ภาคตะวันออก-ตะวันตก

“เรื่องที่เป็นความพอใจในการทำงานของโหนด คือ เราสร้างเครือข่ายไว้ได้เยอะ เราสามารถดึงสื่อมวลชน ด้านวิทยุเข้ามาเป็นคณะทำงานจังหวัด เช่น สุรินทร์ ชัยภูมิ แล้วสื่อเหล่านี้ เป็นกระบอกเสียงที่ดีที่จะไปทำให้อปท. ชี้ออเดียวของการจัดให้มีการสอนเพศศึกษาในโรงเรียนด้วย

เขายกกว่าการให้สื่อที่ไม่ได้รับความรู้เรื่องเพศ เรื่องเอดส์ ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์เรื่องนี้ ก็เท่ากับโยนดาบให้สื่อไปฟาดฟัน แทนที่จะเป็นคนที่ทำหน้าที่สร้างความเข้าใจ...

เราเพิ่งทำได้สองปี การสร้างคณะทำงานของเรา จึงยังไม่เข้มแข็ง แต่ในหลายจังหวัดก็มีความหวังนะ เช่น สุรินทร์ เรามีคณะทำงานที่มาจาก สพท. ทั้ง ๓ เขต มี สสจ. และก็มีสื่อมวลชนด้วย นี่คือรูปแบบคณะทำงานที่เราพอใจ เพราะมันเกิดจากหลายเครือข่าย เพียงแต่ต้องหาคนเป็นตัวหลัก ซึ่งตอนนี้ ยังหนักใจอยู่ เพราะเราก็คงต้องเปลี่ยนหน้าที่ไปทำงานสนับสนุนวิชาการในโครงการระยะต่อไป...ตัวที่เองรู้ว่าจุดแข็งของเราคือ การชักจูงให้คนซื้อไอเดียเรื่องการสอนเพศศึกษาว่าสำคัญยังไง พอเขาซื้อแล้ว เขาก็สามารถหางบมาสนับสนุนให้เกิดการอบรมได้ไม่ยากหรอก เพราะ อปท. มีเงินเยอะมาก ซึ่งที่มองว่า การสร้างเครือข่ายให้มีหลายหน่วยงานมาร่วมกันเป็นเจ้าภาพในเรื่องนี้สำหรับท้องถิ่น มันสอดคล้องกว่าการยกให้ สพท. ทำคนเดียวนะ...”

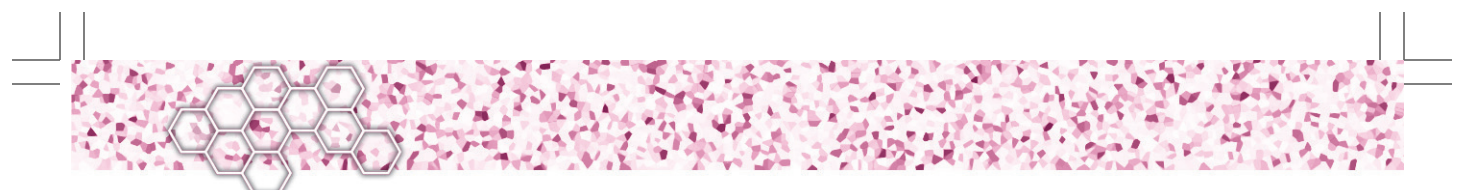
ทิติยาณี เทพหัสดิน ณ อยุธยา

สำนักงานควบคุมโรคที่ ๕ นครราชสีมา

Node สคร. ๕

“...การทำงานกับแพธ ทำให้เรารู้จักกับโหนดอื่น และสามารถบอกให้โหนดอื่นๆ เช่น ภาคใต้ ของ อ.เพชรน้อย เราก็สามารถบอกกับเขาว่า เรามีราชภัฏที่ทำงานเรื่องนี้ อยู่ คือ ยะลา และนครศรีธรรมราช เราสามารถบอกกับน้อย แอกเซส (สมวงศ์ อุไรวัฒนา) ว่าน้อยสามารถไปดึงการทำงานร่วมกับกาญจนบุรี จอมบึง และเพชรบุรี ซึ่งเรื่องนี้ที่ถือว่าเป็นความสำเร็จที่รู้สึกพอใจมาก คือการทำงานที่เชื่อมระหว่างราชภัฏในพื้นที่กับโหนดในพื้นที่ได้ เพราะตอนที่เริ่มงานร่วมกันครั้งแรก เราไม่รู้เลยว่าใครอาชีวะที่สอนดี และได้ยินคำชมจากปากเด็กในลิปด์ และก็คิดว่า การที่แพธอบรมครู ที่ในภาษาของพี่เรียกว่า ‘ครู

ประจำการ’ ซึ่งมันก็ได้แค่นั้น เพราะครูพอเกษียณไป ก็จบ เราก็ตั้งคำถามว่า ทำไมไม่คิดถึงเด็กที่เรากำลังผลิต คือ ครูในสังคมใหม่ ที่จะอยู่ไปอีกสามสิบปี เท่านั้นเองที่คิด ไว้ในตอนแรก....”

ผศ. จินตนา เวชมี

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

“.....งานของแพทย์ที่เราทำกับงานประจำ เมื่อมา เชื่อมกัน สิ่งที่เราได้มาคือ เราได้เครือข่ายของคนทำงาน ร่วมกันที่อยู่นอกกระทรวงสาธารณสุข โดยเฉพาะกระทรวง ศึกษาธิการ และสิ่งสำคัญที่เราได้นำมาใช้ในการทำงาน ของทีมเรา คือการพัฒนาศักยภาพในการทำงานโดยเรา นำวิธีการโคชในแบบก้าวอย่างมาปรับใช้กับภารกิจในการ ทำงานโรงพยาบาล เราอบรมคนในโรงพยาบาลและเครือข่ายทางด้านสุขภาพในพื้นที่ของเรา เพื่อที่จะทำงานด้าน สุขภาพจิต ซึ่งไม่ใช่ในเรื่องเพศศึกษา พอทีมทำงานของเรา ได้ลงไปโคชการทำงานด้านสุขภาพจิตในพื้นที่ของเรา เราได้รับคำชื่นชมกลับมาว่านี่แหละคือสิ่งที่เขาอยากเห็น อยากได้จากการทำงานร่วมกับเรา นี่เป็นการทำงาน ที่ ต่างไปจากเดิม ซึ่งใช้การนิเทศแบบประชุมกลุ่มในห้อง ประชุม และแต่ละคนก็มานำเสนองาน”

อรอินทร์ ชำคม

โรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ อุบลราชธานี

Node ภาคอีสาน

“..พีธีถือว่างานของก้าวอย่างก็ถือเป็นงานในหน้าที่ ที่โดยตรงเลยนะ เพราะภารกิจของอาจารย์มหาวิทยาลัย คือหนึ่ง สอน สอง วิจัย สาม ให้บริการวิชาการ และสี่ บำรุงศิลปะวัฒนธรรม ซึ่งงานวิชาการนี้ตรงมากๆ เลย และเป็นกระแสใหม่ที่ มอ. พยายามผลักดันให้อาจารย์ทุกคน ทำอะไรให้สังคม โดยเฉพาะกับสังคมภาคใต้ที่มีปัญหา เด็กหยุดเรียนบ่อย ครูก็หยุดบ่อยไปด้วย เด็กเรียนได้น้อย ครูเองก็ไม่ค่อยมีโอกาสได้ไปอบรมพัฒนาศักยภาพบ่อย เหมือนที่อื่นๆ อันนี้พีธีสนใจจากตอนปีแรกที่ทำ พีธีเชิญครู ยะลามาอบรม มีครูมุสลิมคนหนึ่งมาจับมือพีธี ‘ขอบคุณ มากๆ นะคะอาจารย์ ตั้งแต่เป็นครูสุศึกษา มา ยังไม่เคย ได้รับการอบรมเลย’ เราฟังแล้ววังงเลยนะ เพราะเราเป็น อาจารย์มหาวิทยาลัย เราได้ไปอบรมบ่อยมาก แต่ครูที่ จะได้อบรมมักเป็นครูสอนวิชาหลัก เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย มีครูสุศึกษาหลายคนบอกที่ว่า โครงการนี้ให้โอกาสครูสุศึกษาได้มาพัฒนาดตนเองโดย ไม่ต้องผ่านกระบวนการรอ แล้วจริงๆ พีธีสงสัยว่า การ ศึกษาไทยนี้ ใน พรบ. บอกว่าเน้นคุณภาพชีวิตของเยาวชน ซึ่งมันควรต้องมาคู่กันทั้งสุขภาพกายและสุขภาพใจ

ถูกไหม แต่เราไม่ได้ให้ความสำคัญกับสุขภาพด้วยการเตรียมเด็ก เรากลับไปเน้นเรื่องไอคิว แข่งคิด แข่งทำ ซึ่ง เรื่องพวกนี้เป็น hard science แต่วิชาที่เป็น soft science ต่างหากที่ต้องติดตัวเด็กไปตลอด ซึ่งเราเตรียม เขาหน่อยนะในเรื่องนี้.....”

รศ. ดร. เพชรน้อย สิงห์ช่างชัย

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Node ภาคใต้

“...สำหรับการเชื่อมงานกับหน่วยงานอื่นๆ นั้น
ตอนนี้ มีการเชื่อมกันในพื้นที่หลายแห่ง เช่น อาชีวะแพร์
ก็ได้ทำงานร่วมกับ สสจ. และที่นครศรีธรรมราช มีการ
เชื่อมกับเทศบาล ซึ่งสองที่นี้เกิดจากเด็กแกนนำเป็นคน
ทำงานและไปเชื่อมงานกันเอง ไม่ได้เกิดจากครูเป็นหลัก
แล้วเรายังไม่ได้วางแผนอย่างเป็นระบบว่าจะทำงานเชื่อม
กับหน่วยงานภายนอกอย่างไร อาจจะเป็นเพราะเราเห็น

ว่าเด็กสามารถขอร้องเองได้ เราเลยไม่ได้เน้นให้ครูทำ
หน้าที่นั้นมั้ง”

สุจิตรา โปร่งแสง

สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สมอ. / สอศ.)

Node อาชีวศึกษา

การหาที่ยืนให้เพศศึกษา ในหลักสูตรอย่างมั่นคง ยั่งยืน

ทุกหน่วยจัดการที่ดูแลโรงเรียนในสังกัดการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน ต่างเห็นพ้องต้องกันว่าจำเป็นต้องแก้
โจทย์ที่ต้องให้มีการผนวกการเรียนรู้อะไรเรื่องเพศศึกษา
ให้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสถานศึกษา มีคาบการสอน
ที่พอเพียงและชัดเจน รวมทั้งมีการวางแผนว่าในแต่ละ
ชั้นปีจะสอนเรื่องใด ด้วยแผนใด เพื่อไม่ให้ซ้ำซ้อน ซึ่ง
การดำเนินการดังกล่าว จำเป็นต้องอาศัยการทำงานเป็น
ทีมในสถานศึกษา และมีการสนับสนุนจากผู้บริหารสถาน
ศึกษาอย่างเป็นจริงเป็นจัง มีการติดตามสนับสนุน พี่นุ
เพิ่มเติมความรู้ทางวิชาการ เทคนิค ทักษะในการจัดการ
เรียนรู้ และสร้างแรงจูงใจให้เห็นผลดีของการจัดการเรียนรู้
เรื่องเพศศึกษาที่เกิดขึ้นในตัวเยาวชนที่ผ่านการเรียนรู้ใน
สถานศึกษา รวมถึงการถ่ายทอดสืบต่อรุ่นทั้งผู้เรียน ผู้สอน
ทั้งหมดนี้ถือเป็นโจทย์เรื่องความยั่งยืนที่ยังหา
ทางคลี่คลายไม่ได้กระจ่าง และยังไม่ให้ผลเป็นที่น่าพอใจ
นักในวันนี้

“...ถ้าเทียบ ๑๐๐ % ว่าในพื้นที่ที่เราทำงาน ที่
ซื้อทั้งระบบ ซื้อทั้งวิธีพัฒนาเยาวชนเชิงบวก และซื้อ
เรื่องหาที่ยืนให้วิชานี้ ก็คิดว่า ทำได้จริงๆ ประมาณ ๓๐%
สำหรับเรื่องการสอน ๑๖ คาบต่อปี เรามาเทียบเป็น
เปอร์เซ็นต์แล้ว ๑๒๐ กว่าโรงในพื้นที่ที่ทำงาน น่าจะได้
ไม่ถึงครั้งที่สอนจริง แบบที่ซบเคลื่อนได้จริงๆ ได้ประมาณ
๓๐% ที่เหลือก็ทำกันแบบ ว่างก็ทำ ยังไม่เป็นระบบ...ตอนที่
เริ่มทำ ก็ทำไปคิดไปแหละ แต่ที่ให้น้อย (๓๐%) เพราะ
หนึ่งดูจากคณะทำงานที่พอเราจบโครงการแล้ว ต้องอยู่ต่อ
ลองถามๆ แล้วว่าจะทำกันต่อไหม สอง ดูจากโรงเรียน

ว่าหลักสูตรจะยั่งยืนมั่นคงแค่ไหน สาม ดูจากปริมาณ
โรงเรียนที่เราทำเปรียบเทียบกับปริมาณที่สอนได้อย่างที่
คาดหวังได้จริง.....”

สมวงศ์ อุไรวัฒนา

มูลนิธิเข้าถึงเอดส์

Node ภาคตะวันออก-ตะวันตก

อย่างไรก็ตาม ในบางกรณี เช่น กศน. แม้จะแก้
โจทย์เรื่องการมีที่ทางในหลักสูตรได้ หากก็ยังไม่ใช้หลัก
ประกันว่าจะเกิดการเรียนการสอน เพราะยังมีปัจจัยอื่น ๆ
เป็นตัวกำหนด

“....ยอมรับว่า สิ่งที่เราทำไปในรอบ ๑ ปีครั้งที่
ผ่านมา จะเป็นเรื่องของกรอบการถ่ายทอดกระบวนการ
แต่ในเรื่องการติดตามว่าครูนำไปใช้ได้จริงอย่างไร เกิด
ผลอย่างไรบ้างนั้น เรายังไม่สามารถติดตามและบอกได้
ชัดเจนถึงผลที่เกิดขึ้น อุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการทำงานคือ
ครูผ่านการอบรมไปแล้ว แต่ก็ยังไม่มั่นใจที่จะสอน ถึงมี
คู่มือให้แล้วก็ตาม นอกจากนั้น ก็มีเรื่องที่ครูยังไม่เข้าใจ
ว่าหลักสูตรเพศศึกษาที่เราพัฒนาไปให้มันสามารถนำไป
ใช้สอนในสาระที่ ๒ ของวิชาทักษะชีวิต ๑ ได้เลย แต่
ครูหลายคนก็ยังสอนเนื้อหาเดิมๆ อยู่ และก็สอนวิชาเพศ
ศึกษาคู่ไปอีก สาเหตุที่ยังมีครูสอนทั้งสองวิชา แม้เราจะ
นำเพศศึกษามาแทนที่วิชาทักษะชีวิต ๑ สาระที่ ๒ แล้ว
ก็ตาม เป็นเพราะส่วนหนึ่งครูยังไม่ได้รับรู้ในเรื่องนี้ และ
อีกส่วนหนึ่ง ครูที่รับรู้แล้ว แต่ก็ยังไม่สอนควบสองวิชา เพราะ

ปัญหาเรื่องการพบกลุ่มของนักเรียนที่มาไม่สม่ำเสมอทำให้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญในการสอนที่ทำให้ไม่สามารถสอนอย่างต่อเนื่องได้”

นพรัตน์ เวโรจน์เสรีวงศ์

กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน
สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัย

“.....การที่พี่ผลักดันให้วิชานี้อยู่ในวิชาชุดกลางด้วย นอกเหนือไปจากการอยู่ในรูปของกิจกรรมค่ายแล้ว เพราะที่มีพื้นฐานเรื่องเอตส์และการจัดกิจกรรมให้เด็กมาพอสมควร แต่ถ้าไม่ได้เข้าร่วมกับก้าวย่าง พี่ก็คงไม่เห็นรูปแบบการถ่ายทอดที่มันสอดคล้องกับธรรมชาติผู้เรียน ซึ่งมันเป็นการพัฒนาทักษะผู้สอน และเราสมควรลงทุนกับการทำงานด้านนี้ เพราะกระบวนการที่ก้าวย่างมีให้ ถ้าเป็นแค่เรื่องเดิมๆ พี่ก็คงไม่ทุ่มเท ไม่สนใจจะมาร่วมงานถึงขนาดนี้ สำหรับสิ่งที่ยังอยากได้คือ กระบวนการติดตามประเมินผลที่มันสอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน กศน. ว่าควรจะเป็นอย่างไร และเราก็จะพัฒนาแผนการเรียนการสอน ซึ่งครูจะได้เห็นตัวอย่างจากแผนก้าวย่าง เป็นตุ๊กตา จากนั้น ก็ให้ครูลองคิดแผนใหม่ๆ ที่สามารถนำไปใช้สอนในวิชาหลักของตัวเอง โดยยึดกระบวนการแบบก้าวย่างนี้...”

กนกพรรณ สุวรรณพิทักษ์

กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน
สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัย

หรือความสำเร็จในบางส่วนของการทำงานกับมหาวิทยาลัยราชภัฏ ขึ้นอยู่กับจังหวะ เวลาของการปรับ

หลักสูตรใหญ่ของสถาบัน

“....คือในภาพรวมทั้ง ๑๐ ราชภัฏ เราโอเคมากย แม้ไว้ในบางเรื่อง เรายังไม่เต็มร้อย แต่ก็ถือว่าสำเร็จ เช่น บางมหาวิทยาลัย อาจไม่มีกระบวนการเตรียมในแผนที่ ๑๑-๑๕ ที่เราเตรียมไว้ว่าให้เด็กลงไปสำรวจความต้องการของผู้เรียนก่อนว่าสอดคล้องไหม เพราะมีหลายมหาวิทยาลัย ไม่ได้ทำแผนเหล่านี้ เขาข้ามไป มันอาจจะเป็นเพราะแผนเหล่านี้เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย ซึ่งถ้าคนสั่งงานไม่ชัดเจน เขาก็ไม่เข้าใจ นี่เป็นหนึ่งในเรื่องรายละเอียดย่อยๆ ที่ทำให้เรายังไม่ได้ความสำเร็จ ๑๐๐% เพราะฐานคิดของเราในการผลักดันให้เกิดหลักสูตรสอนเพศศึกษาในสถานศึกษานั้น คือ ความยั่งยืน ดังนั้น ธงของโครงการเราคือ สามารถเอาวิชานี้ไปใส่ในหลักสูตรได้ ซึ่งเราทำสำเร็จในวันนี้แค่ ๔ ราชภัฏ คือ เชียงราย กาญจนบุรี นครศรีธรรมราช และจันทระเกษม ที่เหลือยังทำไม่ได้ด้วยเงื่อนไขสำคัญคือ ยังอยู่ในช่วงที่ราชภัฏปรับหลักสูตร เขาก็เลยยังไม่ให้เข้า เพราะเพิ่งปรับกันไป เราก็จะขอรอจังหวะอีกนิด บางแห่งก็รอผลการประเมินโครงการจากเราอยู่ว่าผลออกมาเป็นอย่างไร เพื่อที่เขาจะนำไปแนะนำให้สภาวิชาการรับรู้จะได้ไม่ถูกตัด...”

ผศ. จินตนา เวชมี

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ในกรณีของอาชีวศึกษา แม้หลายฝ่ายมองว่าเป็นความสำเร็จตั้งแต่ต้น เพราะมีการประกาศเป็นวิชาชัดเจน แต่ก็เป็นเพียงวิชาเลือก และมีการสอนเพียงหนึ่งเทอม จากระยะเวลาสามปีของการเรียนระดับ ปวช. และด้วยเหตุที่วิชาสามัญไม่ได้รับความสำคัญเท่าวิชาช่าง เพศศึกษาในอาชีวศึกษาจึงยังเผชิญความท้าทายในด้านการสนับสนุน

จากผู้บริหารสถานศึกษา รวมไปถึงความท้าทายในเรื่อง การพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอน ซึ่งยังคง ต้องอาศัยความพยายามอย่างต่อเนื่องของหน่วยจัดการ

“ตอนนี้ วิชาทักษะชีวิตของอาชีวะ ก็ยังคงเป็น วิชาเลือก และมีหลายแห่งเปิดโดยไม่ได้เข้าร่วมโครงการ หลังจากที่เราระบุประกาศเป็นวิชาแล้ว ก็จะมีคนเขียนตำรา ออกมาขายกันมากมาย ซึ่งเขาก็สามารถนำเอาไปสอน กันได้ ไม่ต้องใช้หลักสูตรของเรา เพราะฉะนั้น ๔๐๔ แห่งนี้ ยังไงก็จะมีเปิดสอนไปเรื่อยๆ โดยเฉพาะ โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ ถ้าถามว่าตอนนี้มีที่อื่นใหม่ ก็ได้ระดับวิชาเลือกแหละนะ เพราะครูพละสามารถเปิด วิชาตามสาขาของตัวเองได้อยู่แล้ว จากตะกร้าที่ให้มา เขา สามารถเลือกเปิดได้ ๒ หน่วยกิต เขาก็จะมักเปิดวิชา ของเรา เพราะเขารู้จักวิชาเราดีแล้ว แต่ถ้าไม่มีการหนุน เสริม ติดตาม หรือพัฒนาระบบการสอน ก็เป็นไปได้อา โอกาสที่วิชานี้จะหายไป ส่วนเรื่องการเพิ่มหน่วยกิตนั้น ยากมาก เพราะนี่คือวิชาสายสามัญ และเพศศึกษาถูกนับ อยู่ในสุขศึกษา พลศึกษา ถ้าไปอยู่ในวิชาอื่นที่มีหน่วยกิต มากกว่า เช่น วิชาสังคม โอกาสที่จะอยู่ได้ยั่งยืน ก็น่าจะ มากกว่าการอยู่ในวิชาสุขศึกษา

ดังนั้น อนาคตของวิชานี้จะต้องไปทำกับโรงเรียน ที่เขาเอาด้วยกับเรา เพราะหลักสูตรเลือกเสรีตอนนี้มีช่อง ให้เข้าได้หลายทาง แต่ติดตรงที่ค่าตอบแทนพิเศษของครู เพราะครูช่างจะได้เครดิตมากกว่าครูสายสามัญ ความ ยากจึงอยู่ตรงนี้ เพราะครูช่างจะเป็นคนวางหลักสูตร โรงเรียน เช่น ๘๐ เป็นของครูช่าง ๒๐ เป็นของสามัญ ทั้งที่วิชาเลือกเสรีนั้น เด็กเป็นผู้เลือกตามความถนัดก็ตาม แต่ส่วนกลางก็จัดไปให้ดูเป็นตัวอย่างแล้วโรงเรียนส่วนใหญ่ก็ทำตาม ซึ่งน้ำหนักไปอยู่ที่วิชาช่างมากกว่า อัน เป็นผลจากการให้ความสำคัญของการได้ค่าสอนพิเศษเป็น อุปสรรคสำคัญที่สุด และเป็นเรื่องที่จัดการยาก การจะให้ วิชาที่อยู่ในโรงเรียน ต้องได้รับความร่วมมือจากโรงเรียน อย่างมาก เช่น เปิดวิชาเลือกเสรีโดยถอดวิชาช่างออก หรือ เพิ่มวิชาเพศศึกษาเข้าไปเลย หัวใจสำคัญจึงอยู่ที่ผู้บริหาร ของโรงเรียน เพราะเขาคือคนตัดสินใจ...”

สุจิตรา โปร่งแสง

สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ
สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สมอ. / สอศ.)

- Node อาชีวศึกษา

ความสำเร็จของโครงการ

คำตอบที่ค่อนข้างเป็นเสียงเดียวกันจากหน่วยจัดการและภาคีที่ร่วมและเชื่อมกิจกรรมกับโครงการคือความพึงพอใจต่อการออกแบบหลักสูตร กระบวนการฝึกอบรม และการพัฒนาเนื้อหาวิชาการด้านเพศวิถี การจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาเยาวชนเชิงบวก ที่โครงการฯ พยายามถ่ายทอดแก่ภาคีที่เกี่ยวข้อง เพราะเห็นว่ามันไปใช้ได้จริง และเห็นผลตอบรับที่ดีในเรื่องทัศนคติของทั้งผู้ปฏิบัติงานและเยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของโครงการ

“...มาถึงวันนี้ พี่ได้บทพิสูจน์ในสิ่งที่คิดไว้ตอนแรกแล้วว่า ไข่เลย กิจกรรมที่แพ้ออกแบบให้มัน ต้องถือว่าทำให้เด็กที่ประสบความสำเร็จในการสอน ต้องชื่นชมแพ่ว่าสามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้ได้ดีจนทำให้ครูที่ผ่านการอบรมจากแพ้อไปสอนวิชาเพศศึกษา ประสบความสำเร็จ เทียบได้จากการที่อาจารย์บางท่านเรียนรู้เรื่องเพศจากสำนักอื่น และเรียนจากของแพ้อ พอเปรียบเทียบกันในกิจกรรมเดียวกันแล้ว แพ้อสามารถถอดบทเรียนออกมาได้ เช่น กิจกรรมง่ายๆ ที่ชื่อ “เปิด” มีอาจารย์ของเรานำกิจกรรมนี้ไปสอนเรื่องการวางแผน ขณะที่คนอื่นก็ให้เล่นเหมือนกัน แต่ก็แค่เล่นๆ ไม่ได้นำไปเชื่อมกับการทำงาน พี่ฟังแล้วก็เข้าใจทันที สามารถสรุปประเด็นได้ทันทีว่าคนที่อยู่ไกลสามารถช่วยคนที่อยู่ใกล้ได้อย่างไรบ้าง ระหว่างเทคนิคการสอนที่มีการถอดบทเรียนของแพ้อ กับการทำกิจกรรมโดยไม่มี การสรุปอะไร นี่แหละคือข้อต่างกันมาก เห็นได้ชัด ส่วนนักศึกษาสายครูของพี่ก็บอกได้ว่ากิจกรรมการสอนของแพ้อดี และนักเรียนที่ได้เรียนเพศศึกษาจากครูฝึกสอนของพี่ ก็บอกว่าครูสอนวิชาเพศศึกษาสนุกกว่าวิชาอื่น

...แต่พี่ไม่อาจล่องล้าไปในวิชาอื่น เพราะเราทำได้แค่สังเกตการสอนในวิชาของแพ้อ เราไม่เคยสังเกตการสอนในวิชาของอาจารย์ท่านอื่นๆ ดังนั้น เราจึงไม่รู้ว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้ในวิชาอื่นเป็นอย่างไร ทำให้

เด็กคนเดียวกัน สอนสองวิชา ก็กลายเป็นครูสองคนในร่างเดียวกัน ก็เป็นได้ เพราะเขาซึมซับจากแม่แบบมา เช่นนั้นในวิชานั้น เพราะที่เราคาดหวังกันไว้ว่าการสอนที่ดีคือให้เด็กเป็นศูนย์กลาง มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั่นคือ ทฤษฎีนะ แต่ถามว่าจะนำวิธีคิดแบบนี้ไปทำได้ทุกรายวิชาไหม อันนี้ พี่ตอบไม่ได้ เพราะในทางปฏิบัติ เราไม่รู้ เราตอบได้แค่ว่าในวิชาของเพศศึกษาที่เราสอน เราดูแล้วว่าทำได้จริงและพอใจมาก ...”

ผศ. จินตนา เวชมี

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

“ตอนนี้ ทำมาได้ประมาณ ๓ ปีแล้ว ก็พบว่า สิ่ง ที่ต่างไปจากการทำงานของเรารูปแบบเดิม คือ การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่ดี โดยเฉพาะศักยภาพของเยาวชนที่จะติดตัวเขาไปตลอด เพราะเขารู้จักกระบวนการคิด เขาก็จะรู้จักรับผิดชอบมากขึ้น นี่ที่เห็นจากการทำงานของเยาวชนในโรงเรียนที่เราทำงานด้วย บัจฉัยที่ทำให้เด็กเกิดกระบวนการคิด วิเคราะห์ รับ ผิดชอบได้นั้นน่าจะมาจากบรรยากาศของโรงเรียนที่เอื้อ ให้เด็กทำงานได้ เพราะก่อนหน้านี้ เราก็มีกลุ่มเยาวชนทำงานเรื่องนี้มาเยอะ เช่น กลุ่มเพื่อนเตือนเพื่อน แต่กลุ่มเหล่านั้นมันเหมือนการจัดตั้ง ในความเป็นจริงคือ เรื่อง เอดส์ เรื่องทักษะชีวิตเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องใหม่ในการทำงานของเราเลยนะ แต่ต่างกันแค่วิธีการทำงานเท่านั้น เพราะที่ผ่านมารูปแบบของเราก็คือ การบอก การสอน ไม่ได้สร้างให้คนคิด ไม่ได้ถามภูมิหลังความรู้เดิมของเขาเลยว่า เขาสับสนเรื่องอะไร คิดอย่างไรต่อเรื่องเพศ เรื่องเอดส์ ทุกคนจะเป็นเพียงผู้บอก ไม่ใช่ผู้ชวนคิด

...มาถึงวันนี้ พี่ยังเชื่อมั่นกับกระบวนการของ ก้าวอย่างนะ และก็บอกต่อ นำไปขยายต่อด้วย ว่า ถ้าใคร

จะให้เราไปทำงานด้วย ก็ต้องทำตามกระบวนการของเราแบบนี้ คือ เป็นกลุ่มเล็กๆ มีเวลาหลายวัน ผู้เข้าร่วมต้องมีส่วนร่วมด้วย พี่ชายไอดีนี้ให้กับผู้บริหารทุกคน จากนั้น เราก็จะขายไอดีนี้ให้เขาสร้างเยาวชนขึ้นมาด้วย คนที่เป็นวิทยากรของจังหวัดเรา จะได้รับนโยบายเดียวกันคือการยึดหลักการ แนวทางของกระบวนการแบบเล็ก ยาว ลึก เหมือนกันหมด ดังนั้น ถ้าจะอบรม ๒๐๐ คน ก็ต้องหาทีมวิทยากร ๔ ทีม”

เพ็ญศิริ ศรีจันทร์

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี

ผู้ประสานงานคู่ขนานโครงการฯ ในจังหวัดอุดรธานี

“....บทเรียนสำคัญที่เราได้จากการจัดอบรมครูอบรม MT คือ ความรู้ในเรื่องกระบวนการจัดการเรียนของก้าวอย่างที่สุดคล้องเหมาะกับ กศน. มาก เพราะเรามีแนวคิดในเรื่องใช้กระบวนการที่ดึงประสบการณ์ของผู้เรียนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เติมองค์ความรู้ให้ และให้ผู้เรียนนำไปปรับใช้ในชีวิตตนเอง แต่เรายังไม่เคยมีวิธีการถ่ายทอดแนวคิดเหล่านี้ออกมาอย่างชัดเจนหรือนำไปใช้ในห้องเรียนได้จริง เพราะฉะนั้น พอได้เจอกับก้าวอย่าง ก็เหมือนเราเจอสิ่งที่ตามหามานาน ซึ่งเราก็ขายแนวคิดและกระบวนการให้กับครูผู้สอนได้จริง นอกจากครูจะใช้กระบวนการเหล่านี้กับการสอนเพศศึกษาแล้ว ยังสามารถ นำกระบวนการนี้ปรับใช้กับวิชาอื่นๆ ได้ด้วย....ความพอใจในการทำงานของเราตอนนี้อยู่ที่เราเห็นว่าบุคลากรของเรามีทักษะเพิ่มขึ้น และสามารถนำทักษะในการสอนวิชาเพศศึกษาไปปรับใช้กับวิชาอื่นได้ด้วย เราเห็นตัวครูที่มีความเข้าใจชัดเจน และเราก็ฝากความหวังไว้ได้ ซึ่งสิ่งนี้แหละที่จะบอกถึงความยั่งยืนของกระบวนการถ่ายทอด เพียงแต่เรามีจำนวนครูที่เข้าใจน้อยไปเท่านั้นเอง”

นพรัตน์ เวโรจน์เสริญษ์

กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัย

“.....บรรยากาศในการยอมรับเรื่องการสอนเพศศึกษาดีขึ้นนะ เพราะมีโรงเรียนเสนอตัวเข้ามาว่าอยากเข้าร่วมโครงการมากขึ้น แล้วเราก็พยายามประชาสัมพันธ์การทำงานของเราผ่านสื่อท้องถิ่นมากขึ้น เช่น ลงหนังสือพิมพ์ วิทยุ ลงในนิตยสารครู แล้วก็สนับสนุนให้บางโรงเรียนที่มีผลงานเด่นๆ มาออกบูธ จัดงานในเวทีต่างๆ เพื่อแสดงผลงาน...”

ยงยุทธ วงศ์วิชัย

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง
Node ภาคเหนือ

“.....ส่วนในอาชีพเอง พัฒนาการในเรื่องความเข้าใจเรื่องเพศศึกษามีมากขึ้นกว่าเดิม เพราะมีหลายแห่งติดต่อเข้ามา เพราะได้ยินคำบอกเล่าปากต่อปาก เช่น ตอนที่เรามองหาสถานศึกษาอาชีพต้นแบบ ก็มีหลายแห่งมากที่สมัครเข้ามา ซึ่งเราก็แปลกใจ เพราะไม่เคยเข้าร่วมโครงการ ก็สมัครมา แต่ถ้าถามว่ากระแสปฏิเสธรื่องการสอนเพศศึกษาในสถานศึกษายังมีไหม ก็ยังมีนะ และเป็นไปทั้งที่ยังเชื่อว่า เพศศึกษาเป็นการชี้โพรง แต่เสียงจะเบาลงกว่าปีแรกๆ ส่วนอีกแบบคือ ปฏิเสธ เพราะเห็นว่าตัวเองก็สอนอยู่แล้ว....”

สุจิตรา ไปร่องแสง

สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ
สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สมอ. / สอศ.)
Node อาชีวศึกษา

“.....ถามถึงความก้าวหน้าในตัวครูเธอ มีเรื่อง
ชื่นใจเยอะเลยนะ เช่น เรื่องความเข้าใจของครูที่มีต่อเด็กๆ
ยกตัวอย่าง ครูที่นครฯ ซึ่งมีบุคลิกวัยรุ่นมาก ในวันแรกที่
เข้าอบรม พอถูกถามเรื่องความเห็นเมื่อเห็นเด็กอยู่กัน
สองต่อสอง จะรู้สึกอย่างไร ครูคนนั้นก็ตอบว่า อู้ย อ้อลือ
บัดสีบัดเถลิง เราก็นึกในใจว่าจะเปิดใจครูได้ไหมเนี่ย
พอถึงวันที่สาม ครูคนนั้นก็เข้ามาคุยกับพี่มาขอโทษที่เรื่อง
อนุমানเด็ก ซึ่งทำให้เห็นว่ากระบวนการของเราทำให้ครู
เปลี่ยนความคิดที่เคยมองว่า เยาวชนเป็นปัญหา มาเป็นว่า
เยาวชนเผชิญปัญหา และทำให้ความรู้สึกลอยๆช่วยเด็ก
ของครูมีมากขึ้น...กระบวนการของแพธมันชัดเจนในเรื่อง
การสะท้อนให้เด็กคิด ซึ่งชัดกว่ากระบวนการของอาจารย์
ในมหาวิทยาลัยที่มักจะเน้นเรื่องการคิดในเรื่อง content แต่
ไม่ใช้การคิดจากกิจกรรม ซึ่งเป็นจริตของเด็กโดยตรง
เพราะเด็กจะสนุกกับการคิดด้วยการทำกิจกรรมมากกว่า
จะให้คิดแบบฟังๆ แล้วก็ก็นำกระบวนการของก้าวอย่างไป
ปรับใช้กับการสอนเด็กปริญญาตรี และโทได้เยอะแยะมาก
มาย เช่น ทักษะการฟัง เด็กปีสอง คณะพยาบาล เตรียม
งานมาปริเซนต์กันหน้าห้อง เด็กก็คุยกันยุกยิกๆ พี่เลย
ให้หนู ที่เตรียมปริเซนต์นั่งรอก่อน อย่าเพิ่งนำเสนอ แล้ว
ก็ชวนเด็กทั้งห้องทำกิจกรรมทักษะการฟัง ที่ให้คนหนึ่งพูด
อีกคนนับเลขไปด้วยตลอดเวลา หลังจากนั้น เด็กก็นั่ง
ฟังกันเงียบตลอดเวลาเลย คือพี่ไม่ต้องสอนแล้วไง แต่ใช้
กิจกรรมเป็นเทคนิคให้เด็กเข้าใจ แล้วก็ยังนำไปใช้อบรม
ผู้บริหารเวลาไปเป็นวิทยากรในที่ต่างๆ ได้ด้วย เพราะบางที่
เราก็นึกไม่ออกหรอกว่าจะทำให้คนเข้าใจ เห็นความ
สำคัญของการฟังยังไง พอเขาได้ทำกิจกรรมพวกนี้ เขา
ก็วิเคราะห์กันตัวเอง โดยพี่ไม่ต้องบอก แล้วหลังๆ เสียง
สะท้อนที่กลับมาถึงพี่คือ พี่สอนได้สนุกขึ้น ปกติ พี่สอน
หนังสือโดยใช้การคุยเป็นหลัก ไม่เคยใช้กิจกรรม พอมา
ใช้กิจกรรม เราก้ทำให้คนเรียนได้ทั้งอีคิว ไอคิว และที่
สำคัญ เราเหนื่อยน้อยลงเมื่อใช้กิจกรรมเป็นตัวตั้งในการ

สอนหนังสือของเรา เพราะผู้เรียนต้องใช้เวลาคิด เราก็ได้
เวลาพัก (หัวเราะ) เพราะถ้าสอนโดยใช้ content เราก็
ต้องพูดให้หมด ทั้งที่บางเรื่อง คนเรียนเขาก็รู้ แต่เราก็
ต้องพูด เพราะกลัวเขารู้ไม่เท่ากัน พี่ว่าในคณะพยาบาล
มีอาจารย์หลายคนที่ใช้กระบวนการเรานำเรื่องนี้ไปใช้
เยอะมากเลยนะโดยเฉพาะในวิชาครอบครัวสัมพันธ์ ซึ่งมี
เนื้อหาเรื่องเพศเยอะ เขาก็หยิบแผนการสอนต่างๆ ไป
ใช้ได้เยอะ...”

รศ. ดร. เพชรน้อย ลิงห์ช่างชัย

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Node ภาคใต้

“เห็นพัฒนาการของเยาวชนในการรวมตัวกัน
ทำงานเพื่อสังคมมากขึ้น ร่วมคิด ร่วมทำท่ามกลางความ
ภาคภูมิใจในตนเอง รู้สึกสนุกกับสิ่งที่ทำ พร้อมทั้งจะเป็น
ผู้สื่อสารเรื่องเพศกับคนอื่น ๆ มีการตั้งคำถามกับสิ่งที่ทำ
มีความรับผิดชอบกับสิ่งที่ตนเองตัดสินใจบนพื้นฐานของ
ความเท่าเทียมในบรรดาเพื่อน ที่ไม่มีการแบ่งแยกว่าใคร
ต้องเป็นผู้นำและผู้ตามอย่างชัดเจน มีการขยายผลสู่
เพื่อนครูด้วยกันมากขึ้น มีการติดต่อเพื่อให้จัดอบรมครู
ทั้งโรงเรียน เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันเช่นเดียวกับ
ตนเอง และเอื้อให้บรรยากาศการสอนเพศศึกษาใน
โรงเรียนดีขึ้น เพราะเพื่อนครูยอมรับและบางส่วนเห็น
ด้วยกับการสอนเพศศึกษาแก่เยาวชน”

พรนุช สถาผลสวัสดิ์

องค์การแพธ

ผู้ประสานงาน โหนดกรุงเทพฯ

เราเชื่อว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ตัวเด็ก อันเป็นผลจากโครงการอย่างไร

ก่อนประการหนึ่งของโครงการฯ คือ ยังไม่สามารถบอกผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตัวเยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของโครงการฯ ได้อย่างชัดเจน แม้ว่า จะมีการดำเนินการด้วยวิธีที่หลากหลายทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพ ข้อมูลเชิงปริมาณที่มีการติดตามประเมินผลโดยคัดเลือกโรงเรียนในโครงการ และนอกโครงการมา เป็นคู่เปรียบเทียบ โดยพยายามติดตามในระยะสามปี มีอุปสรรคว่าโรงเรียนในโครงการที่คัดเลือกไว้ ก็อาจมีการเปลี่ยนแปลง เช่น การเปลี่ยนผู้บริหารส่งผลต่อการลดความสำคัญเรื่องเพศศึกษา ทำให้ไม่สามารถสอนได้ ต่อเนื่อง การได้ข้อมูลจึงมีปัญหาวว่าเด็กได้เรียนไม่ต่อเนื่อง ไม่สม่ำเสมอ เกิดข้อจำกัดในการนำผลไปเปรียบเทียบ อย่างไรก็ตาม ในข้อมูลที่จะเปรียบเทียบได้ในการสำรวจเชิงปริมาณ ก็พอจะเห็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีกว่าของกลุ่มนักเรียนในโครงการ เมื่อเทียบกับนอกโครงการในหลายประเด็น

(รายละเอียดการประเมินผลจะมีการจัดพิมพ์เผยแพร่ในเอกสารการประเมินผลโครงการที่จัดพิมพ์แยกจากบทความนี้)

ในการประเมินจากการสังเกต วิเคราะห์ จากเรื่องเล่าระหว่างผู้ปฏิบัติงาน ก็มีการสะท้อนปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกที่เกิดขึ้นกับเยาวชน โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงสัมพันธภาพระหว่างครูผู้สอนเพศศึกษากับเยาวชนในเชิงบวก เช่น มีความไว้วางใจมากขึ้น มีเลิกมาปรึกษามากขึ้น ทั้งที่ครูคนเดียวกันนั้นอาจสอนวิชาอื่นมานับสิบปีในโรงเรียนเดียวกัน แต่กลับพบการเปลี่ยนแปลงเมื่อมาสอนวิชานี้ หลายส่วนพบว่าแนวคิดเรื่องการเปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้แสดงออกและสร้างกิจกรรมเพศศึกษาเพื่อสื่อสารในหมู่เยาวชนด้วยกัน สร้างผล

สะท้อนที่ดีในการสร้างภาวะผู้นำแก่เยาวชน

นอกจากนั้น ยังมีข้อสังเกตที่หลายโหนดสะท้อนซ้ำกัน เรื่องโรงเรียนบอกว่ามีปัญหาเรื่องเพศในโรงเรียนน้อยลง เช่น การที่เด็กท้อง และต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน แม้ยังไม่มีความชัดเจนถึงความเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษา แต่ก็ถือเป็นผลเชิงบวกที่น่าพอใจ

“....ตัวที่บอกว่า เพศศึกษาของเราทำให้เด็กท้องลดลงได้จริงนั้น มีอยู่บางโรงเรียนที่ยืนยันว่าเป็นผลจากการสอนเพศศึกษา เช่น ที่สราดศึกษา รองวิชาการบอกว่า ปีก่อนหน้าที่จะเข้าโครงการมีเด็กท้อง และมีบัตรเชิญให้ครูไปงานแต่ง แต่ปีที่ผ่านมายังไม่เห็นบัตรเชิญมาเลยสักใบ เพียงแต่ยังไม่มีการทำงานวิจัยให้เห็นอย่างชัดเจน เพราะเรายังไม่มีหลักฐานเชิงประจักษ์”

อรอินทร์ ชำคม

โรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ อุบลราชธานี
Node ภาคอีสาน

“...จากคำบอกเล่าของครูใหญ่ และครูประจำกลุ่ม จากโครงการพี่วัยใสใจน้องวัยชน ก็มีครูมารายงานว่า เด็กแกนนำทุกคนในโรงเรียนป่าพะยอม (หนึ่งในโรงเรียนที่ร่วมโครงการในจังหวัดพัทลุง) สอบเข้าวิศวะได้หมด และยังมีเด็กจากโรงเรียนบางแก้ว (หนึ่งในโรงเรียนที่ร่วมโครงการในจังหวัดพัทลุง) ที่เข้า มอ. ได้ และได้เป็นประธานหอพักคณาจารย์ทั้งหมด ซึ่งแปลว่าเด็กพวกนี้ต้องมีวุฒิภาวะ ต้องมีความเป็นผู้นำ เสียสละ และยังมีเด็กจากตรังที่สอบเข้าคณะพยาบาลด้วย ก็มีเด็กหลาย

คนจากโครงการพี่วัยใสฯ ที่สอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ ซึ่งพี่มองว่าเป็นดอกเป็นผลจากการทำงานในแบบที่เราเปิดโอกาสให้เด็กแสดงศักยภาพ โดยเราสนับสนุนสิ่งที่เราคาดหวังว่าเค้าต้องทำได้ ซึ่งโครงการพี่วัยใสฯ พี่จำลองการทำงานของก้าวอย่างในปีแรกที่เราเคยให้ small grant แก่โรงเรียนต่างๆ ที่เข้าโครงการเราไป บอกได้เลยนะว่าที่พี่ได้ทำโครงการพี่วัยใสฯ เนี่ย เป็นผลจากการทำงานกับก้าวอย่าง พี่บอก ดร. สก๊อต (UNICEF) เลยนะว่าโครงการพี่วัยใสฯ คือโครงการลูกของก้าวอย่าง ทุกครั้งที่จัดอบรมจึงมีโลโก้แพชติดด้วยตลอด และในตัว proposal พี่ก็จะบอกความเป็นมาของก้าวอย่างไว้ก่อน เวลาลงพื้นที่ในปีที่หนึ่ง ซึ่งตอนนั้น แพชยังไม่ได้ลงงานเยาวชนอย่างจริงจัง เราก็ได้เสียงสะท้อนจากพื้นที่ว่า น่าจะทำโครงการกับเด็กโดยตรง จะง่ายกว่า จังหวะดี ปีที่สาม ยูนิเซฟบอกว่าอยากช่วยเหลือ เราเลยทำโครงการนี้ขึ้นมา โดยมีเรื่องทักษะชีวิตให้เด็กมากกว่าเนื้อหาเรื่องเพศ เพราะมีหลายเรื่องในเรื่องเพศที่ยังไม่ควรสอนกับเด็กโดยเด็ก ในโครงการพี่วัยใสฯ จะเน้นเรื่องการโคชซิ่งน้อง และเรื่องการทำงานเป็นทีมมากกว่า”

รศ. ดร. เพชรน้อย ลิงห์ช่างชัย

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

- Node ภาคใต้

“.....ส่วนความเปลี่ยนแปลงในตัวเด็ก พี่ก็ได้ยินมาจากครูทำนองเดียวกันว่า เด็กท้องลดลง มีปัญหาลดลง แต่เราก็ไม่มีข้อมูลมายืนยันได้ชัดเจนหรอกนะ ก็ตั้งคำถามในใจเหมือนกันว่ามันจะเร็วขนาดนั้นเลยหรือ ทั้งที่ค้นพบเขาก็มีทรัพยากรกระบวนการเราอย่างมากเลยนะ และยืนยันว่าได้ผลจริง อาจจะเป็นเพราะครูเองก็มีพื้นฐานมุมมองที่ดีต่อเด็กอยู่แล้วมากกว่า...หน้าที่พี่ตอนนี่ คือ “ดันตารา” เวลาที่มีผู้ตรวจราชการมา พี่ก็พยายามให้ครู ให้

เยาวชนมานำเสนองาน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้บริหารได้ยิน ได้เห็นผลงานของโรงเรียน แล้วเราก็ตอกย้ำเรื่องกระบวนการว่าเราใช้อย่างไรเด็กจึงกล้าแสดงออกได้มากเช่นที่เขาเห็น”

เพ็ญศิริ ศรีจันทร์

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี

ผู้ประสานงานคู่มืองานโครงการฯ ในจังหวัดอุดรธานี

“.....หลังจากที่ทำงานกับโรงเรียนมากขึ้น และโรงเรียนนำแผนก้าวอย่างไปสอนอย่างเป็นรูปแบบมากขึ้น เราก็ได้รับเสียงสะท้อนกลับมาจากโรงเรียนเองเลยนะว่า ปัญหาเรื่องเด็กออกกลางคัน มีน้อยลงกว่าเดิม...”

งยุทธ วงศ์วิชัย

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง

Node ภาคเหนือ

“...คนส่วนใหญ่ที่ร่วมงานจะเห็นผลชัดเจนของการทำงานโครงการ คือ เรื่องปฏิกริยาตอบรับจากเด็กที่เห็นห้องเรียนเพศศึกษาว่าเป็นเรื่องสนุก....สำหรับสิ่งที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ในมุมมองเรา เราเคยคิดเสมอว่า เด็กก็คือเด็ก ทำอะไร ต้องมีผู้ใหญ่คอยชี้แนะ คอยประกบ แต่พอมาทำงานกับก้าวอย่าง ก็เห็นว่า ไม่ว่าจะเด็ก หรือผู้ใหญ่ก็สามารถรับมือได้เท่าๆ กัน เช่น ตอนที่เห็นเด็กคนหนึ่งร่วมกิจกรรม ตอบคำถามต่างๆ ก็ทำให้เราเห็นมุมมองที่มีต่อเด็กต่างไป แม้ในห้องเรียนที่เราไปดูแล้วรู้สึกอึดอัด แต่เด็กก็ยังสนุกกับการเรียนวิชานี้ ทำให้เรารู้สึกคิดไปถึงกิจกรรมย่อยวัยรุ่น และคิดว่า เด็กทุกคนไม่ได้คิดเองได้หมด ผู้ใหญ่ทุกคนก็ไม่ได้คิดเองได้หมดเช่นกัน ...การทำค่ายทำให้เราเห็นว่า เด็กสื่อสารกันเอง

ได้ง่ายกว่า สะดวกกว่า เรามีเทคนิค วิธีที่เรานึกไม่ถึงว่า จะทำให้เขาคุยกันได้ เช่น การเปิดใจ เพื่อให้ได้รู้ว่า เด็กทุกคนก็ล้วนมีปัญหาทั้งนั้น มีที่มาต่างๆ กัน และ กิจกรรมใจประสานใจ ช่วยให้เกิดกำลังใจในการทำงาน เป็นต้น ส่วนกิจกรรมนอกหลักสูตรนั้น ถ้าไม่มีกัอย่างๆ เราคงไม่มีโอกาสได้เปิดให้เด็กได้ทำงานในรูปแบบนี้ อย่างเต็มที่ทั้งกระบวนการสำหรับตัวเอง ที่เห็นๆ เกี่ยวกับกิจกรรมวิชาชีพ เขาก็มีกรอบของเขาอยู่ เด็กก็ต้อง ทำไปตามกรอบนั้น ไม่ได้เปิดกว้างเหมือนเยาวชนที่เกิด จากกัอย่าง ซึ่งการสนับสนุนให้เด็กทำได้แบบนี้ ก็ต้องมี ครูที่เห็นความสำคัญเรื่องนี้ ถ้าประเมินว่าการพัฒนา

กิจกรรมของเยาวชนจะไปต่อได้ขนาดไหน ก็ขึ้นกับฝ่าย พัฒนาการศึกษว่าเขาเข้าใจเรื่องนี้อย่างไร เพราะถ้าฝ่าย นี้เข้าใจ โอกาสที่จะสร้างกิจกรรมนอกหลักสูตรในอาชีพ ก็เป็นไปได้มากเนื่องจากวิทยาลัยมีเงินส่วนนี้อยู่แล้ว เพราะ เด็กถูกเก็บเงินค่ากิจกรรมอยู่แล้วทุกเทอม เช่น ชมรม เพศศึกษาของอาชีพวะนครศรีธรรมราช ที่ยังทำกิจกรรม ได้ต่อเนื่องโดยใช้เงินก้อนนี้”

สุจิตรา โปร่งแสง

สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ
สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สมอ. / สอศ.)
Node อาชีวศึกษา

ทิศทางงานหน้าโครงการ

สำหรับความแตกต่างของความคืบหน้าในการนำเพศศึกษาเข้าสู่ระบบการศึกษา ในอาเซียนซึ่งได้รับการบรรจุเป็นวิชา มีคาบสอนชัดเจน ครูมีค่าตอบแทนจากภาระการสอนเท่าเทียมวิชาอื่น ซึ่งถือเป็นความสำเร็จที่น่ายินดี แต่ก็พบโจทย์ยากของการพัฒนาคุณภาพครูผู้สอนอย่างต่อเนื่อง และการทำให้เด็กที่เรียนระดับ ปวช. ได้เรียนต่อเนื่อง ไม่ใช่เพียงภาคการศึกษาเดียวส่วนที่ยื่นอย่างมั่นคงของเพศศึกษาอย่างน้อย ๑๖ คาบต่อปีต่อเนื่องทุกชั้น ในโรงเรียนในสังกัดการศึกษาขั้นพื้นฐานยังเป็นโจทย์สำคัญที่มีน้อยโรงเรียนก้าวข้ามได้แล้ว ขณะที่กว่าเจ็ดสิบเปอร์เซ็นต์ของโรงเรียนในโครงการฯ ระยะที่หนึ่งยังเผชิญความยุ่งยาก

“...การอบรมแค่สามสัปดาห์ อาจจะทำให้เขาแค่เริ่มเห็นความสำคัญ ซึ่งในกระบวนการเราทำแค่นั้นไม่พอ โดยเฉพาะในสถานศึกษา เราต้องมีภาระกระตุ้นโดยคุยกับผู้บริหาร คุยกับรองวิชาการ เพื่อให้เขาผลักดันเรื่องพวกนี้ อย่างจริงจัง และก็ต้องมีการติดตาม หนุนเสริมด้วย ซึ่งเรื่องเหล่านี้ มาเกิดขึ้นตอนที่เรามาเป็น Node และทำให้เราเห็นความสำคัญของการติดตาม การกระตุ้น อย่างการที่พยายามให้แต่ละโรงเรียนรับรู้และเห็นความสำคัญของการสอนอย่างต่อเนื่อง ๑๖ คาบต่อปีในทุกชั้นนั้น ช่วงแรกๆ แทบไม่เกิดขึ้นเลย เพราะผู้บริหารยังไม่เห็นด้วย และครูผู้สอนเองก็ไม่มีกำลังผลักดันให้เกิดการสอนได้จริง เพราะฉะนั้น การที่เราเน้นรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ มาอบรมด้วย ก็ถือว่า เรามาถูกทางแล้ว เพราะช่วยได้มาก งานที่เราทำกับโรงเรียนอย่างมากในช่วงที่ทำให้โรงเรียนเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการสอน ๑๖ คาบ คือ การต้องชี้ให้เห็นจากงานวิจัยต่างๆ ว่าทำไมเราต้องสอนอย่างต่อเนื่อง และดีกว่าการสอนบ้าง ไม่สอนบ้าง เราจะสู้กับสื่อต่างๆ ที่เข้ามาหาเด็กอย่างง่ายดาย ยิ่งบ้าง คือ เราเชื่อมโยงสถานการณ์จริง กับสิ่งที่โรงเรียนทำอยู่ว่า

ขัดกับชีวิตวัยรุ่นยังไง เพราะช่วงแรกๆ ครูก็ไม่เชื่อว่าจะทำให้ได้ คน. เองก็ไม่เชื่อเช่นกัน ทุกคนบอกว่า มันยาก แต่พอทุกคนได้เห็นสถานการณ์ต่างๆ และเห็นการสอนอย่างเป็นระบบว่าช่วยให้โรงเรียนทำงานต่อเนื่องกับเรื่องอื่นๆ ยิ่งบ้าง เช่น ทำเรื่องเพศแล้วก็ส่งผลถึงปัญหาเรื่องยาเสพติด เรื่องระเบียบวินัย เรื่องทะเลาะวิวาท คือเรื่องพวกนี้จะตามมาเป็นผลพลอยได้ โรงเรียนก็ยอมรับ และให้ความร่วมมือมากขึ้น....”

ยงยุทธ วงศ์วิชัย

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง

Node ภาคเหนือ

“ถ้าถามถึงการสร้างความยั่งยืน เราก็ยังเชื่อว่าทำในหลักสูตรยั่งยืนกว่าไปทำกับเยาวชนในรูปของกิจกรรม แต่ก็ไม่ได้ทิ้งเด็กเลย เพราะเราเห็นประโยชน์จากการทำงานกับเด็กอยู่เยอะจากการให้เด็กลงมือทำงานด้วยตัวเอง แต่ถ้าจะทำกับเยาวชนต่อ อยากให้ตั้งต้นกับเยาวชนในโรงเรียนมากกว่า เช่น ในงานชมรม ชุมชุม เพราะมันอยู่ยาวกว่า เนื่องจากครูที่เลี้ยงสามารถทำงานร่วมกับครูผู้สอนด้วย เพราะถ้าเราทำงานกับครูใหม่ๆ ให้เขาใจเด็กงานนี้ก็อยู่ยาวอีกนานเลยนะ จึงเห็นด้วยว่าต้องทำหลักสูตรนอกห้องเรียนกับครูด้วย...

สำหรับในอาเซียน สิ่งที่ยอยากให้เกิดขึ้น คือเราอยากทำให้คนที่ดูแลเรื่องหลักสูตร รวมทั้งโรงเรียนเองเห็นว่าเรื่องวิชาชีพไม่ใช่วิชาที่สำคัญที่สุดสำหรับเด็กเพราะทุกวันนี้ มาจากรากฐานครูมากกว่าไม่ได้มาจากเด็กเอง อยากให้อาชีวะหันมาให้ความสำคัญกับเรื่องทักษะชีวิตของเด็กมากกว่านี้....”

สุจิตรา โปร่งแสง

สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สมอ. / สอศ.)

Node อาชีวศึกษา

สำหรับการศึกษานอกโรงเรียนยังเพิ่งเริ่มต้นหาแนวทางที่สอดคล้องและมีประสิทธิภาพ ราชภัฏนั้นถือว่าเริ่มต้น และค้นเจอว่ามาถูกทาง แต่จะบุกเบิกให้ครอบคลุมไปยังราชภัฏอื่น ๆ อย่างไรยังเป็นโจทย์สำคัญ

“.....มาตอนนี้ เราปรับหลักสูตรใหม่แล้ว แต่ยังไม่ได้รับการอนุมัติอย่างเป็นทางการ ซึ่งการปรับหลักสูตรใหม่ครั้งนี้ เราจัดให้วิชาเพศศึกษาเป็นวิชาเลือก ซึ่งสถานศึกษาสามารถนำไปใช้สอนได้เลย เพราะเป็นวิชาเอกเทศแล้ว นั่นคือรูปแบบหนึ่ง อีกรูปแบบหนึ่งที่เราทำไว้ คือ ในจังหวัดที่ไม่ได้ลงวิชาทักษะชีวิต เราก็สามารถบอกแนวทางให้เขาบูรณาการเข้ากับวิชาอื่นๆ ได้อย่างไรบ้าง ซึ่งตอนนี้ เรามีพื้นที่เพิ่มมาให้อีกวิชาหนึ่ง คือ วิชาสุขภาพชาติที่เราได้เขียนแผนลงไปแล้วจะต้องมีการสอนเพศศึกษาด้วย เพียงแต่อาจจะไม่ครบทั้ง ๘ แผนตามที่เราออกแบบไว้แต่เดิม แต่ที่ว่าก็ยังดีกว่าที่จะไม่มีการสอนเลย....”

นพรัตน์ เวโรจน์เสริวงษ์

กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน
สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัย

“.....ตอนนี้โจทย์สำคัญ คือ เราจะเอาวิชานี้ไปเสียบที่คาบเรียนไหนในหลักสูตร ถึงจะได้ผลดีที่สุด บางคนบอกให้สอนตั้งแต่ปี ๑ คาบแรก เพราะบางคนบอกว่ามันปลอดภัยกับชีวิตคนสอน ถ้าได้เรียนตั้งแต่เข้ามาเลยแต่อาจจะไม่ได้ผลกับการฝึกสอน เพราะกว่าเด็กจะได้ลงฝึกสอนก็ต้องปีสี่ โหน่ โจทย์นี้ เราจะให้พวกเขามาส럽กันในเวทีถอดบทเรียน อาจะออกมาในรูปว่า เรียนตั้งแต่เทอม ๑ แต่พอจะออกฝึกสอน จะมีการทบทวนเรื่อง

น้อกรอบก็ได้

...สิ่งที่อยากทำในตอนนี่ คือ อยากให้คนที่ที่จะเตรียมเขาทำงานในโหนดภาคทุกภาคในแห่งราชภัฏได้มาสลับกันเรียนรู้งานในทุกชั้นตอนที่พี่ทำ เพื่อให้เขาเห็นทุกกระบวนการ เวลาที่เรามีการประชุมกันทุกเรื่อง พี่ก็จะเกี่ยวคนเหล่านี้ไปร่วมประชุมด้วย เพราะการที่ได้ไปเห็นภาพর্মใหญ่ที่หมอวิพุธ (ที่ปรึกษาวิชาการสำนักงานบริหารกองทุนโลก กระทรวงสาธารณสุข) นำมาเสนอนั้นทำให้เรารู้ว่าเราอยู่ตรงไหนในর্মเล็ก และเรามีเพื่อนที่র্মเล็กอยู่ตรงไหนบ้าง ก็เลยอยากให้เพื่อนร่วมงานของเราที่เป็นรุ้น้องได้เห็นแบบเราด้วย...”

ผศ. จินตนา เวรมี

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

และโจทย์สำคัญที่ร้อการคลี่คลาย คือ การหา “เจ้าภาพ” ในพื้นที่

“ตอนนี้ โจทย์ต่อมาในการทำงาน คือ เราต้องถ่ายทอดกระบวนการจัดเวที ให้สายการศึกษาลูกมาเป็นเจ้าภาพได้เอง ไม่ใช่รอให้เราเป็นคนขง เชื่อม เหมือนปีที่ผ่านๆ มา เราจะเปลี่ยนบทบาทมาขับเคลื่อนในเรื่องเกณฑ์การติดตาม การประเมินผล การตั้งมาตรฐาน และเป็นหน่วยกลางที่จะเชื่อมให้เขาทำงานในการเตรียมคนใหม่ๆ ได้ คือ ทุกวันนี้ เขามักจะคิดว่าพี่ต้องทำอยู่แล้ว เขาเลยไม่ลุกมาทำเองซะที แต่คิดว่า ถ้าเรากระตุ้นเขาอย่างจริงจัง ให้เขาเห็นบทบาทตัวเอง คงไม่ยาก พี่จะย้ำเขาเสมอเรื่องบทบาทของพี่ที่เป็นสาธารณสุข ไม่ใช่หน่วยงานศึกษา...”

เพ็ญศิริ ศรีจันทร์

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี

ผู้ประสานงานคู่ขนานโครงการฯ ในจังหวัดอุดรธานี

“...สำหรับผมนะ ผมไม่แน่ใจว่า ๕ ปีที่ผ่านมา เราโดดไปเล่นกับเรื่องระบบเร็วไปไหม ทำให้มันซับซ้อนได้เข้ามา เคยมานั่งคิดว่า จริงๆ เราต้องไม่เป็นคนเดินเข้าไปหาระบบ แต่ให้ระบบมันเข้ามาหาเรา มาซื้อเราดีกว่าไหม มันอาจจะง่ายกว่านะ เช่นที่เราเห็นตัวอย่างจากการทำงานของพีซีที่ทำกับบ้านกาญจนนาช ที่ไม่ใช่แค่เดินไปคุยกับระบบ แต่สิ่งที่เก่าทำ คือ แกสร้างโมเดลขึ้นมา พอคนเห็น แล้วเข้าใจ คนก็ซื้อเลย ระบบเลยต้องเดินมาหาแก พอถึงเวลานั้น แกก็ขายปรัชญา แต่ตอนที่เรามาเดินไปหาระบบ เราไม่มีอะไรไปขายเลยนอกจากตัวเล่มหลักสูตร แล้วมันเกิดใหม่ จริงไม่จริง ก็ไม่มีใครบอกได้ จน ณ วันนี้ ๕ ปีผ่านไป ก็ยังไม่รู้ว่าเข้าสุดท้าย จะไปไหนกัน ทำให้เดินยาก ที่เราได้ออนนี่ก็คือเรื่องความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างครูกับนักเรียนเท่านั้นเอง...เคยคิดนะ ทำไม่ไม่ลงมือสร้างแค่จังหวัดละ ๑ โรงเรียนก็ได้แบบแจ่มๆ เลย ไม่ต้องไปเล่นหลายจังหวัด แล้วสร้างให้เป็นตัวอย่าง ใครอยากซื้อ ก็เดินมาซื้อที่จังหวัดนี้ ถ้าทำได้ดี ยังไงระบบก็ต้องเดินมาซื้อ ไม่ซื้อ ระบบก็โง่ตาย...ที่สำคัญ วิชานี้ ไม่ได้มีผลเสียอะไรกับเขาเลย เพราะฉะนั้น ใครจะทำ ไม่ทำก็ได้ การทำงานจึงออกมาแบบจิตอาสา พอเป็นแบบนี้ เขาก็ยึดความสุขเป็นหลัก นี่คือเงื่อนไขที่สอง ในความเห็นผม นโยบายจากส่วนกลางก็แค่เอื้อในการทำงานเท่านั้น มีเยอะแยะที่เป็นนโยบายออกมา แต่ไม่เห็นเขาทำ เสียจากผู้บริหารสะท้อนว่า ถ้ามีนโยบายเมื่อไหร่ การทำงานจะเริ่มไม่สนุก”

สมวงศ์ อุไรวัฒนา

มูลนิธิเข้าถึงเอดส์

- Node ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การดำเนินการให้เกิดการเร่งรัดพัฒนาคุณภาพให้สามารถจัดการเรียนรู้เพศศึกษาแบบยึดผู้เรียนเป็น

ศูนย์กลาง จนสามารถสร้างกระบวนการคิดวิเคราะห์ให้กับผู้เรียน ยังเป็นความสำคัญอันดับต้นๆ ในการค้นหากลวิธีที่จะพัฒนาผู้สอนให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งและมีทักษะในเรื่องเหล่านี้

“.....ความยากของการนำกระบวนการแบบก้าวอย่างไปใช้ทำงานขยายผลนั้น อยู่ตรงที่คนจะนำไปใช้ต้องมีทักษะพอสมควร ถ้ายังไม่เข้าใจ ก็จะไปถ่ายทอดไม่ได้ ผลอย่างที่เราเห็นๆ กันที่ว่าครูเขามิทักษะที่ดีอยู่แล้วในเรื่องการสอน กระบวนการนี้จึงสอดคล้อง แต่เวลานำกระบวนการนี้มาใช้กับคนทำงานสาธารณสุข มันค่อนข้างยาก เขาต้องปรับตัวเยอะ เพราะเขาถนัดแต่การถ่ายทอดด้วยภาษาทางการ ภาษาแพทย์ ไม่เนียน บรรยายกาตไม่ค่อยสั้นไหล ทำให้การเรียนรู้ไม่ค่อยสนุก ไม่น่าฟังเหมือนเวลาครูเขานำไปถ่ายทอด ขณะที่ครูก็ไม่ค่อยมีข้อมูลทางการแพทย์ เหมือนที่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขมี

“...โจทย์เราก็คือตรงนี้ว่าจะทำยังไงให้สองฝ่ายนี้มีความรู้และทักษะเท่าๆ กัน กับครูยังไม่ค่อยยาก เพราะครูมีปัญหา ก็สามารถส่งต่อมายังฝ่ายสาธารณสุขได้ แต่ฝ่ายสาธารณสุขนี่สิ เวลาถ่ายทอด มันออกมายาก ไม่สั้นไหลเหมือนฝ่ายครูทำ ทักษะการฟัง การสรุป การชวนคุยนี้แหละที่ขาด อุปสรรคจึงเป็นเรื่องของการนำไปใช้มากกว่า ไม่ได้อยู่ที่โครงการฯ เพราะคนที่ตีโจทย์ไม่แตก หยิบแบบลอกไปเฉยๆ คุณก็ไม่สามารถสร้างการเรียนรู้ให้เกิดกับคนเข้าร่วมได้จริง ยอมรับนะว่า การเปลี่ยนแปลงของครูที่เข้ารับการอบรมแล้วนำไปถ่ายทอดในห้องเรียน ให้ได้อย่างวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นั้น ยังมีไม่มากนักในพื้นที่จากการลงติดตาม ลงโคชของเขา ซึ่งเรื่องนี้ที่ว่าต้องใช้เวลาคงไปเร่งรัดไม่ได้ ให้เขาเปลี่ยนที่ความคิด ที่ทัศนคติของเขาให้ได้ก่อน ส่วนเรื่องการถ่ายทอดทักษะ การชวนเด็กคุย การสรุป ก็คงต้องค่อยๆ ให้เกิด เราไม่ค่อยอยากบอกเขาว่า เขามีจุดอ่อนตรงไหน รอให้เขาฟังจากการแลกเปลี่ยน

เปลี่ยนเรียนรู้เมื่อมีเวทีจะดีกว่า”

เพ็ญศิริ ศรีจันทร์

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี

ผู้ประสานงานชุมชนโครงการฯ ในจังหวัดอุดรธานี

“...การผลักดันให้เกิดการสอน ๑๖ คาบที่เราทำกันนั้น มันไม่ยากเลยนะ โคตรหมูเลย โรงเรียนไหนที่ให้เวลากับเขาหน่อย นั่งคุยกันจริงจัง ทำได้ทั้งนั้นแหละ ไม่มีปัญหาหรอก สิ่งที่ต้องถามคือคุณภาพการสอนมากกว่า ผมว่าเทียบกันแล้ว เด็กเรียนรู้จากชีวิตจริงมากกว่าในห้องเรียนนะ เพราะฉะนั้น ๑๖ คาบถือเป็นพื้นฐาน ที่ผมสนใจมากกว่านั่นคือ ตอนไปลงโคช ดูครูสอนหลายครั้งนะ ผมยังไม่เห็นครูสักคนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญได้จริงๆ ถ้าไม่แนะนำมาก พยายามโน้มน้าวเด็ก ก็จะเป็นแบบปล่อยเลย ตามสบาย เด็กจะตอบยังงี้ก็ได้ จนเด็กก็ไม่รู้ว่าตัวเองได้เรียนรู้อะไร แต่ผมยังไม่เคยไปดูครูของเราที่บอกว่าเด็ดๆ เลย ถ้าถามว่าสำหรับห้าปีนี้ การได้สอน ๑๖ คาบก็บุญท่วมแล้ว ผมเชื่อว่าคนสอนเยอะ แต่สอนแบบรวบรัด แต่เราต้องคาดหวังกับโรงเรียนนาร่องนะ เพราะเขาต้องเป็นตัวพูดแทนเราได้

...โดยเฉพาะเรื่องการยึดผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น เราต้องทำความเข้าใจกับครูว่า หมายถึงการยึดการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะครูเข้าใจว่า เออ แบ่งกลุ่มระดมความเห็น แล้วเด็กจะเกิดการเรียนรู้ หลายที่ ครูสะท้อนว่า เด็กทำไม่คิดอะไรง่ายๆ นี่คือปัญหาที่เราต้องทำให้ครูเห็นความต่างของคำตอบที่ได้จากการถามเด็กว่า ครูรู้สึกอย่างไรเวลาได้ยินคำตอบเหล่านั้น

...ไ้การอบรมครูของเรา มันก็ให้ได้แค่เครื่องมือแหละ แต่ข้อสำคัญอยู่ที่ระหว่างทางต่างหากว่าแต่ละโรงเรียนทำยังไง อย่างของผม จะเน้นอยู่เสมอว่า ครูรู้ได้ยัง

ใจว่าเด็กได้เรียนรู้ และรู้สึกอย่างไรกับคำตอบของเด็ก แต่เมื่อฟังคำตอบที่ได้จากเวทีต่างๆ เราพบว่าครูยังไม่เข้าใจ สุดท้ายครูก็ยังโทษเด็กผู้หญิงมากกว่า หรือการที่ครูบอกว่า “บางคำตอบนี้ นึกไม่ถึงเลยนะ” มันไม่ได้แปลว่าเด็กกำลังเรียนรู้นะ แต่แปลว่าครูกำลังเรียนรู้ต่างหาก”

สมวงศ์ อุไรวัฒนา

มูลนิธิเข้าถึงเอดส์

Node ภาคตะวันออกเฉียง-ตะวันตก

โจทย์ยากอีกประการหนึ่งของ PATH ในฐานะขององค์กรที่อยู่ในส่วนกลาง มีหน้าที่ประสานและสนับสนุนในส่วนวิชาการ จะสร้างความคืบหน้าในงานวิชาการอย่างไรที่จะสามารถตอบรับกับความต้องการอันมีบริบทเฉพาะของพื้นที่ที่มากขึ้นเป็นลำดับ การมีบทเรียนสำเร็จรูป และรูปแบบการฝึกอบรมแบบเป็นโมเดลสำเร็จรูปที่อาจไม่ใหม่ไม่ตื่นเต้น ไม่ตรง “จริต” ของแต่ละพื้นที่ จำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงให้มีความคืบหน้าเพื่อสอดคล้องกับพัฒนาการของผู้ปฏิบัติงานที่ผ่านระยะแรกของโครงการมาแล้ว ขณะที่ยังคงต้องเพิ่มประสิทธิภาพของการอบรมในโมเดลเดิมสำหรับผู้ปฏิบัติงานหน้าใหม่ที่ต้องขยายจำนวนมากขึ้นอีกหลายเท่า เพื่อตอบรับกับการขยายความครอบคลุมของโครงการให้ไปถึงจำนวนที่จะเป็น “critical mass” สำหรับส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงได้ทั่วทั้งระบบอันเป็น “ธง”หลัก ของโครงการในระยะต่อไป

PATH และหน่วยจัดการตามภาค จึงต้องแปรรูปไปทำงานวิชาการ โดย PATH ต้องสนับสนุนและเปิดโอกาสให้หน่วยจัดการตามภาคได้เพิ่มขีดความสามารถของงานวิชาการที่จะออกแบบการเรียนรู้ และพัฒนาผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ ให้สนองตอบต่อความต้องการเฉพาะตามบริบทของแต่ละพื้นที่ให้มากขึ้น ขณะเดียวกันก็ต้องดึงให้หน่วยงานภายในของกระทรวงศึกษา โดยเฉพาะหน่วยงานใน

การศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีพันธกิจโดยตรงที่จะต้องขับเคลื่อนงานเพศศึกษาให้เข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นเจ้าของโครงการและร่วมผลักดันงานไปในทิศทางเดียวกัน โดยเฉพาะในด้านการจัดการและการสร้างความร่วมมือกับสถานศึกษา

“....โครงการในระยะต่อไปไม่ใช่เรื่องง่ายนะ เราจึงควรต้องเรียนรู้ ถอดบทเรียนการทำงานภายในโหนดกันก่อน พยายามจะแฮปปี้กับการทำงานใน ๕ ปีแรกนี้มากกว่า เพราะเราทำไม่ได้หรอกที่จะต้องไปเรียนรู้ธรรมชาติของแต่ละสถานศึกษา การตั้งคณะกรรมการจังหวัด พี่คงไม่ทำแล้ว ไม่มาบริหารจัดการเรื่องนี้แล้ว ขอเป็นนักฝึกอบรมดีกว่า อีกเรื่องหนึ่งคือ ตอนนั้นคนที่ทำหน้าที่โหนด MT เริ่มอึดตัวกับวิธีการทำงานแล้วนะ แพท คงต้องทำอะไรที่ใหม่กว่านี้มาพัฒนาเขา เพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานต่อ เพราะเริ่มมีเสียงจากพื้นที่ว่า ตั้งแต่ปีที่ ๔ มาเนี่ย เริ่มซ้ำซากแล้ว อยู่ตัวแล้ว เราก็อยากได้มองเห็นมิติการทำงานที่กว้างขึ้น ลึกขึ้นในเรื่องอื่นๆ เช่น จะทำงาน ยังไงกับวัฒนธรรมของมุสลิมที่สามารถมีภรรยา ๔ คน แล้วเขาก็บริหารจัดการให้ทุกคนรู้สึกเท่าเทียมได้ทุกเรื่องเป็นต้น คือให้หลักสูตรมันรอบด้านจริงๆ ก็ต้องมีองค์ความรู้ในเรื่องอื่นๆ เพิ่มขึ้นด้วยนะ เพราะที่มีกันมานี้ มันก็ ๕ ปีมาแล้ว เราอยากรู้เรื่องการจัดการกับความรุนแรงเพศกับสันติวิธี หรือการเยียวยาจิตใจตนเองสำหรับคนที่ผ่านการช่มชิน เป็นต้น หรืออย่างหลักสูตรกับผู้บริหารที่ที่ว่ามันจำเป็นมากนะ และได้ผลด้วย เราน่าจะออกแบบให้มันสอดคล้องกับผู้บริหารกันจริงๆจังมากกว่านี้”

รศ. ดร. เพชรน้อย สิงห์ช่างชัย

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

- Node ภาคใต้

“....ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับเจ้าหน้าที่ของผมในการทำงานโครงการนี้ มีลักษณะเหมือนเป็นลูกคลื่น ปี

แรกๆ ก็สนุกกันดี พอเข้าปีที่สอง เขาเริ่มเบื่อกันแล้ว โดยเฉพาะการลงไปตามว่าครูสอนใหม่เนี่ย เป็นเรื่องที่เราเขาเบื่อกันที่สุด เพราะมันดูเหมือนเป็นปฏิบัติกับครูยังไม่รู้ เพราะครูเองก็สอนได้บ้าง ไม่ได้บ้าง แรกๆ มีจัดเวทีให้กันนี้ ก็สนุกกัน นี่เป็นโจทย์ใหญ่เลยนะว่าจะทำยังไงให้เกิดความเคลื่อนไหวตลอดเวลาในการทำงาน ไม่ให้โรงเรียนเบื่อ ไม่ให้คนทำงานด้วยกันเบื่อ ถ้าผมไม่คิดกิจกรรมใหม่ๆ ให้ในปีที่สามสี่และห้าเนะ เจ้าหน้าที่ที่ผมโคตรเบื่อเลย นี่คือเหตุผล ที่ผมชวนพวกเขาจัดค่ายเยาวชนกับผู้ติดตาม จัดประกวดหนังผ่านรูตในพื้นที่ เอาผู้ปกครองมาอบรม พัฒนา โคชซึ่ง MT รวมทั้งการจัดเวทีวิชาการระดับย่อยๆ ทำในโหนดตลอด ความเบื่อนี้ไม่ได้เกิดกับเจ้าหน้าที่เท่านั้น แต่รวมถึงครูของเรา ด้วย เพราะเขาก็เบื่อกับการถูกตามเหมือนกัน ๕ ปีเนี่ยนะ พอมืออะไรใหม่ๆ คนทำงานก็สนุกกันที่

....ผมขอฝากคำถามสุดท้ายนะว่า หกปีข้างหน้า

เราอยากเห็นอะไรอยากเห็นเพศศึกษาเป็นหนึ่งวิชาเลยไหม ถึงเวลาที่คุณต้องตอบแล้ว ถ้าจะผลึกให้เป็นหนึ่งวิชา ก็มุ่งกันไปเลย นั่นแปลว่า ทุกมหาวิทยาลัยต้องเปิดวิชาเอกนี้ขึ้นมาเพื่อรองรับด้วย ทุกอย่างต้องปรับตัวเพื่อรองรับวิชานี้ให้ได้ ผมถามว่า จะเอาถึงขนาดนั้นกันเลยไหม จะสำเร็จไม่สำเร็จ นั่นอีกเรื่อง แต่ตอบผมให้ได้ก่อนว่าจะไปถึงขนาดไหน เอาให้ชัดเลย โหนดต้องช่วยกันตอบ สำหรับผม ผมเอา ผมคิดว่าเราต้องผลึกเป็นวิชาหนึ่งขึ้นมาให้ได้อย่างน้อย ทุกโรงเรียนต้องสอน แต่เอาแค่ ผ่าน ไม่ผ่านไม่ต้องสอบเอาเกรด ไม่ต้องสนใจเรื่องบูรณาการเลย เพราะมันประเมินไม่ได้

...แผนงานข้างหน้าใน ๖ ปีต่อไป เดิมเราอยากปรับตัวเองให้เป็นคนทำหน้าที่หนุนเสริมงานวิชาการ แต่งานที่ทำมันมีส่วนของการจัดการเข้ามาเยอะมาก เราถนัดกับการทำให้กลุ่มเข้มแข็ง แล้วเราก็เข้าไปเติมเนื้อหาให้เหมือนงานที่ทำกับผู้ติดตาม นั่นคือความคิดแรกที่วางไว้ ต้องสร้างให้เกิดเครือข่ายครูเพศศึกษา ก่อน แล้วก็ไปให้

ถึงชมรมครูเพศศึกษา เพื่อเชื่อมงานกับเครือข่ายผู้ติด
เชื้อจังหวัด เครือข่ายวิทยากร แต่พอมาดูงานใน ๖ ปีนี้
แล้ว มันก็รอบให้เดินเยอะเหมือนกันนะ แล้วยังต้อง
เพิ่มจังหวัดอีก คงต้องคิดใหม่ เพราะคงไม่สนุกแน่ถ้ายัง
ทำรูปแบบเดิม ....”

สมวงศ์ อุไรวัฒนา

มูลนิธิเข้าถึงเอดส์

Node ภาคตะวันออกเฉียง-ตะวันตก

ข้อเสนอต่อการปรับตัวขององค์กร PATH ใน
ฐานะหน่วย “ถือธง” นำขบวน

“....ข้อเสนอต่อการทำงาน คือ เวลาเราทำงาน
กลยุทธ์ของเราตอนนี้เป็นแบบ unplanned ซะมากกว่า
ซึ่งเรายังไม่มีการคุยกันอย่างจริงจังถึง core strategy ที่
ควรเป็นไปในทางเดียวกันทุกภาค เรายังไม่มีการถอดบท
เรียนอย่างจริงจังว่าแต่ละภาคทำงานยังไง ภาคตะวันตก
ตั้งกรรมการจังหวัดได้ไหม ได้ยังไง หรือที่พี่ขยายงานไป
ได้มากจังหวัดนั้น ทำยังไง เป็นต้น เพราะการตั้งกลยุทธ์
ด้วยกัน มันก็เหมือนมีแผนที่ เพราะข้ออ่อนของโหนดคือ
เราไม่ได้เป็นคนเขียนโครงการ เราไม่ใช่แพริ่ง พี่จึงอยาก
ให้เรามาดูกันว่า ธงของเราเป็นคนละธงกันหรือเปล่า เพราะ
ทุกอย่างที่เราลงไป มันเป็น cost หมดนะ การที่เรามา
ทำงานเสาร์อาทิตย์ก็เป็น life cost ของเขาอะ แทนที่จะ
ได้อยู่กับครอบครัว...”

การบริหารการสื่อสารมีความเสี่ยงอยู่ที่ความต่าง
ของวัฒนธรรม อยากให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องนี้ใน
คณะทำงานเหมือนกัน เพราะมันมีส่วนทำให้เราทำงาน
ยากง่ายเหมือนกัน เพราะบางที เราสร้างสัมพันธ์ภาพไว้

ตั้งสามปี พอเจอเรื่องเล็กๆ โรงเรียนหลาย โรงก็หลุดไป
ได้ง่ายๆ”

รศ. ดร. เพชรน้อย สิงห์ช่างชัย

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Node ภาคใต้

“...อยากให้แพธปรับกระบวนการ มองทุกอย่างให้
เป็นภาพรวมเดียวกันก่อนว่า สุดท้ายอยากเห็นอะไร เพราะ
ตอนนี้ มันเหมือนมีแพธเป็นส่วนๆ อยู่ โหนดไหนจับตรง
ไหนได้ ก็ทำตรงนั้น ไม่มีธงใหญ่ไว้ให้ เช่น การพัฒนา
เยาวชน คนทำค่ายก็ทำไป แต่มันมองไม่เห็นว่าจะไป
เชื่อมกับงานในห้องเรียนอย่างไร ใครตามเรื่องสอน ก็ตาม
ไป แต่ไม่รู้ว่าจะผลเกิดกับเยาวชนเกิดแค่ไหน อย่างไร เป็นต้น
มันไม่เห็นธง ผมสังเกตจากเวลาคุยกับเจ้าหน้าที่ของเรา
ที่แบ่งกันดูคนละจังหวัด เขาก็ไม่เห็นภาพเป้าหมาย เพราะ
มันยาก ไม่ใช่เห็นกันง่ายๆ นะ ธงนี้เลย ข้อเสนอที่ผม
อยากให้แพธมีอยู่สองเรื่อง ซึ่งมันเกี่ยวกับการทำงานใน
หกปีข้างหน้า คือ หนึ่ง การเล่นในระบบ เราเล่นกับระบบ
แปลว่าเราควรมีหลายวิธีที่จะเล่น ไม่ใช่แค่เดินเข้าไปหา
ระบบ แล้วขายอย่างเดียว เราทำแบบนอกระบบได้ไหม เช่น
ไปหาโรงเรียนเอกชนสักแห่งสองแห่ง ผมสนใจจริงๆ นะ
เรื่องการทำงานกับโรงเรียนเอกชน เพราะระบบเอกชน
ไม่ยุ่งมาก ไปนั่งคุยกับเขาอย่างจริงจัง เพราะโรงเรียน
เอกชนไม่ค่อยเปลี่ยนผู้อำนวยการ เรานั่งคุยกันเลยว่า ๕
ปีนี้ต้องการให้เกิดอะไรขึ้นบ้าง คุยในเชิงวิชั่น ลงทุนกับ
เขาเลย สักสามโรง โรงหนึ่งเป็นระดับประถม โรงหนึ่ง
ระดับมัธยม อีกโรงมีตั้งแต่ประถมถึงมัธยมเลย แบบนี้
เป็นต้น เพื่อให้คนเห็นเลยว่าโรงเรียนต้นแบบเพศศึกษา
คืออะไร ผมว่าพวกราชการเขาทุนไม่ได้หรอกที่จะเห็น
เอกชนดีกว่า แล้วเขาก็จะโดดลงมา ตอนนี้ ยังมีคนลังเล
ใจว่า เอ๊ ดีจริงหรือ เพราะฉะนั้น ต้องทำให้เห็นเลย ส่วน

อีกแบบ คือ พวกที่อยากได้อะไรเป็นหน้าเป็นตา เราต้อง
เชิดชูเขาหน่อย ระบบการให้โล่แก่หน่วยงานนี้สำคัญนะ
เพราะแพธไม่ค่อยให้ความสำคัญกับระดับกลุ่มงานเท่าไร
....ส่วนอีกเรื่องที่ยากเสนอแพธ คือ เรื่องวิชาการ
ซึ่งผมพูดไปบ้างแล้ว คือหลักสูตรของเราตอนนี้ น้าหนัก
ไปอยู่ที่มุมมองผู้หญิง เนื้อหาที่ออกมาเป็นผู้หญิงเยอะไป
ทำให้มันไม่รอบด้านอย่างแท้จริง เพราะเรายังไม่มีมุมมอง
ทำให้ผู้ชายเรียนรู้เพื่อรู้จักตัวเอง เพราะเวลาพูด ทั้งครู
และคนในแพธเอง ก็พูดแต่คำว่าเสมอภาคในมุมมองหญิง
ทั้งที่ผู้ชายเองก็เป็นฝ่ายที่ถูกกระทำนะ ในกิจกรรมมันมี
แต่มุมมองเฟมินิสต์ คือมันมีปัญหาหนึ่งที่เป็นจุดอับของ
สังคมไทย สังคมโลกก็ได้ เวลาผู้ชายพูดอะไรที่เป็นตัว
ตนของตัวเอง ก็จะถูกด่าว่า เห็นแก่ตัว ....”

สมวงศ์ อุไรวัฒนา
มูลนิธิเข้าถึงเอดส์

Node ภาคตะวันออก-ตะวันตก

“...มีอีกเรื่องที่ยากสะท้อนคือ ตัวแทนของทีม
บอกว่า เราต้องการงานคุณภาพ และงานมันก็ต้องยอด
เรื่อยๆ ภายใต้เป้าหมายที่เราต้องทำให้ถึง เรามี
มาตรฐานทำงานสูงกว่าของเขามาก ทำให้เขารู้สึกกลัว จาก
ที่เขาทำอยู่ตอนนี้ เขาก็ถูกโหนดประเมินว่าไม่ผ่าน แต่
คนพื้นที่กลับพอใจ เพราะเขาบอกว่า เขาเปลี่ยนจากเดิม
เยอะแล้วนะ แต่เราเองแหละไปตั้งมาตรฐานเขาสูงเกินไป
ควรต้องให้เวลาเขาค่อยเป็นค่อยไป เพราะเขาพอใจแล้วนะ
ที่เขาทำได้ขนาดนี้ และเขาก็ไม่ได้คิดจะหยุดแค่นั้นหรอก
เพียงแต่เขาไปได้ช้ากว่าที่เราคาดไว้เท่านั้นเอง เขาไม่
สามารถปรับตัวตามทัน เพราะเราทำงานแบบก้าว
กระโดดเกินไป เช่น จากที่เขาเคยมีความคิดอนุรักษ์ใน
เรื่องเพศ พอเขาเปลี่ยนความคิดได้ ก็ถือว่าเขาเปลี่ยนไป
มากแล้ว แต่จะให้เขาสอนแบบที่เราอยากได้เลยนั้น มัน
เป็นเรื่องเร็วเกินไป.....”

อรอินทร์ ชำคม

โรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ อุบลราชธานี

Node ภาคอีสาน

เสียวสะท้อนจาก คน “ถือธง” นำบวบ

เราเชื่อว่าคำตอบอยู่ที่โรงเรียน

ถ้าถามว่าเรามีคำตอบให้ไหมว่า วิธีการดำเนินงานให้เกิดการเรียนการสอนเพศศึกษา อย่างยั่งยืน ต้องทำอะไร หนึ่ง สอง สาม สี่ โดยเฉพาะเรื่องการมีวิชาเพศศึกษา มีครูที่ถูกต้อง บรรณมาเฉพาะทางในเรื่องนี้ และต้องไปถึงให้ได้ในสิบปี ยี่สิบปี

ต้องยอมรับว่าเราไม่มี “ธง” ทำนองนี้ เพราะเราไม่ใช่ “นิทวงระบบการศึกษา” แต่สิ่งที่เรามี เราเป็น เราเชื่อ เป็นเรื่องการผลักดัน แนวคิดเรื่องเพศวิถี วิธีการจัดการเรียนรู้ ให้เด็กให้จัดการชีวิตและความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดี เพราะเรื่องนี้สำคัญสำหรับชีวิตเด็ก โดยจะเรียกว่า วิชาอะไรไม่สำคัญ (แต่ที่จริงระหว่างนี้ ก็อยากให้เรียกเพศศึกษา เพราะมันดูเจาะจงกับสิ่งที่เราจะผลักดันมากกว่าชื่อกว้างๆ เช่น ทักษะชีวิต)

หน้าที่เราคือ empower คนว่า เขาสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ และถ้าเขาเห็นพ้องต้องกันได้ว่า เรื่องนี้เป็นไปเพื่อเด็ก และทำให้เด็กมีชีวิตดีขึ้นจริงๆ คนที่โรงเรียนทั้งครู เด็ก ผู้บริหาร และผู้ปกครอง ก็จะเป็นผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

PATH ทำได้ในแง่ของการเป็นคนชักชวนให้คนมาเจอกัน มาตั้งคำถามด้วยกัน อยากสร้างการเปลี่ยนแปลงด้วยกัน ส่วนจะอย่างไร ไปทางไหน เป็นเรื่องเรียนรู้ร่วมกัน เราทำอย่างนี้กับภาคี และเราคิดว่าภาคีก็ใช้วิธีการเดียวกันนี้กับโรงเรียน

ที่ผ่านมา เราคาดหวังภารกิจใหญ่โต ขนาดนี้กับ Node ขณะที่หลายหน่วยงานประจำและไม่ได้ทำงานนี้งานเดียว จึงเป็นภาระและสร้างความกดดันแก่ Node อย่างมาก ทุกคนในทุก Node ต่างทำงานหนักมาก เราเองก็หนุนเสริมได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควรจะเป็น การออกแบบงานของเรามีหลายเรื่องแม้จะเป็นแบบที่ดี แต่ก็มีความเหนื่อยจริงอยู่หลายเรื่อง ทำให้สิ่งที่คาดหวังเป็นไปได้จริง เช่น การลงโคช มีน้อยพื้นที่มากที่ทำได้จริงตามจำนวนที่วางแผนไว้

การติดตามคุณภาพการดำเนินงาน ก็เป็นโจทย์ใหญ่ของอนาคต เจ้าหน้าที่ PATH เอง ไปถึงโรงเรียนด้วยตัวเองแคร์น้อยกว่าแห่ง จากจำนวนโรงเรียน ๗๐๐ กว่าที่ร่วมในโครงการ เราเองก็ไม่มั่นใจว่าทุก Node สามารถติดตามโรงเรียนที่ร่วมโครงการได้ทุกแห่ง

ในระยะต่อไป PATH ต้องพยายามมากขึ้นในเรื่องการพัฒนาคุณภาพของเนื้อหาสาระ ความเข้าใจที่ลุ่มลึก และรอบด้านขึ้นในเรื่องเพศและการจัดการการเรียนรู้ให้ครูและเยาวชน PATH ต้องสามารถสร้างความหลากหลายของวิธีการจัดการเรียนรู้ที่กว้างกว่าการเรียนรู้อิงห้องเรียน เราต้องมีเครื่องมือการสร้างเรียนรู้ที่ช่วยให้เด็กมีทางเลือกของการเรียนรู้ได้หลากหลาย

ความคาดหวังที่ Node มีต่อเราให้ไปผลักดันนโยบายในส่วนกลาง เราก็จะพยายามเรียนรู้หาวิธีการ แต่ต้องบอกว่าสิ่งนี้จะใช่อีกหนึ่งการเรียนรู้ใหม่ของเรา เพราะเชื่อว่าเคยทำ เห็นทะเล

ว่าจะทำอะไร ประสบการณ์ของเราในการผลักดันงานด้านสาธารณสุขนั้นมีมากกว่ายี่สิบปี แต่การเรียนรู้ รู้จักระบบการศึกษาเพิ่งมีเมื่อ ๕-๖ ปีนี้เอง ก็คงต้องขอให้ภาคีทั้งหลายแนะนำ เรียนรู้ไปกับเรา เพื่อจะช่วยให้ผลักดันให้เกิดความคืบหน้าในเรื่องนี้

การที่เราบอกว่าโรงเรียนมีอิสระมากขึ้น เป็นนิติบุคคล ตัดสินใจได้ในทางปฏิบัติแล้ว เหล่านี้ยังเป็นเรื่องอุดมคติ ยังไม่เกิดจริง ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ยังไม่เรียนรู้ ยังไม่ได้รับการพัฒนาศักยภาพที่จะคิดได้ และดำเนินการได้อย่างอิสระ คนเหล่านี้โดยส่วนใหญ่ยังมองหาการนำจากศูนย์กลาง เพราะอำนาจและการให้คุณให้โทษมาจากศูนย์กลาง จึงไม่ใช่เรื่องง่ายที่คนเหล่านี้จะลุกขึ้นมาเปลี่ยนแปลงตนเอง เปลี่ยนแปลงระบบ และ PATH ก็ไม่สามารถจะเปลี่ยนภาวะการณ์เช่นนี้ได้

เราเองก็ต้องเรียนรู้อีกมากกว่าวิธีการสร้างความเปลี่ยนแปลงในระบบและพลวัตเช่นนี้ เราต้องสร้างตนเองให้มีบทบาทและหน้าที่อย่างไร ใช้กลยุทธ์เช่นไรจึงจะสร้างแรงจูงใจ และทำให้พวกเขาเกิดความเชื่อมั่นในอำนาจของตนที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลง

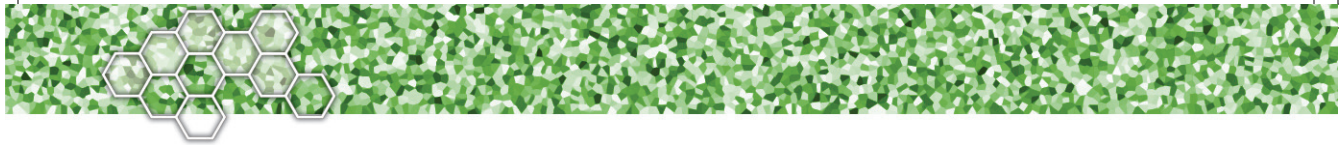
สิ่งที่ยังเป็นแรงจูงใจ เป็นน้ำหล่อเลี้ยงให้เกิดความหวัง ในหมู่คนที่ทำงานที่ PATH ก็คือ เราได้เห็นการเติบโตของภาคี เห็น “ความฮึด” ของคนเล็กๆ ที่มีศรัทธาร่วมกัน

เราได้แต่หวังว่าสิ่งที่ทำมาใน ๕ ปี จะมีคนร่วมก่อการมากขึ้นเรื่อยๆ คนเก่าๆ ก็ยังอยู่ด้วยกันต่อ และคนใหม่ๆ ก็จะมาสมทบในขบวน ก้าวต่อไปด้วยกันอีก ๖ ปีข้างหน้า

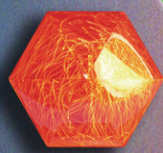
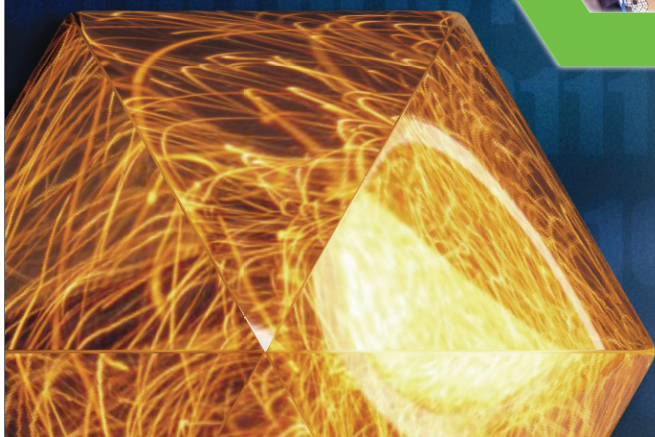
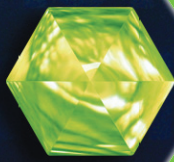
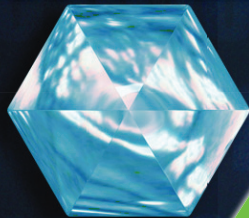
หวังว่าภาคีจะยังมีศรัทธา ก้าวอย่างร่วมทาง ไม่ทิ้งกันไป

ทีมงาน path

เหล่าคนทำงานก้าวอย่างเข้าใจ ต่างหลอมรวมกันเป็น พลิกความคิด

อุษาสินี รังทอง

เพ็ญแข ดวงคำสวัสดิ์

ทภัยรัตน์ สุตา

อริสา สุมาลย์

ทิติยาณี เทพหีสติน ณ อยุธยา

กษมา สัตยาหุริภักย์

ฟูไวย นิจิไตรรัตน์

พวพรรณ ทอทนามศักดิ์

แสงจันทร์ เมฆาตร-ภู

ยงนุช วงศ์วิชัย

พรนุช สถาปสวัสดิ์

สุกิสรา ศรีบุญธรรม

พศ.รุจน์ ไทบุญตร

นางสาว...

นันท...

ณนพ...

กาวนา เหวียนรวี

อรอินทร์ ท่าคม

สนวศ อุไรวัฒนา

พทามาศ อาจพูล

สุกัทธา บัวเพิ่ม

สร.ดร. เพพรน้อย สิงห์ทำงษ์

กัททิมา เพพรคจ

พศ. จินตนา เวงบี

พรณอุมา สีหะจันทร์

ศันสนีย์ ทอวู้

เพ็ญศิริ ศรีจันทร์

ริดาพร คำทอง

นพรัตน์ เวโรจน์เสริวงษ์

นันทกานต์ เทษ

สุจิตรา ไปรุ่งแส

วราบุง จินวโรสากา

กนพวรรณ สุวรรณพิทักษ์

บทสัมภาษณ์จากบอร์ด ของโครงการก้าวอย่างเข้าใจ

องค์การแพธ (PATH) ขอขอบคุณคณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการทุกท่าน* ที่ได้เมตตาให้คำแนะนำ และเป็นกำลังใจให้กับโครงการมาโดยตลอด

**นพ. ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์
จอน อึ้งภากรณ์**

ผู้ทรงคุณวุฒิ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข
กรรมการนโยบาย องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพ
สาธารณะแห่งประเทศไทย (ทีวีไทย ทีวีสาธารณะ)

**ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์
สุรียนต์ จอกลีพันธ์ุ**

รองศาสตราจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
บริษัท ป่าใหญ่ ครีเอชั่น จำกัด

**พญ. เพชรศรี ศิริรินทร์
ศ. ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์**

ผู้ทรงคุณวุฒิ กระทรวงสาธารณสุข
นักวิชาการอิสระ ผู้ร่วมก่อตั้งมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน

คือบอร์ดก้าวต่างๆ ที่จะมาคุยกับเรา

**บทสัมภาษณ์ของกรรมการมีไม่ครบทุกท่าน เนื่องจากความขัดข้องในการติดต่อและความเร่งรัดในการจัดทำฉบับนี้
ต้องขออภัยกรรมการท่านที่ไม่ได้รับการสัมภาษณ์ เพื่อบันทึกบทเรียนในเอกสารนี้*

นพ. ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์

ผู้ทรงคุณวุฒิ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข

“การยอมรับในศักยภาพของเด็กไม่ได้มาจากการสัมมนา แต่ให้เด็กได้ลงมือทำ เป็นการต่อยอดจากกลุ่มที่มีอยู่แล้ว ให้เป็นอิสระมากขึ้นในการทำในสิ่งที่เราคิดไม่ถึง ซึ่งครู และเด็กจะได้เรียนรู้ร่วมกันจากการทำงาน”

ก้าวอย่างฯ คุณหมอมีความเห็นต่อการดำเนินงานของโครงการก้าวอย่างอย่าง เข้าใจในห้าปีที่ผ่านมาอย่างไรบ้าง

ยงยุทธ โครงการก้าวอย่างอย่างเข้าใจต่ออายุคนในระบบกระทรวงศึกษาธิการ ที่ต้องการใช้ระบบการศึกษาเอื้อต่อการสนับสนุนการพัฒนาเด็กและเยาวชน คนที่ทำงานเรื่องเพศศึกษากับโครงการก้าวอย่างฯ ตอนนี้ กับคนที่เคยทำงานเรื่องทักษะชีวิตกว่าครึ่งเป็นคนกลุ่มเดียวกัน ถ้ามองถึงความต่อเนื่อง เริ่มจากโครงการทักษะชีวิตที่ทำร่วมกันระหว่างกระทรวงสาธารณสุขกับกระทรวงศึกษาธิการประมาณ ๗ ปี จากนั้นก็มีโครงการก้าวอย่างฯ ที่ทำเพศศึกษาต่อมาอีก ๕ ปี ถือเป็นการทำงานต่อเนื่อง หากรวมระยะเวลาการทำงานเรื่องนี้ก็นานถึง ๑๒ ปี เมื่อทำได้นานขนาดนี้ก็เห็นแนวโน้มว่าจะมีโอกาสยั่งยืนสูง และการที่คนทำงานกว่าครึ่งเป็นคนเดิม แสดงว่าคนมีจิตวิญญาณที่จะทำงานนี้ มีทั้งคนเก่าที่ยังทำงานต่อเนื่อง และเกิดเครือข่ายคนทำงานรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาร่วมงาน

ก้าวอย่างฯ ระบบการศึกษาตอบรับกับเรื่องเพศศึกษาที่โครงการฯ พยายามผลักดัน อย่างไร

ยงยุทธ ต้องบอกว่าระบบตอบรับยังไม่ดี ทั้งนี้เพราะโครงการก้าวอย่างฯ เลือกวางยุทธศาสตร์ในการทำงานกับโรงเรียนเป็นหลัก จึงไม่ได้ทำกับข้างบน (ระบบ/นโยบาย) มากนัก ผมคิดว่ากลยุทธ์ในการ empower (เสริมพลัง) ข้างล่างกับกลยุทธ์ในการทำงานกับข้างบนหรือระบบเป็นคนละสายกัน และไม่สามารถทดแทนกันได้

จุดแข็งของโครงการก้าวอย่างฯ คือ การ empowering โรงเรียน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาหลักสูตร พัฒนาศักยภาพการจัดการเรียนการสอนของครู แต่จุดอ่อนคือมันไม่เชื่อมโยงกับระบบ ซึ่งผมเห็นว่าต้องทำไปพร้อมๆ กัน ในการผลักดันเพศศึกษาจะต้องเกี่ยวข้องกับระบบให้มากขึ้น และต้องไม่ทิ้งองค์ประกอบ ๔ เรื่อง คือ ๑) พัฒนาหลักสูตร ถ้ามีหลักสูตรแล้วไม่มีสื่อ ครูก็ไม่อยากสอน ๒) ต้องพัฒนาสื่อประกอบการเรียนการสอนที่จะช่วยครู มีหลักสูตร มีสื่อแล้ว แต่ไม่เตรียมครู ก็ไม่เกิดอีก ๓) ต้องทำเรื่อง capacity building (การพัฒนาศักยภาพ) กับครู ทำให้ครูมีความเข้าใจ มีทักษะที่จะสอนได้แล้ว แต่หากทำไปแล้วไม่มีแรงจูงใจตอบแทน ก็ยากที่จะเกิด ๔) ต้องพัฒนา

เรื่องวิทย์ฐานะ สนับสนุนให้ครูสามารถปรับปรุงการเรียนการสอน และพัฒนาเป็นผลงานวิชาการ เพื่อเสนอวิทย์ฐานะได้

ก้าวอย่าง แต่เพศศึกษา หรือแม้แต่สุขศึกษา ก็ยังไม่ใช้วิชา หรือกลุ่มสาระที่ระบบการศึกษาเราให้ความสำคัญ เมื่อเทียบกับวิชาหลักอื่นๆ

ຍຍຸກ ผมคิดว่า เขาไม่ชอบวิธีการกดดัน เช่น จะให้ทำเรื่องนั้น เรื่องนี้ เพราะเขาก็ถูกคาดหวังหลายเรื่อง แต่ต้องสะท้อนปัญหา และทำให้คนในกระทรวงศึกษาฯ ตระหนักว่าเป็นปัญหา โดยมีคนภายนอกช่วยเข้าไปกระตุ้นและเสริม การทำงานก็ต้องเป็นการทำโครงการร่วมกัน เข้าไปช่วยเรื่องการจัดการด้วย

ก้าวอย่าง คิดอย่างไรกับทิศทางการผลักดันให้เกิดการสอนเพศศึกษาในโรงเรียน

ຍຍຸກ ผมคิดว่าอาจไม่จำเป็นต้องใช้คำว่าเพศศึกษา เพราะไม่รู้ว่ สพฐ. (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน) คิดหรือมีท่าทีในเรื่องนี้อย่างไร อาจจะเปิดกว้างเป็นเรื่องทักษะชีวิต หรือชื่ออื่นๆ หากโรงเรียนจะใช้ครอบครัวศึกษา ผมก็คิดว่าไม่เป็นไร เราควรให้ความสำคัญกับวัตถุประสงค์และกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนงานมากกว่าไปติดกับวาทกรรม

ผมคิดว่าองค์กรแพธต้องมีความยืดหยุ่น และต้องมองมิติเรื่องต่างๆ ให้เป็นเรื่องเดียวกัน ในขณะเดียวกัน เราต้องพัฒนาศักยภาพคนทำงานใน สพฐ. ให้ทำงานได้ ให้เขารู้สึกเป็นเจ้าของ มีศักดิ์ศรี สามารถมองปัญหาออกและหาทางแก้ไขได้ด้วยตนเอง สิ่งที่เราทำคือ ถามความต้องการและต่อยอดจากสิ่งที่เขาต้องการ งานนี้ สพฐ. ต้องร่วมมือด้วย จึงจะทำให้ระบบขับเคลื่อนไปได้ โดยเฉพาะเรื่องการปรับปรุงหลักสูตรสุขศึกษาและพลศึกษา ที่จริง องค์กรอนามัยโลกประกาศตั้งนานแล้วว่า เนื้อหาวิชาสุขศึกษาต้องมี ๒ ส่วน คือ Health Skills (ทักษะด้านสุขภาพ) และ Life Skills (ทักษะการจัดการชีวิต)

กระทรวงศึกษาธิการโดยการออกแบบของระบบมีความขัดแย้ง และยังมีปัญหาในตัวของมันเองที่ไม่สามารถจัดการปัญหาหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ จำเป็นต้องมีการปฏิรูปใหม่

ก้าวอย่าง โครงการฯ จะดำเนินการต่ออีก ๖ ปี คุณหมอมีข้อเสนอแนะต่อทิศทางการทำงานใน ๖ ปีข้างหน้าอย่างไร

ຍຍຸກ ผมคิดว่าสิ่งที่องค์กรแพธทำในการ empower โรงเรียนแบบที่ทำมาก็ยังต้องทำต่อไป แต่ที่คิดว่าต้องทำมากขึ้น หาความท้าทายใหม่ๆ คือ

หนึ่ง ควรขยายไปทำงานกับอาชีวะ และมหาวิทยาลัยให้มากขึ้น เพราะถ้ามองในแง่โอกาสเสี่ยง ๒ กลุ่มนี้ มีความเสี่ยงมากกว่านักเรียนในมัธยม ผมเคยไปจัดอบรมให้กับนักศึกษามหาวิทยาลัย ก็เห็นจากคำถามที่ได้รับว่า ยังเป็นคำถามพ่่นๆ ในเรื่องเอดส์และเพศ แสดงว่านักศึกษาก็ยังขาดความรู้ความเข้าใจ มหาวิทยาลัยก็ไม่มีระบบที่จะทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้เรื่องนี้ อาชีวะอาจจะไปไกลหน่อย ประกาศวิชาเพศศึกษาเป็นวิชาเลือก ซึ่งก็สามารถทำให้เป็นบังคับเลือกได้ แต่เด็กก็ยังได้เรียนเพียงภาคเรียนเดียว ทำอย่างไรให้เด็กได้เรียนต่อเนื่องมากกว่า ๑ เทอม เรามีเด็กอาชีวะอยู่

ประมาณเก้าแสนคน ครั้งหนึ่งเป็นของรัฐ อีกครั้งเป็นของเอกชน เราต้องทำงานกับอาชีพเอกชนด้วย สอง องค์การแพธต้องตอบคำถามระบบให้ได้ ต้องทำงานให้เข้ากับระบบใหญ่มากขึ้น คือ การทำหลักสูตร ผมเสนอให้ดูว่าจะทำอะไรกับเนื้อหาของสาระสุขศึกษาได้บ้าง สุขศึกษามีเรื่องนี้ อยู่แล้วแต่ยังอ่อนแอ ถ้าจะทำปรับปรุงวิชาสุขศึกษา ผมคิดว่าต้องคิดถึงสมาคมวิชาชีพ การสร้าง วิทยฐานะ การทำงานกับสำนักพิมพ์

ส่วนในวิชาแนะแนวก็ต้องทำต่อได้อยู่แล้ว เพราะกรอบใหญ่คือแนะแนว ๒ เรื่อง คือ การ ศึกษากับอาชีพการงาน และแนะแนวเรื่องพฤติกรรม ซึ่งการทำกับระบบแนะแนวง่ายกว่า เพราะ ไม่ได้เป็นกลุ่มสาระ ไม่มีหลักสูตรตำราตายตัว ไม่มีการตัดเกรด ถ้าทำงานกับสมาคมครูแนะแนว พัฒนาหลักสูตรต่างๆ ขึ้นมาให้เป็นที่ยอมรับ ในส่วนแนะแนวสามารถนำไปใช้ได้เลย แต่สุขศึกษา ไม่ง่ายแบบนั้น

สาม การสร้างผู้นำนักเรียนที่ไม่ยึดติดกับระบบโรงเรียน การพัฒนากลุ่มเยาวชนที่เป็นตัว ของตัวเอง ไม่จำเป็นต้องติดยึดกับระบบโรงเรียน ซึ่งโครงการต้องดึงเขาออกมาจากระบบโรงเรียน ให้ได้ ถ้าจะทำให้ได้ผลจะต้องทำให้เยาวชนมีอิสระในการจะคิดและทำงาน ให้เป็นกระบวนการของเด็กมากขึ้น ทำให้เกิดเครือข่ายเยาวชน กลุ่มเยาวชนสามารถเกิดขึ้นในโรงเรียนได้แต่ต้องมีความ อิสระ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างครูที่มีความหวังดีจะมีแนวโน้มที่จะครอบงำเด็ก หรือดูแลใกล้ชิด เด็กจนเกินไป โครงการต้องสร้างกระบวนการที่แยกเด็กให้เป็นอิสระจากโรงเรียนให้มากขึ้น จะได้ อะไรใหม่ๆ ที่เราไม่คาดคิด ครูจะได้เรียนรู้จากการทำงานของเด็ก ถ้าไม่เช่นนั้น ครูจะเห็นด้วยใน หลักการ แต่วิธีการจะเหมือนเดิม การยอมรับในศักยภาพของเด็กไม่ได้มาจากการสัมมนา แต่ให้ เด็กได้ลงมือทำ เป็นการต่อยอดจากกลุ่มที่มีอยู่แล้วให้เป็นอิสระมากขึ้นในการทำในสิ่งที่เราคิดไม่ถึง ซึ่งครูและเด็กจะได้เรียนรู้ร่วมกันจากการทำงาน

สิ่งที่ผมกำลังเริ่มดำเนินการร่วมกับ สพฐ. คือการทบทวนโครงการพัฒนาระบบดูแลช่วย เหลือนักเรียน ซึ่งทำมาครบ ๑๐ ปีแล้ว จึงเป็นโอกาสที่จะทบทวนปัญหาต่างๆ และทำวิจัยเพื่อพัฒนา จัดการความรู้ เพื่อปรับเนื้อหาในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ปัญหาในปัจจุบัน เรื่องหนึ่งที่สำคัญคือ ให้มีคาบเรียนทักษะชีวิตในภาพรวม ๑๖-๒๐ คาบต่อภาคเรียน ที่ครอบคลุมเนื้อหาเรื่องเพศ เรื่องยาเสพติด เรื่องความรุนแรง ซึ่งสามเรื่องนี้ไม่เกี่ยวข้องกัน และ พฤติกรรมเสี่ยงอื่นๆ เรื่องจำนวนคาบเรียนผมก็อ้างสิ่งที่โครงการก้าวอย่างฯ พยายามจะผลักดัน แต่ สิ่งที่พยายามทำความเข้าใจ คือ ไม่ได้เรียกร้องให้เป็นวิชา แต่เป็นเรื่องภาพรวมว่าใน ๑ ภาคเรียน เด็กควรจะได้เรียน ๑๖-๒๐ คาบ อาจจะอยู่ในสุขศึกษาครั้งหนึ่ง แนะแนวครั้งหนึ่ง ใน IT อีกครั้งหนึ่ง เป็นต้น ในส่วนเนื้อหาผมคิดว่า คนทำงานด้านนี้ควรมีโอกาสได้คุยกัน ที่ตอนนี้เห็นเป็นแนวใหม่ ที่มีรูปธรรมชัดเจน ก็มีของคุณหมอประเวศ ดันติภักวิฒนสกุลเวช (ผู้ทรงคุณวุฒิ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข) ที่เน้นเรื่อง Resilience (การปรับตัว) และกำลังทำเรื่องเด็กติดเกมส์กับของ องค์การ □

จอห์น อิงกากรณ์

กรรมการนโยบาย องค์กรกระจายเสียง และแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย

“กระทรวงศึกษา เองก็เป็นหน่วยงานของรัฐ ก็จะสามารถบอกว่าแล้วแต่แต่ละโรงเรียนจะสอน (เพศศึกษา) ก็ได้ ไม่สอนก็ได้ อันนี้ผมคิดว่ามันมีปัญหามาก เพราะเราต้องการความปลอดภัยของประชากร”

ตัวอย่าง ในฐานะบอร์ด เห็นพัฒนาการของโครงการฯ อย่างไรบ้าง?

จอห์น ผมไม่สามารถประเมินได้ว่า ใน ๕ ปีที่ผ่านมา โครงการก้าวอย่างฯ ประสบความสำเร็จมากน้อยแค่ไหน แต่ก็ยอมรับว่าเป็นโครงการที่บุกเบิกแบบผสมผสานระหว่างเพศศึกษา การจัดตั้งกลุ่มครู กลุ่มเยาวชน ซึ่งคิดว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่มีกิจกรรมเรื่องความ

ปลอดภัยทางเพศ

ขณะเดียวกัน ผมไม่มั่นใจว่าครูในโรงเรียน หรือครูในสถาบันการศึกษาเป็นผู้สอนเพศศึกษาที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม เพราะบทบาทของครูที่มอบบรมสั่งสอนเรื่องความประพฤติ ดูแล หรืออาจต้องเป็นคนเขียนรายงานต่อพ่อแม่ กับกรณีที่เยาวชนต้องการที่ปรึกษาในปัญหาเรื่องเพศสัมพันธ์ ความรัก สองอย่างนี้ไปด้วยกันได้ไหม เพราะในหลายกรณีมันไปด้วยกันไม่ได้ ถ้าจะไปด้วยกันได้ ต้องเป็นครูที่ขอดเยี่ยมแบบหนึ่งน้อย เพราะบางที่การเป็นครู เหมือนกับครูเป็นผู้ปกครองอีกคนหนึ่ง แต่ถ้าถามว่า พ่อแม่เป็นผู้สอนเพศศึกษาได้ไหม ผมคิดว่าก็คล้ายกัน แต่พ่อแม่อาจมีเปอร์เซ็นต์มากกว่าครูด้วยซ้ำไป เพราะมีความสัมพันธ์ส่วนตัว คือ พ่อแม่ที่เคารพสิทธิของลูก เข้าใจความคิดของลูก ให้เติบโตด้วยตัวเอง อาจเป็นพ่อแม่ที่สอนเพศศึกษาได้ดี และถ้าครูมีความคิดแบบเดียวกันก็อาจจะดี ซึ่งครูหลายๆ คนมีลักษณะแบบปกครองนักเรียนอย่างเข้มงวด คาดหวังมาตรฐานจากความประพฤติบางอย่าง เช่น ลูกศิษย์ตัวเองจะไม่มีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน หรือกลัวว่า ถ้าลูกศิษย์ตัวเองประพฤติไม่ดี ก็อาจมีผลกระทบมาถึงตัวครูด้วย

ดังนั้น ใครคือผู้ฝึกเพศศึกษาที่เหมาะสมที่สุด คือเป็นนักเรียนนักศึกษารุ่นพี่ที่ได้ไหม แต่ละกลุ่มก็อาจมีข้อดีข้อเสีย หรือว่าจริงๆ แล้วควรจะมีหลักสูตรฝึกอบรมครูเพศศึกษาเฉพาะเลยหรือไม่ ซึ่งจะต้องคัดคนที่มีบุคลิกเหมาะสม อาจต้องเป็นที่ปรึกษา หรือคล้ายๆ กับเป็นทั้งครูเพศศึกษา ครูที่ปรึกษาแนะแนวด้วย ไม่ใช่ครูที่มาปกครองเด็กโดยตรง เป็นครูที่เด็กมีปัญหาอะไรก็มาปรึกษาได้

ไม่ไปตัดสินนักเรียน หรือถ้ามองว่าหลักสูตรเพศศึกษาในโรงเรียนมีอยู่แล้วและพอใช้ได้ ปัญหาอาจจะอยู่ที่คนสอนมากกว่า โดยที่วิธีการเรียนการสอนนั้นควรเป็นแบบมีส่วนร่วมเต็มที่ ซึ่งจะโยงกับการส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายเยาวชนที่สนใจเรื่องเพศศึกษา

ก้าวอย่าง ๔ แล้วอาจารย์มองระบบเครือข่ายเยาวชนเพศศึกษาว่าเป็นอย่างไร?

จอน ผมเองอาจจะไม่ค่อยเห็นด้วยว่าต้องเป็นเยาวชนเพื่อทำงานด้านเอดส์และเพศศึกษาอย่างเดียว จริงๆ เอดส์กับเพศศึกษาเป็นเรื่องของทักษะชีวิต อาจจะเป็นเรื่องของการเติบโตอย่างมีคุณภาพ สามารถแก้ปัญหาของเพื่อนได้ คำถามที่น่าสนใจคือ กลุ่มเยาวชนนี้สามารถตอบสนองความต้องการในการให้คำปรึกษาได้ไหม อาจเป็นปัญหาชีวิตทั่วไป หรือสามารถดูแลสมาชิกเครือข่ายในด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ ครอบครัวยุ หรือว่าจะต้องแยกเป็นคนละเครือข่ายกัน ผมคิดว่าความยั่งยืนของเครือข่ายเยาวชนน่าจะอยู่ที่การสามารถจับปัญหาของคนในเครือข่ายได้ทุกประเภท เชื่อมโยงกับครู ผู้ปกครอง องค์กรในสังคมได้

ผมมองว่าเป็นกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน เช่น ในเครือข่ายเอดส์ เขาก็ให้คำปรึกษาเพื่อนได้ เราไม่ได้คาดหวังการให้คำปรึกษาแบบมืออาชีพ แต่เป็นกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน อันนี้น่าจะทำให้ความเป็นสมาชิกยั่งยืน มีลักษณะของการช่วยเหลือกันเองในกลุ่มนักเรียน ถ้าเกิดเขาไว้วางใจกันในกลุ่ม ใครมีปัญหาอะไรก็สามารถคุยได้ มีข้อตกลงเรื่องการรักษาความลับบ้าง

ก้าวอย่าง ๕ อาจารย์คิดอย่างไรกับการผลักดันให้เพศศึกษาอยู่ในหลักสูตรของระบบการศึกษาไทย?

จอน การบรรจุเพศศึกษาเป็นหลักสูตรเป็นแนวทางที่ดี ผมคิดว่าโครงการนี้ต้องเป็นโครงการที่สานิตแนวการเรียนการสอนเพศศึกษาที่เป็นตัวอย่างที่ดี เพื่อพยายามผลักดันให้เกิดการสอนเพศศึกษาทั่วประเทศ

ผมเข้าใจว่าโครงการนี้ก็พยายามมีอิทธิพลต่อนโยบาย คือมีผู้ใหญ่ในวงการศึกษามาร่วมเป็นกรรมการโครงการฯ ด้วย ซึ่งถือว่าดีแล้ว ที่พยายามจะดึงผู้ใหญ่ในวงการศึกษามามีส่วนร่วมแต่แรก เพราะเป็นเรื่องที่ต้องขานนโยบาย พยายามมีอิทธิพลต่อนโยบายระดับประเทศ อย่งไรก็ตาม มันมีอยู่สองทางคือ สร้างเป็นขบวนการที่ยิ่งใหญ่ในประเทศไทย เป็นขบวนการทางสังคมที่แผ่ขยายไปทั่วประเทศในลักษณะที่ไม่เป็นทางการและอิสระจากนโยบายของระบบการศึกษา หรือการนำเอาสิ่งที่เรียนรู้จากอันนี้ไปผลักดันเป็นนโยบายระดับประเทศ

ในส่วนของการทรวงศึกษาธิการเองก็ควรจะต้องมีความกล้าหาญ ถ้าคุณผลักดันทางนโยบายคุณก็ต้องผลักดันให้มีการพันธงของกระทรวงศึกษาฯ ด้วย ถึงที่สุดต้องพันธง ต้องตัดสินใจ กระทรวงฯ เองก็เป็นหน่วยงานของรัฐ คือจะมากไปกว่าแล้วแต่แต่ละโรงเรียนจะสอนก็ได้ไม่สอนก็ได้ อันนี้ผมคิดว่ามันมีปัญหาเพราะเราต้องการความปลอดภัยของประชากร แล้วเรามองเห็นว่าขณะนี้ คนหนุ่มสาวอยู่ในอันตราย ตัวเลขคนติดเชื้อเอชไอวีนอกสถานบริการทางเพศ ในวัยคนหนุ่มสาวมีอัตราสูงขึ้น นี่คือความจำเป็นของการมีเพศศึกษา ที่เป็นเรื่องที่โครงการฯ ต้องผลักดัน ถ้าผลักดันไม่สำเร็จต้องทำให้เป็นการขับเคลื่อนทางสังคมที่แผ่ขยายไปเรื่อยๆ

ก๊วยย่าฯ อาจารย์คิดว่าเราจะมีวิธีการสร้างความยั่งยืนให้เกิดกับการเรียนการสอนเพศศึกษา โดยไม่รอนโยบายได้อย่างไร

จอน ด้วยระบบราชการมันมีความอืด การเอาอะไรใหม่ๆ เข้าไปมันยาก แต่เมื่อมันเข้าไปสำเร็จแล้ว มันเปลี่ยนยากเหมือนกัน และก็ยั่งยืน แต่ที่สำคัญคือ เราต้องผลักดันระบบเพศศึกษาที่มีคุณภาพเข้าไปในระบบ ปัญหาคือหลักสูตรอย่างเดียวไม่พอ แต่คนฝึกก็สำคัญ เราต้องสร้างระบบการฝึกที่ดี ใจผมอยากเสนอให้ครูเพศศึกษาต้องสอบผ่านการเป็นครูฝึกด้านเพศศึกษา ต้องผ่านหลักสูตรครูฝึก วัตถุประสงค์ และถ้าได้รับการร้องเรียน อาจต้องมีสิทธิถอดถอนได้ด้วย หรืออาจต้องมาฝึกใหม่ สอบใหม่ทุก ๕ ปี แต่ไม่จำกัดว่าเฉพาะครู อาจเป็นนักเรียน แบบที่สอนน้องก็ได้

ผมคิดว่าคนที่สอนเพศศึกษาต้องผ่านการสอบ เหมือนการสอบใบขับขี่ อยากให้เริ่มลองการสอบประกาศนียบัตรครูเพศศึกษา หรือครูทักษะชีวิต แล้วแต่จะเรียก ถ้าคุณสอบไม่ผ่าน คุณไม่มีสิทธิ เราไม่เปิดโอกาสให้คุณสอน ซึ่งมันมีผลประโยชน์ทับซ้อนระหว่างการเป็นครูประจำชั้นและครูเพศศึกษา เพราะครูประจำชั้นต้องดูแลความประพฤติของนักเรียน ครูสอนเพศศึกษาจะต้องเป็นคนที่ใจกว้าง เข้าใจและให้คำปรึกษาได้ ผมคิดว่านักเรียนน้อยคนที่จะคุยกับครูประจำชั้นตัวเอง ซึ่งเกณฑ์การสอบผ่านใบขับขี่ของครูสอนเพศศึกษาก็คือการรักษาความลับ มีทักษะการให้คำปรึกษา มีความสามารถที่จะส่งเสริมให้นักเรียนได้คุยกันเองและแสดงทัศนคติที่ยอมรับความคิดเห็น ไม่ตัดสิน ใจกว้าง

ผมคิดว่าถ้าเราไม่มีคำตอบว่าคนแบบไหนเหมาะ แต่ใครที่จะสอนเพศศึกษาต้องผ่านทักษะของการเป็นผู้สอนเพศศึกษา ซึ่งจะรวมถึงทัศนคติต่อนักเรียน ต่อเรื่องเพศ ต่อการยอมรับในวิถีชีวิตที่อาจแตกต่างกับตัวเอง

ก๊วยย่าฯ หากทำเช่นนั้น จะทำให้โอกาสในการเข้าถึงเพศศึกษาของเยาวชนยากขึ้นหรือไม่ อย่างไร?

จอน มันอาจทำให้เพศศึกษาแคบลงในระยะแรก แต่ผมก็ไม่มั่นใจว่าเพศศึกษาแบบที่ไม่มีคุณภาพจะช่วยอะไรได้มาก ถ้าผมคาดเดาจากเวทีที่เคยไปของโครงการก๊วยย่าฯ ผมคิดว่าเมื่อครูอยู่กับโครงการนี้นานๆ ครูมีความใจกว้างมากขึ้น นั่นเท่ากับเป็นการฝึกครูไปในตัว ที่จะยอมรับต่อความหลากหลาย และจะเริ่มยอมรับมากขึ้นต่อคนที่มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นเรื่องที่ดี เปลี่ยนได้ ผมคิดว่าควรจะมีเงินเดือนให้ครูเพศศึกษาด้วย คือควรจะมีเบี้ยเลี้ยง หรือเงินเดือนพิเศษสำหรับการทำหน้าที่นี้

ก๊วยย่าฯ ในเรื่องของการป้องกันเอดส์ อาจารย์คิดว่าเพศศึกษายังเป็นคำตอบหรือไม่ อย่างไร?

จอน ผมคิดว่าเพศศึกษาในความหมายกว้างเป็นคำตอบ ความหมายกว้างนั้นไม่ได้หมายความว่ารู้เรื่องเพศอย่างเดียว ผมชอบคำว่าทักษะชีวิต แต่ไม่ค่อยชอบหลักสูตรทักษะชีวิตที่มีอยู่ ไม่แน่ใจว่ามันเหมือนกันหรือไม่ อย่างไร แต่การรู้จักวิธีการจัดการกับปัญหาที่ทำลายในเรื่องความปลอดภัยทางเพศ เป็นเรื่องจำเป็น ที่คิดว่าชัดเจนมากๆ คือ การตระหนักถึงเรื่องอันตรายและความปลอดภัย รวมทั้งสามารถที่จะใช้อุปกรณ์ป้องกันตัวเองได้ เมื่อถึงเวลาจำเป็น ซึ่งถ้าไม่ใช่เพศศึกษาบวกกับทักษะชีวิต ผมมองไม่เห็นวิธีอื่นที่จะส่งเสริมการป้องกันได้ คืออาจจะมีรูปแบบอื่นที่ใช้ได้ด้วย เช่น คลินิก

อนามัยเจริญพันธุ์สมัยใหม่สำหรับผู้หญิง ผู้ชาย ที่สามารถจะมาเอาอุปกรณ์ป้องกันต่างๆ ได้ โดยใช้ควบคู่กับเรื่องเพศศึกษา

ผมมานั่งคิดว่าทำไมเราพบความสำเร็จพอสมควรในการลดอัตราการติดเชื้อในสถานบริการทางเพศ ซึ่งก็มาจากหลายอย่าง ทั้งจากความตระหนักของพนักงานเองในความเสี่ยงที่เขาเผชิญ จากลักษณะของเพื่อนช่วยเพื่อน การบอกต่อ มันคือระบบเพศศึกษาของพนักงานบริการทางเพศ

ถ้าทำเรื่องเพศศึกษาจริงๆ ในระดับโรงเรียนหรือสถาบันอุดมศึกษา มันก็จะเกิดรุ่นของครู ที่ผ่านระบบนี้มาแล้ว น่าจะเป็นครูเพศศึกษาที่ดีได้ จะมีการถ่ายทอดต่อกันไป แต่ปัญหาขณะนี้คือ จะทำอย่างไรกับครูที่หัวโบราณที่มีอยู่ในสังคม ที่ตัวเขาเองไม่เคยผ่านกระบวนการเรียนเพศศึกษา มาก่อน และมีการสอนเพศศึกษาแบบสั่งสอนนักเรียนให้จด ละเว้นจากความประพฤติกที่ไม่เหมาะสม

ก้าวอย่าง ๔ อาจารย์มีอะไรที่อยากจะบอกหรือฝากถึงครูในโครงการฯ บ้าง?

จอน ผมพูดมาหลายครั้งคือ บางอย่างเราล้าสมัยมาก สังคมโรงเรียนเราเหมือนยุคสมัย ดึกดำบรรพ์ในประเทศพัฒนาแล้ว เช่น เรื่องนักเรียนท้อง คือปล่อยให้เขาท้องเถอะ เขาท้องได้ เรียนได้ เอาลูกมาโรงเรียนก็ได้ในบางครั้ง ให้นักเรียนช่วยกันดูแลลูกเขาด้วย นอกจากนี้ เรายังมี ลักษณะการเลือกปฏิบัติที่ผู้ชายที่เป็นพ่อของเด็กไม่โดนไล่ออก แต่ผู้หญิงถ้าท้องต้องออก อันนี้ เป็นความอยุติธรรมและเป็นการละเมิดสิทธิที่ร้ายแรงในสายตาผม เราบอกว่าทุกคนมีสิทธิเรียน และ สิทธิขั้นพื้นฐานของเยาวชนคือโอกาสเรียน แต่การที่เราไปตัดโอกาสเรียนของใคร เท่ากับเรากำลัง ไปละเมิดสิทธิเขา และมันไม่มีเหตุผลใดที่ผู้หญิงท้องจะเรียนหนังสือไม่ได้ คือเรามีความคิดแบบ โบราณมาก (ลากเสียงยาว) และไม่เข้ากับยุคสมัย ว่าถ้าเกิดมีนักเรียนหญิงคนหนึ่งท้องโดยอยู่ใน ห้องเรียนจะเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี จะทำให้นักเรียนหญิงคนอื่นอยากจะทำบ้าง มันเป็นความคิดที่ ไร้เหตุผลมากๆ หรือการอ้างข้อแก้ตัวอื่นว่าเขาเรียนไม่ได้ มันไม่ชัดเจน เขาอาจต้องหยุดเรียนช่วง คลอดลูก ก็ตัวพิเศษได้ คลอดแล้วก็กลับมาเรียนได้

ผมเลยอยากให้ครูทุกคนในโครงการนี้สาบานตนว่าจะส่งเสริมให้นักเรียนที่ท้องเรียนต่อ เป็น นโยบายของโครงการฯ ว่าครูที่เข้ามาในโครงการต้องเป็นครูที่ดี และไม่ไล่เด็กออก คือผมคิดว่า สิทธิทางการศึกษาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่สุดในโลก คุณไปถอนสิทธิเขาได้อย่างไร ผมอยากเห็นครู มาเถียงว่าการกันไม่ให้ผู้หญิงท้องเรียนต่อเป็นผลดีต่อสังคม ซึ่งอันนี้มันเถียงไม่ขึ้น เพราะฉะนั้น ถ้าเถียงไม่ขึ้นต้องทำเป็นนโยบาย

ก้าวอย่าง ๕ มีข้อเสนอต่อการดำเนินงานของโครงการฯ ในด้านอื่นๆ อย่างไร

จอน ในการทำโครงการก้าวอย่าง ๕ ควรจะมีคำถามหลายๆ คำถามว่าในอีก ๒ - ๓ ปีข้างหน้า หรือ ๕ ปีข้างหน้า เราต้องการจะถึงจุดไหน หรือเราต้องการตอบคำถามอะไรบ้าง แล้วเราต้องการ สร้างขบวนการทางสังคมแบบไหน หรือสร้างอิทธิพลต่อนโยบายต่างๆ ของรัฐเรื่องหลักสูตรเพศศึกษา หรือนโยบายเรื่องบริการสุขภาพอย่างไร ซึ่งต้องถือว่าโครงการก้าวอย่าง ๕ เป็นตัวเร่งการเปลี่ยนแปลง เป็นตัวที่ต้องการการพัฒนาในทางที่ดี เพื่อประโยชน์ของเยาวชน □

ดร. วัลติการณ ส่วสัมพันธ์

รองศาสตราจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์

“ดิฉันเองได้เรียนรู้ประสบการณ์จากก้าวต่างๆ ที่เห็นว่าเป็นการเติบโตทางปัญญาของตัวเอง คือการได้เห็นคน พี่คน อย่างต่อเนื่อง ทำให้เริ่มเข้าใจคนว่า คนที่ลุกขึ้นมาแย้งกับเรา คือคนที่พยายามอธิบายสิ่งที่เขาคิด”

ก้าวต่างๆ อาจารย์เป็นบอร์คคนหนึ่งติดตามการดำเนินงานโครงการก้าวอย่างอย่างเข้าใจ และเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการเป็นระยะๆ ตั้งแต่ปีแรก จนปีสุดท้าย อาจารย์มองว่าโครงการก้าวอย่างอย่างเข้าใจ ได้ก่อให้เกิดอะไรขึ้นบ้างกับการทำงานเรื่องเพศและงานเพศศึกษาในสังคมไทย

วัลติการณ ทำให้นึกถึงเวทีในปีแรกที่ดิฉันไปคุยเรื่องเพศที่ K.U. Home เกษตร (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์) และหลังจากนั้นมีอีกหลายเวที และมีคนเดิมๆ ที่ยังกลับมาฟัง และเดินมาคุยกับดิฉัน มีอยู่คนหนึ่งเล่าว่า ฟังดิฉันตั้งแต่ยังไม่มิลูก จนเดี๋ยวนี้มีลูก

ดิฉันเห็นการเปลี่ยนแปลงของคนเหล่านี้ แม้จะรู้สึกว่าเป็นคนหยิบมือเดียว แต่การที่คนได้คิด ใคร่ครวญเรื่อง sexuality อย่างต่อเนื่อง ใจกว้างกับคนอื่น ๆ มากขึ้น tolerate (อดทน) กับความแตกต่างได้มากขึ้น คิดว่านี่เป็นเรื่องน่าทึ่ง

ไม่ใช่ว่าเขาเปลี่ยนมาเชื่ออย่างเรา แต่เห็นว่า generous (ใจกว้าง) กับคนอื่นมากขึ้น อดทนอดกลั้นกับคนอื่นมากขึ้น คุณสมบัติเหล่านี้ ทำให้เกิดขึ้นกับคนได้ ดิฉันว่า ไม่ธรรมดา

ก้าวต่างๆ อาจารย์คิดว่า การเปลี่ยนแปลงที่ว่เกิดขึ้นได้อย่างไร

วัลติการณ การมีกิจกรรมต่อเนื่องของโครงการ การใส่ใจในเนื้อหา กิจกรรม การ invest (ลงทุน) กับกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งที่จริงแล้ว ก้าวต่างๆ ทำอบรมคนใหม่ไปเรื่อยๆ ก็ได้ แต่โครงการก็เลือก invest กับคน ซึ่งคนทำมีความหนืดพอ ต้องทนกับการถูกด่า

ถ้าเปรียบเทียบกับการทำงานเรื่องอื่น เช่น งานเผยแพร่ประชาธิปไตย อาจจะมีคนด่า แต่การด่านั้น ไม่ได้ด่าเหมือนการด่าคนทำงาน sexuality ซึ่งอาจถึงขั้นถูกประณาม เพียงเพราะคิดต่างเชิงศีลธรรม อันนี้ต้องยกย่อง ต้องให้เครดิตก้าวต่างๆ ที่จัดกิจกรรมต่อเนื่อง คนที่ร่วมงานอาจจะฟังบ้างด่าบ้าง แต่ก็ได้คิด ใคร่ครวญ เป็นกระบวนการที่ตั้ง progress (การเดินไปข้างหน้า) ในคนออกมา

มีเรื่องที่ดีฉันอยากเล่าให้คนทำงานฟัง ซึ่งอาจจะไม่ใช่ product (ผลงาน) ตรงๆ ของก้าวอย่างๆ แต่เป็น impact (อิทธิพล) จากงานที่ทำ มีนักศึกษาชายคนหนึ่ง มีแฟน อยู่กับแฟน มีเรื่องสุขทุกข์ ในชีวิตเขาตามปกติ แต่ที่ดิฉันสนใจ เพราะเขามีวิธี handle (จัดการ) ชีวิตที่ต่างจากเด็กอื่นๆ มีโอกาสได้คุยกัน เขาบอกว่า ตอนเรียนอยู่มัธยม ได้เรียนกับอาจารย์คนหนึ่ง ที่รู้จักก้าวอย่างๆ และนำเรื่องต่างๆ จากก้าวอย่างๆ มาคุยกับนักเรียน ซึ่งทำให้เขาได้เรียนรู้ ได้คิดอะไรหลายอย่าง สิ่งหนึ่งที่เห็นในตัวเด็กคนนี้ คือ การตัดสินใจ ทางเลือกชีวิตมีหลายทาง เขาเลือกอยู่กับแฟน และเลือกแล้วก็ไม่ได้รับอะไร มีปัญหา มีเรื่องมีราวกันบ้าง แต่เขาแสดงให้เห็นว่าเขาเลือก พร้อมเผชิญผลที่ตามมาและรับผิดชอบกับสิ่งที่ตัวเองเลือก ดิฉันเล่าเรื่องนี้ เพราะอยากบอกว่ามีคนที่ได้ impact จากงานที่ก้าวอย่างๆ ทำ ที่คุณอาจจะไม่รู้ เพราะไม่ใช่คนในแวดวง แต่มันเป็นไปได้ เหมือนตัวอย่างนี้ มีอาจารย์ที่ติดตามงานก้าวอย่างผ่านสื่อต่างๆ เห็น debate (การถกเถียง) การเผยแพร่ต่างๆ ผ่านสื่อ คนได้ impact แม้จะไม่ใช่โรงเรียนในโครงการ

ก้าวอย่างๆ ในฐานะที่อาจารย์เป็นนักวิชาการที่พยายามขับเคลื่อนเรื่อง sexuality ในบ้านเรา อาจารย์คิดว่า โครงการก้าวอย่างๆ ได้ทำอะไรให้กับวงการนี้บ้างไหม

ชลิดาภรณ์ จากที่ได้ทำงานร่วมกับก้าวอย่างๆ ดิฉันเห็นว่า แนวคิดของก้าวอย่างๆ ไม่ได้ใหม่ แนวคิดแบบนี้ ถูกนำเสนอแล้วในแวดวงวิชาการ แต่สิ่งที่ก้าวอย่างๆ ทำ เป็นการสร้างพื้นที่ เหมือนการ “จับแพะแฆกับแกะ” เอาอาณาบริเวณที่ไม่เคยข้องแวะกัน มาเจอกัน เป็น space (พื้นที่) ที่สนใจเรื่อง sexuality กับ space ของแวดวงการศึกษา ตรงนี้น่าสนใจ ที่เอาสอง space มาเจอกัน ให้คนมาพูดคุยกัน ทำให้คนจากแต่ละ space ได้ยินเรื่องต่างๆ ที่แต่ละคนเอาไปคิดต่อได้ แต่เขาจะไปทำอะไรต่ออันเรื่องของเขา โดยทั่วไปการที่คนจากคนละอาณาบริเวณมาเจอกัน เป็นการเจอเพื่อทะเลาะ แต่อันนี้แปลก ซึ่งแปลว่าต้องอาศัยการลงทุนที่สูงมากเพื่อให้เกิดพื้นที่แบบนี้

ก้าวอย่างๆ ทิศทางโครงการก้าวอย่างๆ มาถูกทางไหมในการทำงานเรื่องเพศศึกษา

ชลิดาภรณ์ สังคมไทยต้องการพูดคุยกันเรื่องเพศ ก้าวอย่างๆ ควรมองตัวเองในการสร้างพื้นที่เพื่อให้เกิดการพูดคุยกันเรื่อง sexuality ทั้งนักวิชาการ นักการศึกษา นักเรียน รวมทั้งให้คนที่ไม่เห็นด้วยมาด่า

ในภาพใหญ่ของสังคมไทย ประชาธิปไตยกำลังเคลื่อนไปอยู่ที่การคุยกัน ทะเลาะกัน ของคนที่คิดต่างกัน ก้าวอย่างๆ อาจมองและจัดวางตัวเองได้หลายระดับ เปิดพื้นที่คุยกันเรื่องเพศ หรือเปิดพื้นที่เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับการพูดกับคนอื่นที่เห็นต่างจากตัวเอง โดยเฉพาะเรื่อง sexuality คนมี position (จุดยืน) ของตัวเอง เรื่องนี้มันตะแใจคน ก้าวอย่างๆ เลือกเหยียบไปในเรื่องที่คนโกรธง่าย เหมือนคำถามที่ดีฉันเคยถามในเวทีกับอาจารย์ผู้ชายว่า “Penis (อวัยวะเพศ) คุณ function (ทำงาน) ตลอดเวลาหรือ ?” และรู้สึกได้ถึงปฏิกิริยา จากท่าทาง แววตา

ก้าวอย่างๆ อาจารย์คิดว่าภาคการศึกษา ให้ความสำคัญกับเรื่องเพศศึกษามากพอไหม

ชลิดาภรณ์ เรื่องนี้โทษการศึกษาอย่างเดียวไม่ได้ วิธีมอง sexuality กระแสหลักตอนนี้ คือ

เรื่องเพศไม่ควรปรากฏในพื้นที่สาธารณะเลย ไม่ใช่เฉพาะภาคการศึกษา ยังไม่นับว่าระบบการศึกษาไทยยังค่อนข้าง conservative (อนุรักษ์นิยม) ยิ่งไม่อยากพูดถึงเรื่องนี้ ถ้าจะพูดถึงฆ่าเชื้อก่อน

วันก่อน ดิฉันถามเด็กปี ๓ ปี ๔ ว่าได้เรียนเพศศึกษามาไหมตอนมัธยม เด็กก็บอกว่าได้เรียน แต่ไม่ใช่วิชาเพศศึกษานะ คือเนื้อหาที่เกี่ยวกับเรื่องเพศศึกษา ดิฉันถามว่ารู้จักวิธีการคุมกำเนิดอะไรบ้าง เด็กตอบแบบเดาว่า ยาคุม ถุงยาง ถามว่าใช้อย่างไร ตอบไม่ได้ ทั้งผู้หญิงผู้ชาย นี่สะท้อนให้เห็นว่า เด็กมองว่าเรื่องวิธีคุมกำเนิด ไม่ relevant (สัมพันธ์) กับชีวิต เพราะฉันต้องรักนวลสงวนตัว

ก้าวอย่างฯ
ชลิลาภรณ์

ถ้าโครงการจะทำต่อ อาจารย์คิดว่าทิศทางควรไปอย่างไร

ข้อแรก ดิฉันเห็นว่าควรทำต่อ นี่คือทิศทางที่ควรเป็น กิจกรรมแบบนี้ การสร้างพื้นที่แบบนี้ การทำให้คนคิด ใคร่ครวญ เรื่อง sexuality ต้อง invest ทั้งเวลา และอารมณ์

คนทำงานเรื่อง sexuality ไม่ได้คิดเหมือนกันหมด อาจคิดต่างกันสุดขั้วก็เป็นไปได้ แต่ควรมองกันและกันในฐานะกัลยาณมิตร เพราะเราควรอนุโมทนาที่มีคนช่วยกันทำเรื่องนี้ ช่วยกันเปิดพื้นที่การพูดคุย ถกเถียงในเรื่อง sexuality

จากที่มีโอกาสทำงานร่วมกับก้าวอย่างฯ ทำให้ดิฉันเห็นว่า จะทำงาน sexuality ไปด้วยกันได้อย่างไร คนที่เข้ามาในก้าวอย่างฯ ไม่ได้เหมือนกันหมด ถ้าเปรียบเป็นสี ก็มีหลายเฉด ซึ่งนับเป็น strength (จุดแข็ง) และแปลว่าตัวโครงการเอง มี process (กระบวนการ) ที่สามารถ accommodate (เอื้ออำนวย) คนอย่างมาก คนที่เข้ามาคงรู้สึกแบบนี้ ต้องนับเป็น remark (เรื่องน่าทึ่ง) ของโครงการกับการทำให้คนฟังกันและกัน ซึ่งพิเศษมาก โดยเฉพาะในเรื่อง sexuality ซึ่งคนจะไม่ยอมคนอื่น ถ้ามันขัดแย้งกับสิ่งที่เรา

ดิฉันเองได้เรียนรู้ประสบการณ์จากก้าวอย่างฯ ที่เห็นว่าเป็นการเติบโตทางปัญญาของตัวเอง คือ การได้เห็นคน ฟังคน อย่างต่อเนื่อง ทำให้เริ่มเข้าใจคนว่า คนที่ลุกขึ้นมาแย้งกับเรา คือคนที่พยายามอธิบายสิ่งที่เขาคิด

ดิฉันคิดว่า ประสบการณ์จากก้าวอย่างฯ สอนอะไรเยอะ ถ้า willing (ประสงค์) จะเรียน คนที่มาร่วมเวทีที่ก้าวอย่างฯ จัด ไม่ใช่คนที่คุ้นเคยกับเรื่อง sexuality มันจึงเป็นสนามที่ทำให้เรา confront (เผชิญหน้า) กับความแตกต่างทางความคิด ต้อง tolerate (อดทน) และ this is a test (ถือเป็นบททดสอบ) สำหรับคนทำงาน sexuality

สำหรับการทำงานต่อ ดิฉันอยากบอกว่า เวลาทำโครงการเป็น phase (ระยะ) คนทำงานมักคิดว่าจะต้องทำให้เข้มข้นขึ้น แต่กิจกรรมที่ introduce (แนะนำ) ให้คนรู้จัก sexuality ที่ก้าวอย่างฯ ทำมา ๕ ปี ทั้งไม่ได้ แต่ที่ต้องคิดต่อคือ คนที่เข้ามาใน process (กระบวนการ) แล้ว จะต่อยอดเขาอย่างไร ความสำเร็จใน phase แรก เราต้อง keep (เก็บรักษา) ไว้ คือ การ introduce คนเข้าสู่พื้นที่นี้ basic level (ขั้นพื้นฐาน) ยังต้องอยู่ ในขณะที่ก็ต้องพัฒนาเนื้อหาที่ลึกซึ้งขึ้นด้วย

ก้าวอย่างฯ

ศึกษาไทย

ชติดากรณ

อาจารย์คิดอย่างไรกับการผลักดันให้เพศศึกษาอยู่ในหลักสูตรของระบบการ

ดิฉันคิดว่า เราต้อง engage (เข้าไปเกี่ยวข้อง) ในระดับที่เหมาะสม การพยายาม institutionalize (เข้าไปสู่ระบบ) ให้เข้าไปอยู่ในหลักสูตร อาจทำให้ต้อง compromise (ประนีประนอม) ในระดับที่ผลที่ออกมาอาจจะกลายเป็นอีกเรื่องหนึ่งเลยก็ได้

การทำคูชานาน ทำให้เป็น alternative space (ทางเลือก) ให้กับทั้งเด็กและครู อาจจะนำเสนอใจกว่า

โจทย์ในการทำงานกับระบบ มักเริ่มจากการถามถึงความยั่งยืน แต่ถ้าสนใจความยั่งยืน ต้องเชื่อใน civil society (ภาคประชาสังคม) คำถามคือ ทิศทางการศึกษาไทย จะยัง centralize (รวมศูนย์) อีกนานไหม ถ้าไม่ใช่ เราก็ควรจะร่วมกันผลักดัน civil society

ก้าวอย่างฯ

ให้เยาวชนไม่น้อย อาจารย์มีอะไรจะฝากถึงคุณครูเหล่านั้นไหม

ชติดากรณ

ขอให้กำลังใจ เพราะมันเป็นงานที่ไม่ง่าย ครูที่พยายามสอนให้เด็กคิด ใคร่ครวญ กำลังทำบุญที่ยิ่งใหญ่ เพราะถ้าเด็กไม่ได้ครูที่สอนเขาแบบนี้ เขาจะไม่สามารถ survive (ดำรงชีวิต) ในสังคมแบบนี้ □

สุริยนต์ จอวสีพันธุ์

บริษัท ป่าใหญ่ ศรีเอชัน จำกัด

“ควรขยับกลุ่มเป้าหมายของเพศศึกษาไปที่เด็กอายุต่ำลงคือระดับประถม ตั้งแต่เข้าโรงเรียน เขาควรจะมีชุดความรู้เรื่องการอยู่ร่วมกัน เพราะเราขอมองว่าเพศศึกษาต้องเริ่มตอนวัยรุ่น”

ก้าวอย่าง ในฐานะบอร์ด เห็นพัฒนาการของโครงการก้าวอย่างฯ อย่างไรบ้าง?

สุริยนต์ มีการพูดถึงโครงการฯ เยอะขึ้น และขยายไปในแหล่งข่าว หรือผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดข่าว เช่น รายการผู้หญิงถึงผู้หญิง มีฟรีเซ็นเตอร์ที่เห็นด้วยกับโครงการฯ ที่ยินดีที่จะช่วยสนับสนุนเยอะ และทางสื่อก็เห็นอยู่เรื่อยๆ แต่มัน

ควรจะมากกว่านี้โดยถ้าเราจัดกิจกรรมใหญ่ๆ จะทำให้กระแสแรงกว่าเดิม เพราะที่มักจะเป็นไปตามกระแส เช่น วันวาเลนไทน์ แต่มันไม่มีจังหวะ คือเราอาจไม่ต้องรอวันที่มีกิจกรรม หรือช่วงเทศกาล อาจจัดอะไรขึ้นมาเลยก็ได้ ในเวลาที่ข่าวสารไม่มีมากขนาดนั้น หรืออาจฉวยโอกาสที่เมื่อไหร่มีประเด็นร้อน เรารีบหยิบยกว่าควรทำอะไรในโรงเรียน เราต้องเร็วที่จะฉวยโอกาส

และอีกอย่างคือเรามีหน่วยงานทางเพศเยอะ แต่แยกไม่ออกว่าใครเป็นใคร เพราะชอบจัดกิจกรรมในช่วงเวลาเดียวกัน อย่างวันวาเลนไทน์ก็ถูกกลืนด้วยกระแส มีหลายองค์กรจัดกิจกรรมเลยไม่รู้ว่าเป็นเจ้าภาพ ต่างคนก็ต่างจัด เลยส่งผลให้จำไม่ได้ว่าเป็นใคร

ก้าวอย่าง แสดงว่าการรณรงค์สร้างกระแสของโครงการฯ ยังไม่แรงพอ?

สุริยนต์ มันไม่ใช่ว่าหายไปเลย แต่อยากให้แรงกว่านี้ มันยังไม่ได้บีมหนักๆ การมีงาน หรือกิจกรรมขึ้นมาจะทำให้ภาพชัดเจนนั่นว่าเราทำอะไร และเด็กจะจำได้ อย่างการทำหนังสือ ซึ่งนั่นอาจเป็นเพราะโครงการเป็นการทำงานในเชิงป้องกัน และให้ความรู้เรื่องเพศศึกษา ไม่ใช่เรื่องเกี่ยวกับโรค ทำให้ภาพหรือกิจกรรมไม่แรงเท่ากับคนอื่น ซึ่งเราต้องตีไซน์ว่าจะทำแบบไหนให้คนจำได้

ก้าวอย่าง ถ้าเป็นเช่นนั้น เราควรสร้างกระแสเรื่องเพศศึกษาในสื่อให้มากขึ้นหรือไม่ อย่างไร?

สุริยนต์ สื่อสามารถที่จะกระตุ้นความสนใจได้ แต่ไม่สามารถใส่เนื้อหาทุกเรื่องที่เราอยากบอก มันจะจบแค่นั้น แต่ถ้าบรรจุเพศศึกษาลงในหลักสูตร ให้เป็นวิชาบังคับ หรือจำเป็นต้องเรียน ถ้าทุกคนต้องผ่านการเรียนเพศศึกษา ไม่ว่าจะจบ ม.๓ หรือ ม.๖. เราจะมั่นใจได้ว่าเยาวชนจะเข้าถึง

เพศศึกษาได้แน่นอน ซึ่งในส่วนของการทรงศึกษาธิการที่ทำเรื่องนี้ก็ยังคงน้อยอยู่ และแม้ว่าเอ็นจีโอจะทำเยอะจริง แต่ดูไม่เต็มที่

หรืออย่างในเรื่องของข่าวที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ ยังรู้สึกว่าการปกป้องสิทธิของผู้เสียหายที่นักข่าวอยากได้ข่าว และแม้มีการปิดบังหน้าตา แต่บอกรายละเอียด ที่อยู่อาศัย ฯลฯ ทำให้รู้อยู่ดีว่าเป็นใคร เท่ากับไปตอกย้ำค่านิยมบางเรื่อง เช่น ผู้หญิงแต่งตัวโป๊ เป็นต้นเหตุให้ผู้ชายข่มขืน ซึ่งการอบรมสร้างความเข้าใจให้กับนักข่าวก็ช่วยได้ส่วนหนึ่ง แต่ไม่รู้ว่าจะต้องทำแค่ไหน ทั้งนี้อยากให้ทำเหมือนเป็นสถาบัน จัดกิจกรรมเวิร์คชอปที่หลากหลาย อบรมสร้างความเข้าใจทั้งนักข่าวและคนอื่นๆ แต่ต้องทำบ่อยๆ และหลายครั้ง และควรแยกประเภทสื่อไปเลย เช่น นักข่าววิทยุ ที่วิธีหนังสือพิมพ์ เราต้องปรับความเข้าใจให้เขาอยู่เรื่อยๆ ในทุกแขนง

ก้าวอย่างฯ มีข้อเสนอต่อการดำเนินการผลักดันเรื่องเพศศึกษาอย่างไรบ้าง?

สุริยนต์ ควรช่วยชักกลุ่มเป้าหมายมาที่เด็กอายุต่ำลง คือ ระดับประถม ตั้งแต่เข้าโรงเรียน เขาควรจะมีชุดความรู้เรื่องการอยู่ร่วมกัน เพราะเราขอมองว่าเพศศึกษาต้องเริ่มตอนวัยรุ่น แต่ตอนนั้นมันมีความคิดว่าชายหญิงเป็นอย่างไรแล้ว จะพบว่าเด็กมีความชัดเจนในเรื่องเพศตั้งแต่เด็ก ถ้าเราสอนเรื่องเพศสภาพ ความเป็นชายหญิงกับเขา ดูเรื่อง queer ที่คิดว่าคุยกับเด็กได้ เช่น เรื่องเพื่อน แต่ไม่ใช่เรื่องสรีระ เพราะถ้าเริ่มเรื่องนี้เร็ว (เพศสภาพ) จะทำให้พอไปถึง ม.ต้น ก็เริ่มเรื่องอื่นได้เลย และข้อดีก็คือมันเป็นเรื่องของทัศนคติที่ต้องทำความเข้าใจ ไม่ให้เพื่อนไปล้อกัน อย่างการเป็นกะเทย เป็นต้น

นอกจากนี้ยังเห็นว่าการทำเรื่องเพศศึกษากับคนกลุ่มเดียวทำให้เป็นปัญหา จึงต้องทำกับผู้ปกครองควบคู่ไปด้วย คือ เหมือนเรากำลังมองแนวคิดแบบใหม่ แต่พ่อแม่ยังคิดแบบเก่า เขาจะรู้สึกว่ามีดีไม่งาม ไม่เหมือนกับที่เขาเคยใช้ชีวิตมา ถ้าเราสามารถทำกิจกรรมกับผู้ปกครองด้วยได้ควบคู่กันไป ก็จะช่วยสร้างความเข้าใจในเรื่องเพศให้กับคนกลุ่มนี้ได้มาก □

พญ. เพ็ญศรี ศิรินิรันดร์

ผู้ทรงคุณวุฒิ กระทรวงสาธารณสุข

“หากงานเพศศึกษาที่คุณครูกำ คุณครูรู้สึกที่เราได้เรียนรู้
ในขณะเดียวกันนักเรียนของเราก็มีพัฒนาการในทางที่ดีขึ้น
ก็น่าจะเป็นช่วยก้ำล้นใจสำหรับคนเป็นครูแล้ว”

ก๊วยย่างฯ คุณหมอมีความเห็นต่อการดำเนินงานของโครงการก๊วยย่างอย่าง
เข้าใจในห้าปีที่ผ่านมาอย่างไรบ้าง

เพชรศรี ถ้ามองจากที่มีโอกาสได้ไปเจอคนของสาธารณสุขในพื้นที่ เขาก็
พูดถึงโครงการก๊วยย่างฯ บ่อย และพูดในเชิง positive (บวก) ว่าเป็นอะไรที่

ใหม่จากสิ่งที่เคยทำ ๆ กันมา ซึ่งถ้ามองตรงนี้ ก็ต้องบอกว่าสิ่งที่โครงการฯ ทำได้กระจายไปพอ
สมควรเพราะมีคณูรั้งัก และการที่คนในพื้นที่พูดถึงโครงการฯ แสดงถึงการ recognize (จดจำ) สิ่ง
ที่เราทำ คิดว่าชื่อก๊วยย่างฯ ติดตลาดนะ

ก๊วยย่างฯ คุณหมอคิดอย่างไรกับการที่โครงการฯ ไปผลักดันเรื่องเพศศึกษาและการป้องกันเอดส์
ในเยาวชน กับกระทรวงศึกษา

เพชรศรี ในเรื่องเพศศึกษา ยิ่งไงก็ต้องทำให้ฝ่ายการศึกษาลุกขึ้นมาทำ ที่สำคัญคือ ต้องมี
กระบวนการพัฒนาคนที่ต่อเนื่อง สิ่งที่ก๊วยย่างฯ พยายามทำเรื่องการผลักดันให้เกิดการเรียนการ
สอนอย่างต่อเนื่องปีละ ๑๖ ชั่วโมงก็เป็นเรื่องดีที่ยังต้องผลักดันกันต่อ แต่หมอคิดว่าต้องมีวิธีการ
ต่อเนื่องที่จะติดตามด้วยว่าคุณครูสอนแล้วโอเคไหม จำเป็นต้องมีกระบวนการที่จะสร้างความ
เข้าใจให้ครูอย่างต่อเนื่อง เพราะคิดว่ากระบวนการที่ก๊วยย่างฯ พยายามถ่ายทอด คือการเปลี่ยนวิธี
การสร้างการเรียนรู้อู ที่เน้นเรื่องการสร้างทักษะการคิด ไม่ใช่เรื่องการทำกิจกรรมอย่างเดียว จึงต้อง
มั่นใจว่า ครูไม่ได้คิดในตัวกิจกรรม แต่ต้องเข้าใจและมีทักษะการคิดนี้ก่อน ก่อนจะไปถึงเด็ก การ
ทำให้คนคิด ไม่ใช่เรื่องง่าย

ก๊วยย่างฯ ยังมีเสียงสะท้อนอยู่บ้างว่า งานเอดส์/เพศศึกษา เป็นงานของสาธารณสุข

เพชรศรี ในเรื่องสุขภาพ ไม่ใช่เฉพาะเรื่องเอดส์ หรือเพศศึกษา ฝ่ายการศึกษาอาจจะรู้สึกว่าเป็น
งานของกระทรวงสาธารณสุข ส่วนการศึกษาเองเป็นฝ่ายช่วยทำ ประเด็นนี้คิดว่า ต้องกลับมามอง

ที่เรา ว่าเรายังทำความเข้าใจเรื่องเอดส์เรื่องเพศได้ไม่ชัดพอที่จะทำให้คนของภาคการศึกษาเห็นว่า เป็นภารกิจร่วมกัน และเป็นภารกิจของภาคการศึกษาด้วย ต้องทำให้เห็นว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องชีวิตของเด็ก

คุณหมอวิชัย โปษยะจินดา (อดีตหัวหน้าฝ่ายศูนย์วิจัยยาเสพติด และอาจารย์ผู้ชำนาญการ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) เคยพูดกับหมอว่า คนยังไม่เข้าใจ ในการแก้ปัญหาสุขภาพของเยาวชน หลายๆ เรื่องยังเห็นกันเป็นกิจกรรม ซึ่งทำเป็นครั้งๆ หรือ เป็นวิชาเฉพาะ แต่จริงๆ แล้วต้องย้อนกลับไปพื้นฐานเลยในการบมเพาะให้เด็กมีทักษะในการคิด วิเคราะห์ (critical thinking) ซึ่งการสอนทักษะนี้ แปลว่าต้องสอนแบบใหม่ในทุกวิชา และทำให้ เด็กได้ใช้ทักษะการคิด วิเคราะห์ในทุกเรื่อง ส่วนเรื่องเพศ ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งในชีวิต

เมื่อมองถึงการปฏิรูปการศึกษา จึงต้องทำกับครูก่อน ไม่ใช่ไปทำที่นักเรียน ที่ผ่านมาเวลา กระทรวงสาธารณสุขไปส่งเสริมด้านสุขภาพ ก็ไปทำกับนักเรียนเหมือนกัน ไม่ได้ทำกับครูเลย ฉะนั้น ที่โครงการก้าวอย่างฯ ทำมา ก็น่าจะมาถูกทิศถูกทางแล้วในการทำกับครู ทำงานความคิดกับครูก่อน และทำอย่างต่อเนื่อง เพราะถ้าไม่เข้าใจกระบวนการคิด วิเคราะห์ ก็จะไปติดอยู่ที่กิจกรรมเป็นหลัก และละเลยกระบวนการคิดวิเคราะห์ไป

อีกเรื่องที่สำคัญคือ ต้องทำให้เกิด critical mass ในที่นี้คือ ต้องทำให้เกิดกลุ่มคนที่สนใจเรียนรู้ อยากร่างงานนี้อย่างต่อเนื่อง ที่เราต้องเข้าใจคือ ธรรมชาติของการทำงานมีปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ ที่ ทำให้คนต้องไปทำอย่างอื่นเฉพาะหน้า และทำให้อะไรที่เป็นเรื่องการเรียนรู้ทำไม่ได้ต่อเนื่อง การมี กลไกที่จะทำให้คนได้แลกเปลี่ยน เรียนรู้จากกันและกัน รวมทั้งมีการต่อยอดการเรียนรู้เป็นเรื่องสำคัญ

การแลกเปลี่ยนมี ๒ แบบ คือ แบบแรก แบบลอยฟ้าไม่ติดดิน พูดกันแต่หลักการ แบบที่ สองก็เล่ากันแต่กิจกรรมโดยไม่มีหลักการอะไรเลย ในกระบวนการแลกเปลี่ยนเพื่อการเรียนรู้ จึง ต้องมีทักษะในการจัดกระบวนการอยู่บ้าง ถ้าวงคุยแลกเปลี่ยนคุยกันไปมา ไม่มีอะไรใหม่ คนก็จะ รู้สึกไม่เต็มเต็ม เรื่องนี้ก็สำคัญ นอกจากการสร้างองค์ความรู้ หรือการเรียนรู้จากสิ่งที่เขาได้ลงมือทำจริง ยังต้องมีคนที่มาช่วยเสริม เติม เพื่อต่อยอดด้วย

ก้าวอย่างฯ คิดว่า “เพศศึกษา” ควรเป็นวิชาในหลักสูตรการศึกษาใหม่

เพชรศรี ปลายทางยังต้องทำให้ทุกวิชาเปลี่ยนวิธีการสอน เพื่อให้เด็กฝึก critical thinking แต่ เราอาจจะยังไม่ถึงปลายทาง ก็จำเป็นต้องทำเรื่องเพศศึกษา ซึ่งเป็นการสร้างการเรียนรู้ที่เน้นการคิด วิเคราะห์เพื่อไปให้ถึงเด็ก ช่วยให้เด็กเรียนรู้เพื่อจัดการเรื่องต่างๆ ในชีวิตก่อน ในขณะที่เดียวกัน ก็ ต้องทำกับระบบการศึกษาในภาพใหญ่ด้วย

ส่วนเรื่องวิธีการสอนก็ต้องเปลี่ยนใหม่หมด จากการท่องจำไปเป็นการสร้างความอยากรู้ใน เรื่องที่เกี่ยวกับตัวเอง และรู้วิธีที่จะหาความรู้ บรรยากาศในโรงเรียนก็ต้องเอื้อให้เด็กเรียนรู้แบบนี้ได้

ก้าวอย่างฯ มีข้อเสนออย่างไร ต่อทิศทางการทำงานเพศศึกษาร่วมกับกระทรวงศึกษาฯ

เพชรศรี มีด้านที่ต้องทำให้คนในกระทรวงศึกษาธิการ มาเรียนรู้เรื่องนี้ร่วมกับเราจริงๆ ที่โครงการ ก้าวอย่างฯ ทำมา ก็ได้พอสมควรในการทำให้ผู้บริหารระดับสูงเห็นความสำคัญของเพศศึกษา แต่

แต่นั้นมันไม่พอ เพราะข้อขัดข้องส่วนใหญ่ของระบบราชการอยู่ที่ตรงกลาง ผู้บริหารนโยบายมีวิสัยทัศน์เห็นความสำคัญ แต่มันน้อยมากที่จะลงไปดูว่าจะผลักดันให้เกิดขึ้นจริงได้อย่างไร จึงจำเป็นและเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องสร้างคนในส่วนกลางและในพื้นที่ให้มีความสนใจอยากทำ เห็นความสำคัญ และเกาะติดเรื่องนี้จริงจังต่อเนื่อง เพื่อเป็น change agent (ตัวกลางการเปลี่ยนแปลง) ในระบบ advocate (ส่งเสริม) กับผู้บริหารของเขาเอง

อีกด้านหนึ่งที่โครงการก้าวอย่างฯ พัฒนาเพศศึกษาร่วมกับโรงเรียน ก็ต้องทำต่อเนื่องไป ให้เห็นผลชัดเจน เพราะบางเรื่องก็รอนโยบายไม่ได้

ถ้าเพศศึกษายังไม่ใช้วิชาในวันนี้ รูปธรรมหนึ่งที่ยกเสนอให้ทำ คือ ลงมาดูวิชาสุขศึกษาน่าจะต้องรื้อเนื้อหาและกระบวนการเรียนการสอนวิชานี้ใหม่ เพราะไม่แน่ใจว่าเนื้อหาที่มีสอดคล้องกับเด็กไหม บางเรื่องเด็กๆ จำเป็นต้องเรียนใหม่ เช่น วันก่อนหลานมาถามเรื่องธาลัสซีเมีย ก็ยังคิดว่ามันจำเป็นไหมที่เด็กต้องรูขนาดนี้ โดยเริ่มจากทำ assessment (ประเมิน) วิชานี้ก่อนว่า เป้าหมายของการเรียนวิชาสุขศึกษาคืออะไร และเนื้อหา/กระบวนการที่ใช้อยู่บรรลุเป้าไหม มีประโยชน์ไหมกับเด็กๆ ที่เติบโตในสภาพสังคมทุกวันนี้

ก้าวอย่างฯ จะฝากอะไรถึงครูที่ร่วมผลักดันงานเพศศึกษากับโครงการก้าวอย่างฯ บ้าง

เพชรศรี ในการทำงาน หลายคนอาจสะท้อนว่าขาดขวัญกำลังใจ สิ่งที่ไม่ได้ใครเห็นความสำคัญ หมออยากจะฝากบอกว่า ความสุขของเราต้องไม่ไปแขวนไว้กับคนอื่น ความสุขของเราคือ หนึ่ง การที่เราได้เห็นผลของสิ่งที่เราทำว่าได้อะไรเกิดขึ้น และสอง เราทำแล้ว เราได้เรียนรู้ ถ้างานที่เราทำเกิดสองข้อนี้ก็ไม่ต้องไปหาขวัญกำลังใจจากที่ไหน

หากงานเพศศึกษาที่คุณครูทำ คุณครูรู้สึกที่เราได้เรียนรู้ ในขณะที่เดียวกันนักเรียนของเรา ก็มีพัฒนาการในทางที่ดีขึ้น ก็น่าจะเป็นขวัญกำลังใจสำหรับคนเป็นครูแล้ว ส่วนเรื่องอื่น ได้ก็ดี ไม่ได้ก็ไม่ได้ทำให้ความสุขใจเราหายไปไม่ใช่หรือ เรื่องนอกตัวเป็นเรื่องสมมติ ถ้าเอาความสุขเราไปผูกกับสิ่งสมมติ มันเป็นเรื่องที่ควบคุมไม่ได้ว่าคนอื่นเขาจะทำหรือเปล่า จะให้เราสองชั้นใหม่ แต่ความจริงคือ สิ่งที่เราทำ สิ่งที่เกิดขึ้นกับเรา สิ่งที่เราเรียนรู้ สิ่งที่เราเห็นเกิดขึ้นกับนักเรียนของเรา ความสุขที่แท้จริงของเราควรอยู่กับความจริงตรงนั้นมากกว่าสิ่งสมมติ

เรื่องเหนื่อย เรื่องท้อแท้เป็นเรื่องธรรมดา ไม่มีทางที่เราจะเรียนรู้ได้โดยไม่เหนื่อย แต่ต้องมาดูว่าสิ่งที่เกิดขึ้น คู่กับความเหนื่อยใหม่ ในชีวิตเราจะจะไปแล้วก็ทำเรื่องอะไรมากมายที่ทำให้ตัวเราเหนื่อยโดยไม่ได้อะไรขึ้นมา

ศ. ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์

นักประวัติศาสตร์ ผู้ร่วมก่อตั้งมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน

“ระบบการบริหารการศึกษาไทยในตอนนี้ ทำให้คนหมดกำลังใจ หมดความคิดริเริ่ม หมดความเชื่อมั่นว่า การทำสิ่งที่ถูกต้องดีงามนั้น จะให้ผลตอบแทนที่ดี หรืออย่างน้อยก็ไม่ได้ให้ผลร้ายกับตัวคนทำเอง”

ก้าวอย่างฯ อาจารย์คิดเห็นอย่างไรต่อการทำงานของโครงการก้าวอย่างฯ ในระยะเวลา ๕ ปีที่ผ่านมา

นิธิ การที่เราทำงานเรื่องเพศศึกษาผ่านระบบการศึกษาในโรงเรียนตอนนี้ ผมคิดว่าเรามาได้ถูกทางในแง่หนึ่ง แต่ความสำเร็จยังมีน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนโรงเรียนที่มีอยู่ทั่วประเทศ

ผมคิดว่าถ้าเราทำกันต่อไปให้มีมากขึ้น มันจะมีผลต่อการเปลี่ยนนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการเอง แต่เราก็ควรทำงานร่วมกับผู้บริหารของกระทรวงฯ ให้มากขึ้นไปพร้อมกัน เพื่อตักให้คนในกระทรวงฯ เข้าใจเรื่องนี้มากขึ้น เพราะเมื่อระบบมันกลืนจนยอมรับก็จะง่ายขึ้น

ก้าวอย่างฯ อาจารย์มองว่าการที่โรงเรียนยังไม่กล้าสอนเพศศึกษา แต่รอให้มีนโยบายจากกระทรวงศึกษาธิการสั่งลงมา เกิดจากอะไร

นิธิ การที่โรงเรียนรอให้มีนโยบาย เนื่องจากการทำโครงการนี้ยังไม่ส่งผลกระทบต่อโรงเรียน เพราะระบบการบริหารการศึกษาไทยในตอนนี้ ทำให้คนหมดกำลังใจ หมดความคิดริเริ่ม หมดความเชื่อมั่นว่า การทำสิ่งที่ถูกต้องดีงามนั้น จะให้ผลตอบแทนที่ดี หรืออย่างน้อยก็ไม่ได้ให้ผลร้ายกับตัวคนทำเอง

เมื่อเป็นเช่นนั้น สิ่งที่ต้องทำ คือ หนึ่ง ให้ข้อมูลข่าวสาร การที่ผู้บริหารไม่แน่ใจที่จะทำโครงการฯ นี้ ผมเชื่อว่าเขาอาจจะได้ข้อมูลข่าวสารเรื่องเพศศึกษาอย่างไม่เพียงพอว่าผลดีคืออะไร

สอง คือ แรงบันดาลใจ ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากที่สุด และขี้เกียจไม่ออกเหมือนกันว่ากลุ่มของพวกเราจะทำกันอย่างไร อาจจะต้องดึงผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือเข้ามามีส่วนร่วม ประเด็นสำคัญคือ ถ้าคุณจะต้องทำในสิ่งที่เชื่อว่าประโยชน์ต่อลูกศิษย์ของคุณ แต่อาจจะไม่มีประโยชน์ต่อคุณเท่าไร อันนี้ การที่จะให้คนลงมือทำได้ จำเป็นต้องสร้างแรงบันดาลใจบางอย่างให้กับเขา ซึ่งเรื่องนี้ ผมคิดว่าเราทำได้ยาก เพราะเรื่องของเราเรื่อง ไม่ใช่แค่เพศศึกษา แต่มันเป็นเรื่องของลูกศิษย์ของคุณ อาจจะต้องอาศัยคนที่มาให้แรงบันดาลใจให้เขาเกิดความเชื่อมั่นที่จะกล้าทำ เพื่อให้เขาเชื่อว่าการทำ

ในสิ่งที่ถูกต้อง อย่างน้อยมันก็ทำให้เราอยู่กับตัวเองได้ดีขึ้น ไม่ใช่เพียงเรื่องว่าผลดีที่จะได้คือการได้เต่าสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น

ก๊วยงา คิดอย่างไรกับการที่เด็กท้องไม่ได้เรียนต่อ เพราะยังมีครูบางส่วนมองว่าจะเกิดการเลียนแบบ

นัธ มันไม่มีระบุไว้ในกฎกระทรวงเลยนะว่า เด็กท้องเรียนต่อไม่ได้ แต่มีประเด็นเรื่องสถานภาพของนักเรียนที่ต้องสอด ซึ่งเรื่องนี้ผมว่าเราต้องแก้กันด้วยวิธีหลากหลาย ไม่ได้มีเพียงวิธีเดียว และการที่เราจะแก้ได้ ก็ต้องเริ่มจากการทดลองทำ ถ้าเด็กไม่ยอมออก อยากเรียนต่อที่เดิม เราก็ต้องช่วยเด็กให้หาทางออกที่จะเรียนต่อได้ว่าจะทำอย่างไร

ผมเสนอว่าเราจำเป็นต้องคุยกับผู้บริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งก่อน ลองทำให้เกิดขึ้นจริงเพื่อเห็นทางเลือกหลากหลายสักสองสามราย แล้วนำผลที่ได้จากกรณีเหล่านี้ไปสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริหารระดับสูงในกระทรวงฯ ที่ทำเรื่องนโยบายว่า เราได้ทำสำเร็จแล้วก็ร่าย ด้วยวิธีการอย่างไร

ผมว่าคนในกระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะนักการเมือง เขากลับอยู่เรื่องเดียว คือ กลัวโดนตำไมได้คิดอะไรมากมาย ดังนั้น เราต้องให้เครื่องมือเพื่อชี้ให้เห็นว่า เวลาที่โดนตำเรื่องนี้ เขาสามารถมีข้อแก้ตัวอย่างไรได้บ้าง โดยมีข้อมูลมาชี้ให้เห็น

กรณีที่ครูเชื่อว่าการปล่อยให้เด็กท้องเรียนต่อในโรงเรียน อาจจะทำให้เกิดการเลียนแบบกันนั้น ผมว่าเป็นเรื่องของการขาดข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องของวิถีคิดของเด็กมากกว่า เด็กนักเรียนเดินตามท้องถนน ก็เห็นคนท้องเดินกันแยะแยะไปหมด ข่าวเรื่องเด็กท้องโดยไม่มีคนร่วมรับผิดชอบก็มีให้เห็นกันตลอดเวลา

การที่มนุษย์เราจะเลียนแบบผู้อื่นชนิดที่เห็นบ๊ีบ แล้วทำตามนั้น มันไม่ใช่เรื่องง่ายหรอก ครูไปคิดง่ายๆ ว่าเด็กเป็นลิงนะสิ ☐

มือเล็ก มือน้อย... มารวมมือ
คนเล็ก คนน้อย... มารวมแรง
ใจเล็ก ใจน้อย... มารวมใจ
โลกใบใหญ่ เปลี่ยนได้... ไม่กลัวเลย

ห้าปี ที่ร่วมก้าว
บนทางยาว ที่ยังไกล
มีเหนื่อย มีท้อใจ
มีหวั่นไหว มีกดดัน
แต่รู้ ว่ามีเพื่อน
ร่วมฝ่าเตือน ความไม่ผัน
ก้าวอย่าง ร่วมทางกัน
กุมมือมั่น สัญญาใจ

ยืนยันจะร่วมสร้าง ช่วยกันถางทางเส้นทางใหม่
สานหวังสังคมไทย เรียนรู้ รักใคร่ เข้าใจชีวิต